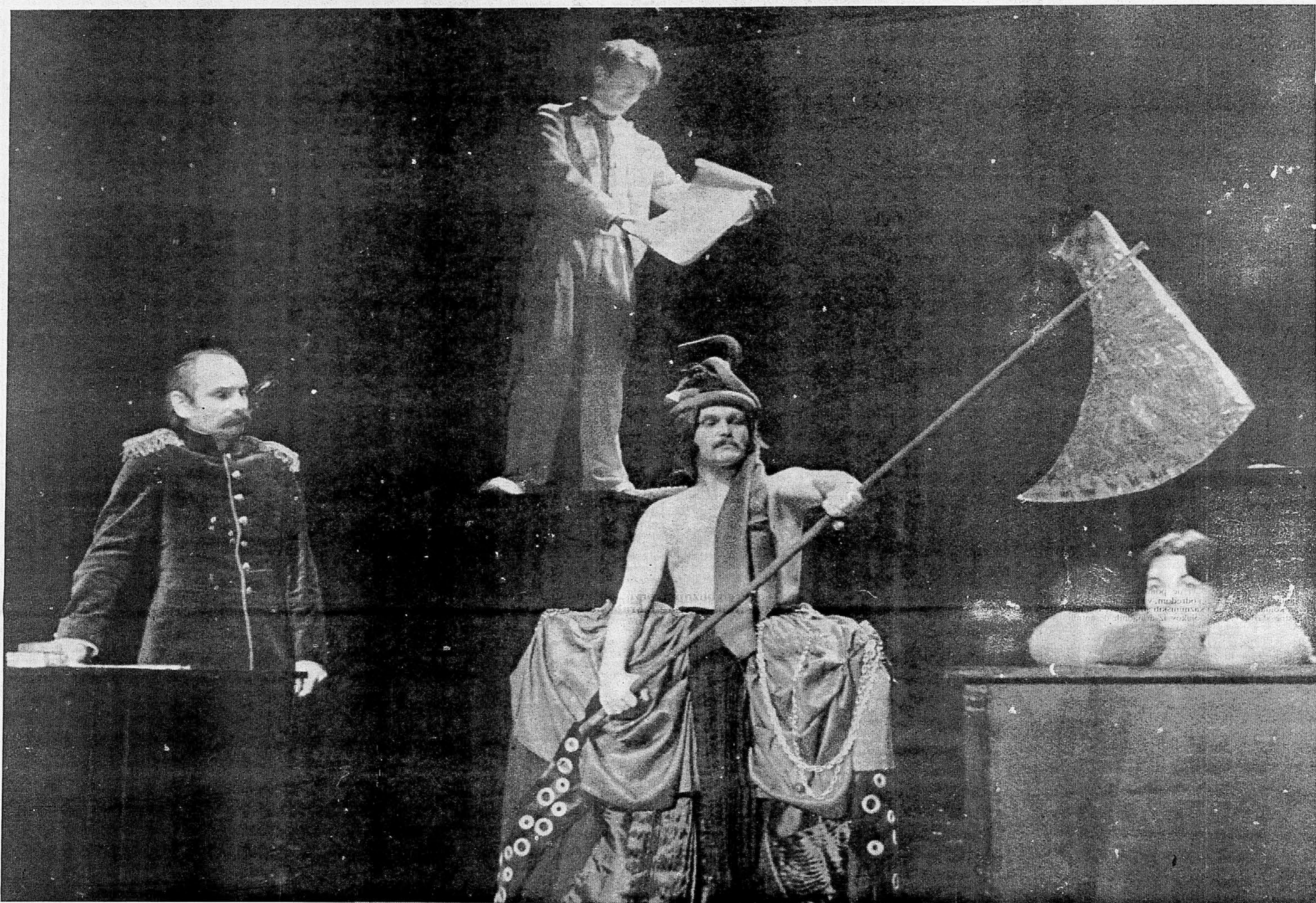

SOBOTNA PRILOGA

NASVIDENJE V NASLEDNJI KRIZI

S

vet je (večni?) oder, vsi ljudje na njem pa (bolj ali manj) veseli igralci. Za tiste, ki mislijo, je ta igra komedija, za one, ki čutijo, je tragedija.

Ne vem zakaj, ampak ta dva duhovita izreka Williama Shakespeara in sto let kasneje živčnega angleškega politika in književnika Horacea Walpolea mi ob podobah iz Pavlovičevega filma Nasvidenje v naslednji vojni najpogosteje prideta na misel, kadar beseda nanese na dogajanje v Vzhodni Evropi. V tisti Evropi, v kateri se mora človek hočeš nočeš soočiti z revolucionarnimi preobraty v še nedokončani revoluciji, z naprednim vračanjem v preteklost in z novim začenjanjem tam, kjer smo pred nekaj desetletji za vekomaj naredili križ čez staro. Vsaj mislili smo tako.

Mogoče pa je vzrok za take tragično komične ali komično tragične občutke res ta, da je svet teater, v katerem se igre neprestano ponavljajo, pa vendar nobena tragedija ne da dokončne rešitve in nobena komedija dokončne sprostite. Tudi zadnja (minula) vojna je namreč ni dala. To postaja iz dneva v dan bolj očitno. Razdelitev Nemčije – najbolj nazorna in oprijemljiva posledica vseljudskega spopada idej in kapitala – se namreč skupaj z delitvijo evropskih interesnih sfer vse bolj kaže le kot tragično komična medigra zgodovine, kot nekakšen začasni predah, v katerem so nekateri našli dovolj časa, da so dokončno zašli in tako prisilili preostali svet, da znova dvigne zavos. Ko se je ta dvignila in ko sta se Nemčiji spet srečali, pa so se znova odprla vsa stara in v bistvu nikoli rešena vprašanja.

Tragedija za tiste, ki čutijo in komedija za one, ki mislijo bi verjetno tudi danes ponovil tisti Walpole, na čigar očetov račun so pred

več kot dvema stoletjema zaradi njegovih vrtoglavih življenjskih preobratov brili norce celo v Berški operi – v skoraj taki operi, kot jo danes doživlja ves evropski Vzhod. Razlika je le v tem, da je stari whigovec in prvi angleški premijer v sodobnem pomenu besede, Sir Robert Walpole, natanko vedel, zakaj je takoj po smrti stare žene vzel ljubico, Vzhod pa tega še ne ve čisto natančno.

Vsaj po nedavnih madžarskih volitvah, ki so dokončno zavrgle staro, ne da bi jasno pokazale novo, je to mogoče reči. Toliko bolj, ker so bile take tudi vse dosedanje volitve v tistih vzhodnoevropskih državah, kjer so ljudje lani s prižganimi svečami ali s puškami v rokah izkopali grob komunizmu. Izjema so mogoče le Vzhodni Nemci. Njim sta bila smer in cilj jasna. Čimprej na zahod in čimprej pod okrilje bogatih bratov je bilo geslo, ki je odločilo na volitvah. Zmagali so tisti, ki so to geslo poosebljali. Kako ga bodo uresničili in kolikšna bo cena, ni bilo tako pomembno. Mogoče jim bo ob izdatni pomoči Zahodne Nemčije celo uspelo.

Toda pri vseh drugih verjetno ne bo tako veselo in predvsem ne tako hitro. Pri Poljakih, ki najdlje hodijo v novo smer, je že videti, da stvari le niso tako enostavne in da dekretnemu komunizmu niti njegovega konca ne bo uspelo razglasiti z enostavnim dekretom. Politične geste so sicer lepa stvar in prostovoljna politična predaja poražencev – pri nas temu rečemo sestop z oblasti – je lahko videti še tako romantična in poštena; toda velike igre se nikoli niti ne začnejo in niti ne končujejo na tak način.

Politikom je žal (ali pa na srečo) dano le to, da spremljajo, pospešujejo, zavirajo in

usmerjajo procese. Ustaviti ali prehiteti pa jih ne morejo. To je ena plat medalje.

Druga, še bolj problematična plat, s katero se bomo nujno morali srečati ob prehodu iz stare družbene tragikomedije v novo, pa je ta, da vse velike igre potekajo po nekakšnem nepisanem scenariju, v katerem je prehodno obdobje vedno najbolj kritično in polno novih tveganjih iskanj, ki se jih morajo praviloma lotiti enkrat že »izgubljeni v vesolju«. Da bi bila tragika in komika teh predstav na velikem svetovnem odru (kot bi rekel Shakespeare) še večja, pa smo ljudje praviloma ustvarjeni tako, da celo v najbolj demokratičnih igrah z naslovom »Kakor vam drago« zelo dobro vemo predvsem to, česa počemo – veliko manj pa to, kaj hočemo. Če večja tragedija pa je, da je celo med tistimi, ki vedo za pravo smer, zelo malo tistih, ki bi jo znali tudi uresničiti. Poljakom, ki z novimi in vse bolj razmajanimi koalicijami že nekaj časa bredejo po starih gospodarskih problemih, je to vse bolj jasno. Solidarnost in druge demokratične skupine so namreč kljub finančnim injekcijam z Zahoda še vedno podobno neučinkovite kot vse povojne poljske garniture.

Vprašanje, ali se ne bo nekaj podobnega zgodilo tudi vsem ostalim svobodno, slovesno in v evforičnem pričakovanju novega izvoljenim demokratičnim oblastem v (bivšem) socialističnem taboru, torej ne zveni prav nič retorično. Presneto življenjsko in odločilno je, kajti po treh stitih ali petih desetletjih socialističnega treninga je gospodarstvo razvilo povsem napačno muskulaturo, po naravi kompetitivni ljudski duh pa se je utopil v navidezno egalitarnem kolektivnem teku v lepo prihodnost.

Ključni problem pa je prav v tem – v objektivnih okoliščinah, ki objektivno onemogočajo kakršenkoli hiter miselni zasuk. Za ponazoritev vseh verbalno novih, demokratičnih, tržnih ... razmer, ki jih v sedanjem relativno kratkem obdobju želenega hitrega preobrata vedno znova blokirajo stare razmere, uporabimo samo en primer – najbolj kruto resnico novega obdobja – stečaj. Začeli so se tam, kjer dejansko ni več šlo po starem. Spodbudili so jih tisti, ki dejansko hočejo novo. Toda vprašajte se, prosim, zakaj se ob vsem besedjenju o razbremenjevanju gospodarstva in prenavljanju družbene nastave niso zgodili naprej tam, kjer tičijo naglavni grehi vseh neučinkovitih socializmov – v neučinkovitih in megalomanski državni, republiški, občinski ... upravi, administraciji, ssih, pisih ... Na to armado potencialno brezposelnih, a praviloma vplivnih in s svojim družbenim položajem relativno zadovoljnih volilcev se očitno, korenito in učinkovito niso spravili še nobeni prenovitelji. In to ne v predvolilnem in ne v povolilnem boju. Pa vendar ob vsej volji, ki jo je čutili v vrhu politične piramide in ob vseh potrebah po spremembi, ki jih je čutili na njenem dnu, prav ta megalomanska sredina predstavlja glavni zaviralni element.

V tej množici se namreč srečujeta tragika in komika vseh velikih svetovnih predstav, ki smo jih na začetku skušali sintetizirati z domisljicami Williama Shakespeara in horacea Walpolea, in tu se začnejo v prvih obrisih prikazovati podobe iz Pavlovičevega filma parafraziranega z naslovom Nasvidenje v naslednji krizi.

Nasvidenje zato, ker bodo ob vseh reformnih šokih, ki bodo pretresali dno družbene piramide, in ob vsem političnem prerivanju na

njenem (demokratičnem) vrhu nujno izbruhnile na dan vse dolga desetletja zadrževane, prikrivane ali zgolj zaradi drugih problemov pozabljene teme. Tudi to se, vzporedno z vsemi gospodarskimi težavami, kaže že tako rekoč v celotnem političnem že reformirarnem vzhodnem taboru.

Če temu dodamo še geostrateški element, ki so ga notranja trenja v posameznih spreminjajočih se državah že projicirala tudi na svetovno politično razmerje sil, nam res ne preostane drugega, kot da se sprijaznimo z ugotovitvijo, da po dolgih desetletjih mračnjastva sicer dolgoročno gledano stopamo v pravo smer, da pa je namesto berlinskega zidu pred nami dolgo desetletje kriz, krizic in mogoče celo katastrof, ki bodo pretresale Vzhod, posledično pa verjetno tudi precejšen del Zahoda.

Nasvidenje v naslednjih krizah torej: v čim več in čim hitreje menjajočih se. Kajti le skozi krize in njihovo sistematično reševanje se bo mogoče z verjetno (v začetku) hitro menjavajočimi se demokratično izvoljenimi vodstvi prebiti do pravih ljudi na pravih mestih in se podati v dirko za tistimi, ki so nam v minulih desetletjih pobegnili daleč naprej.

Svobodne demokratične volitve so torej start z energijo in novimi upi nabitih ljudi. Ob prvem razočaranju pa se bo verjetno le dobro opreti na tristo let staro misel, da je svet, če ga gledamo s kančkom ironije, vendarle tragedija za tiste, ki samo čutijo, komedija za one, ki samo mislijo in repriza novih in novih izgubljenih vojn za tiste omahljivce, ki po vsaki le melanholično upajo, da bo zdaj zdaj vse bolje in boljše.

Damijan Slabe

VSEBINA PP poštni predal 29

Jana Taskar
Vse, kar morate vedeti o prvih svobodnih povalnih volitvah
Tema tedna: Volilni praktikum v koncnicu
Matevž Krivic
Umetnije proporcionalnega sistema
Darijan Košir
Miklós Gáspár Tamás
Portret tedna 19

S kom in kako mislijo vladati osvajači nove oblasti
Vprašanja nosilec strankarskih list na bodočih volitvah 20, 21

Nadžda Gače
Federacija je najmanj potrebna Srbija
Slobodan Vučetić, član predsedstva SR Srbije, o federaciji, konfederaciji in ocepitvi

Branko Jokić
«Godzina vojna» z Muslimani
Ročaj, drugi največji otok odpora «mladočrnogorcem» 22

Danko Utenkar in dopisniki
Pripravljena puščica v nepravni tarči
Ali «družba» res hoče posekati nekdanje kmečke gozdove?

Drago Buvač
Čigav je Marković?

Slavko Sušec
Zdrava kmečka pamet na pohodu
Zmote in rešitve slovenskega kmetijstva

Zarko Hofnik
Reforma — raj za »bele ovratnike« dolgi prsti

Slovenski gospodarski kriminal v letu 1989 24

Boris Suligoj
Morda pa bo pri nas raj za »trablje«
Napovedi z največjega turističnega sejma na svetu

Orumeneli spomin na bratstvo
Danko Plevnik: Slovenci na Kordunu in Baniji 25

Darijan Košir, Miha Lampreht, Anton Rupnik
Demokracija se ni dovolj za novo »svetlo prihodnost«

Svobodne volitve v državah (bivšega) realnega socializma

Milan Maver
Veliko hrupa za prazen nič
Politična nestabilnost sodobne Švedske 26

Lajze Kante
Malček začena zbuditi zanimanje
Cvetka Selšek o uspehih slovenske zunanje politike

Mojca Drčar-Murko
Nekam znane težave »malih« Italijanov
Nered pri zahodnih sosedih 27

Marijan Zlobec
Prekletstvo krvi iz roda v rod
Elektra v Covent Gardnu

Petek Kolšek
Pismo ljubelemu bogu
Leipzig 90

Saša Vidmajer
Rdeča je prekleta
Simboli se spreminjajo 28

Dragiša Bošković
Nevarni tokijski balon
Andrej Novak

Volim, voliš, ne voli ...

Pošast še vedno udarja z repom
Aleksandar Tijanić: Srbija na Vzходу 32

Sporočilo bralcem
Uredniški kolegij je zaradi večjega zanimanja bralcev za sodelovanje v rubriki PP 29 in upoštevaje priporočilo delegatov Skupščine CGP Delo z dne 8. maja 1985 sklenil, da prispevki v Poštnem predalu ne smejo biti daljši od dveh tipkanih strani (60 vrstic), v rubriki Predeli smo pa naj obsegajo do največ tri tipkane strani (90 vrstic). Namen tega je, da bi čim več bralcev omogočili izražati mnenja, stališča, pripombe, ugovore in predloge; zato smo hkrati odmerili še več prostora rubriki PP 29. Avtorji predolgovih prispevkov, podpisani s polnim naslovom, pa v skladu s tem prepustijo uredništvu pravico do krajšanja oziroma manjših predelav (strnitve), ne da bi bila taka bistveno okrajšana vsebina njihovih sporočila.

Delo, 10. marca
Prepovedi ni in je ni bilo
Ker me je Rozina Švent iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani v Delu 24. marca tako (ne)spretno vpleta v svoje izvajanje, sem bralcem dolžan dodati še svoje izkušnje, tako da bo slika popolnejša.

Ker Rozina Švent iz NUK v svojem tekstu govori o (mojem) »otroškem iztoku«, pač moram ugotoviti, da je bil svojersten otroški iztvi tudi z njene strani, ko me je leta 1987 iz Nukovega »D fonda« poslala naravnost na republiški sekretariat za notranje zadeve, češ naj mi tam dajo »dovoljenje«, če hočem v NUK brati slovensko emigrantsko literaturo, potem pa naj s tistim »dovoljenjem« pridem nazaj k njej, pa mi bo dala v branje kakšno emigrantsko knjigo ali revijo.

Pa pogledimo, kaj sem doživel, ko me je Rozina Švent v NUK postavila pred zid z izbiro, ali grem po »dovoljenje« na RSNZ ali pa ne bom dobil v branje nobene publikacije slovenske politične emigracije.

»Naivno« sem torej šel naravnost v »Slavijo«, kjer so prostori famozne RSNZ (glave NUK?).

Tam pred vratarnjo sploh nisem vedel, na koga se naj obrnem, zato sem se v tisti situaciji moral znajti z opisovanjem, kaj pravzaprav hočem. Vratar me je nato popustil v sprejemno sobo, kjer sem po kakšnih 15 minutah dočkal nekoga možakarja.

Predstavil se ni, vpravi pa ga takrat tudi nisem upal, kako se piše. Bil je »neznaneč« ali, z drugimi besedami, oblast, ki ji povrh še celo moram biti hvaležen, da se sploh pogovarja z mano. Sledilo je kar podrobno spraševanje, kdo sem in zakaj se zanimam za to literaturo. Na koncu se mi je »neznaneč« za iskrene in pohlevne odgovore celo »odkupil« z izrečno obljubo, da bom »podtrdilo« ali »dovoljenje« za uporabo emigrantske literature v NUK dobil po pošti.

Takrat sem namreč še stanoval v oddaljenem Ljutomeru. Tako sem moral dati tudi vse svoje osebne podatke.

»Dovoljenja« iz RSNZ (seveda) nikoli nisem dobil. NUK in RSNZ sta družno dosegla svoj namen. Zato naj Rozina Švent vsaj sedaj, tri leta kasneje, povem, zakaj me v NUK ni bilo nikoli več. Čutil sem se človeško ponižanega takrat in čutil se tako še danes, da si takšna institucija posebnega nacionalnega pomena, kot je NUK, privošči takšen odnos do svojih strank, da tako represivno in neodgovorno ravna z njimi.

Če Rozina Švent še poudarja, da sem bil v večletnem razdobju v (njemem) »D fonda« edina izjema, ki ji nislo dal literature, naj raje pove, zakaj sem bil edina izjema? Naj pove raje resnico — da NUK s svojo represivno politiko do emigrantske literature naravnost odganja morebitne zainteresirane stranke, da bi hodile prebrati tui publikacije, ki se do sedaj v Sloveniji niso mogle kupiti. Ljudje, ki hodijo tui študirati emigrantsko literaturo v študijske namene s posebnimi dovolilnicami, me tu ne zanimajo. Govorim o ljudeh, ki bi tui literaturo hoteli brati zaradi osebnega zanimanja. Takšen sem namreč bil jaz, »edina izjema«, kot pravi Rozina Švent, pa se to »edino izjemo« je morala takrat nagati na RSNZ, pred vrata postave, ki se niso odprla.

Ali ni prav ta njen način obravnavanja gosta za Narodno in univerzitetno knjižnico skrajno sramoten in ponižujoč?

Za povrh pa gre Rozina Švent iz NUK celo v javnost vsa začudena od mojem informiranju javnosti, da se Svobodna Slovenija prodaja — končno — pred Prešernovim spomenikom. Očita mi tudi gesto, da sem dal na police čitalnice v Mestni knjižnici v Ljubljani zadnja dva letnika časopisov Svobodne Slovenije in Slovenske države. Kako naj drugače razumem njeno grozeče vprašanje, ki ga je zapisala v Delu: »Ali ima Mestna knjižnica takšno oddelčho?« Namreč »oddelčho«, s katero bi Zvezni sekretariat za notranje zadeve, uprava za upravne zadeve v Beogradu dovolil posedovanje glavne slovenskega časopisa iz Buenos Airesa.

Drugače komentarja k temu ni vredno doati kot — sramota!

Sedaj, več let kasneje celo preberem v Delu točne (policijske) datume mojega obiska v NUK, in ne le to, celo točen spisek publikacij, ki sem jih tam bral. Če me je Rozina Švent v »D fonda« NUK uspela tako natančno popisati — za kakšno uporabo neki, pa ja ne za kakšne težke statistike? — potem me res nima za povrh nobene pravice še žaliti, češ da »otroško izzivam« in da bi rad postal celo »junak našega časa«. Ker je neokusno.

Zato sprašujem vodilne iz NUK, kdaj bodo nehali z diskriminacijo pomembnega dela Slovencev in policijski »D fond« ukinili, tako da bo literatura iz njega šla na »normalne« police?

Ivo Zajdela, Ljubljana

Delo, 13. marca
Poziv avtonomni univerzi
Drugi Boštjan (Zgonc)?

Moje gesto sicer ni »Univerza, to sem jaz«. Žal pa sem vendar tisti, ki po statusu ljubljansko univerzo »vodi in predstavlja«. Za to tudi odgovarjam na Tvoj in B. Šukljeta »poziv«. Odgovarjam pravzaprav na vprašanja, ki jih zastavlja, pa čeprav so najbrž le retorična. Ko sva se zadnjič pogovarjala, če se prav spominim. Te še niso zanimala. Ti bi morda rekel »se še niso izartikularila«. Zdaj se Ti pa tako mudi, da si jih spravil kar v časopis. Po telefonu bi z njimi opravila v petih minutah, tako pa si mi porabil kakšno uro in pokvaril še nekaj dodatnih. Vajen sem sicer intenzivnega, vendar načrtnega in umirjenega dela. Ker sem na ta način še kar nekaj dosegel, bi rekel, da sam na sebi nislo slab. Tudi Univerza je večkrat izrazila željo po takšnem načinu dela, pa so jo doslej vedno prevračali in burkali politiki, še več politikanit, nerediti se ob izdatni pomoči novinarjev. Tudi zna na krilatice »okostenela univerza« je proizvod takšnega vzdušja. Tukaj bi rad še javno povedal, da so nekateri članice Univerze Edvarda Kardelja v obdobju »okostenele univerze« samostojno in tiho izpeljali po nekaj manjših študijskih reform. A vedno boš našel koga, ki bo plod takšnih prizadevanj do obisti obral.

Ti gotovo veš, da je bilo vodstvo UEK šele nedavno dopolnjeno z rektorjem. Seveda ni rektorjevi vlogi, še manj šeb samemu, ne pripisujem preširano pomembne vloge. A če se neki sestav zaveda, da je v nekakšno časovno, prehodnem stanju, ne more delati tako, kot bi sicer. Nekako tako kot moč, ki je časno brez žene ... Seveda bi tudi tisto časovno kadrovsko stisko zlahka pripisal naravi naše univerze, toda takšna narava je plod razvoja v takšnih in takšnih okoliščinah, ki jih je Univerza vendarle samo soustvarjala, nikakor ne ustvarjala. Tudi zelo slab gnotni položaj univerze je bistvena sestavina teh razmer. Če drugače ne, je povzročil marsikaj nevezdržne delovne razmere, te pa napeto vzdušje in nemaren odnos do delovnih obveznitosti. Upam (sem deviški optimist), da se razmere popravlja, zato verjamem, da bomo tudi univerzo lahko popravili. A sistemi se popravljajo neprimerno počasneje, kot se kvirajo.

Vajen poziv ni edino, kar spravlja vodstvo univerze iz tira. Včasih si celo sami kaj izmislimo. In to v razburkanem času, ki tako narekuje dosti dela. Ne boš verjel, koliko vsega se je nabralo. Po tem dolgem uvodu še kratak odgovor na vprašanja.

Predlog Zakona o Univerzi še ni v razpravi preprosto zato, ker še ni dokončan. Pripravljata ga obe univerzi, nekaj je bilo res povsem nepotrebne zamude, predvsem pa se ni lahko odločiti, kaj naj si samo predpisi za obdobje naslednjih desetletij. Prve teze smo znorjaj univerze že obravnavali, pravkar gredo v razpravo predelane. Skoraj zagotovo bomo tudi te morali popraviti, preden jih predložimo javnosti.

Znanstveno pedagoškega zborna še nismo postavili, ker so bile na lani predlagane sestavo resne pripombe. Takšni sestavo ZPS kot tudi »posvojitev« habilitacijskega postopka pa je poleg tega treba še uzakoniti s popravki statuta, ki so tudi v pripravi. Skratka, marsikaj je med seboj povezanega; če delaš veliko stvari naenkrat, pa te ne morejo iti hitro. Slo bi hitreje, ko nam ne bi bilo treba obnem reševati še organizacijskih problemov v strokovnih službah, pripravljati stroja merila za habilitacije, pa promovirati 80 lani porojenih doktorjev znanosti itd. itd.

In končno, najbrž se trenutno večji del naše univerze počuti dovolj avtonomno. Že neke časa se nihče resno ne vpleta v naše zadeve. Prav imata s kolegom, ko ne moreta »privoliti v poenostavitve, da od bivše SZDL predlagani predstedištvij svetov fakultet in univerz predstavljajo oviro pri uveljavljanju univerzitetne avtonomije«. Tako poenostavitve danes najbrž le posamezniki. Na nekaterih fakultetah so celo izrečno proti ukinitvi takšnih svetov. Prav zato se mi formalni akti avtonomije ne zdijo toliko bistveni, pa se z njimi trudimo le, kolikor pač zmoramo.

Upam, da si zadovoljen z odgovori, prosim, da jih sporočiš tudi tov. Šukljetu.

Vaju pozdravlja,

Boris Sket, Ljubljana

Delo, 24. februarja
Vprašanje večnim
V odgovoru na prispevek z gornjim naslovom Janez Peklentiš piše o svareh, ki sicer odpirajo zanimive probleme, vendar nimajo nobene neposredne zveze z mojim člankom, objavljenim mesec dni prej. V vneti pripisuje mojemu članku, da je plod predvolilne kampanje in zahrbnitih namenov mene in mojih sufterjev do predsednika univerzitetnega sveta. Medtem ko je sklep Janeza Peklentiš popolnoma neutemeljen in deplastran ter izvira iz njegove domišljije, se sam vpleta v predvolilni boj, ko v »odgovoru« na moj članek napada moralno (ne)primernost dveh neznanih (?) kandidatov za predsedstvo republike Slovenije. Če se bo med Peklentišom in neznanima (?) vneta polemika, prosim le, da ne bi potekala pod naslovom članka, ki sem ga napisal jaz.

Na članek se je 24. marca 1990 odzval tudi Boštjan M. Zupančič, s katerim se povsem strinjam, da mora biti avtonomna univerza povezana z »znanjem« svetom. To povezovalno SZDL Slovenije z univerzo v preteklosti in se danes pa skuša tovariš Zupančič relativizirati s primerjavo te povezave na Zahodu in s tem razvodeneti ideološki naboj, ki je bil močno prisoten v SZDL Slovenije in prek nje uveljavljen v družbi sploh in tudi na univerzi. O tem je bilo že marsikaj napisanega in ni kaj dodati. Res je, kot pravi stara misel, da se časi spreminjajo (in mi z njimi), toda danes se lahko ta »misel glasi tudi takole: Tempora mutantur, sed aliquid aeterni manere desiderant.

Vasko Simoniti, Ljubljana

Delo, 24. marca
Kandidati, pomembnejši od funkcije, za katero kandidirajo
Spoštovani gospod Lorenci!

Želim Vam povedati, da se zelo korektno (in berljivo) zapisali naš razgovor v sobotni prilogi in da ste — vsaj v mojih odgovorih — izbrali tudi tiste segmente, ki so pomembni.

Prav gotovo gre tiskarskemu skratu pripisati malenkost, ki pa je vsebinsko krepko spremenila: na Vaše vprašanje, kaj mislim, ali bom zmagal, sem odgovoril, da v to nisem stopil, da ne bi zmagal. V objavljenem odgovoru pa je ta »ne« izpuščen; ni mi treba razlagati, kaj to pomeni.

Prisrčen pozdrav!
Marko Demšar, Ljubljana

Delo, 17. marca
Goreča tla v radioaktivni »Vendeji« prostorojke»
Želel bi opozoriti, da so se v intervjuju z Z. Pažnjakom, ki sem ga bil prisiljen zaradi obsesivno skrajševati najprej sam, nato pa še uredništvu, brez moje zasluge objavile na videm malo pomembne spremembe. Da bi bilo besedilo bolj verodostojno, prosim, da objavite nekaj popravkov oz. pripomb.

1. Poljaki so izvajali politiko pokatoličevanja in polonizacije (ne pa pokrstitvanjevanja, saj so bili Belorusi kristjani že od časov Kijevske Rusije).

2. Prvi stavek v odgovoru na drugo vprašanje bi moral glaziti: Predvsem to edini zakon, ki omogoča družbenim organizacijam, da volijo lastne poslance. (Lektorja je zapeljal pomanjkljiv prevod.)

3. Priimek pesnika M. Bagdanoviča pišemo z a-jem, saj upoštevamo belorusko fonetsko pisavo.

4. Glavno mesto Republike Litve je resda Vilnius, vendar ga Slovani imenujemo Vilno ali Vilna (gl. SP), sploh pa se mi ne zdi smiselno, da beloruskemu političnemu aktivistu prvoga reda polagamo v usta natančno isto obliko, ki simbolizira zanj nesprijemljivo politično rešitve. Vprašanje Vilna iz poljskega zornega kota je osvetlil dokaj izbrčno Niko Jež v Naših razgledih 9. marca.

5. Na predvečer dneva mrtvih (Belorusi imenujejo ta praznik »dzjadzi« ali zanimiv spominski večer (ne: predvideli)).

Tu in še v nekaterih primerih (h grozljivem, tendencialno, hujeje) je bil kriv morda le tiskarski skrat.

Zaradi krajšanja je izpadla tudi ne ravno nepomembna informacija o tem, da je Zjanon Pažnjak zaposlen kot arheolog, višji znanstveni sodelavec Inštituta za zgodovino Beloruske AZ, im pa tudi izobrazbo komparativista in teatrologa.

Prisrčen pozdrav!
Marko Demšar, Ljubljana

Delo, 6. marca
Narodna umiritev kot pogoj za mirno sožitje
Izjava predsedstva RS nas navdaja z upanjem, da se bliža čas, ko bo narodna sprava, ki je v dobrih meri že dosežena, postala stvarnost. Iz nje za narodov obstoj in napredek. Če do nedavne ideologija nasilja (in z njo oblasti) sprave ni sprejemala kot narodovo potrebo, njene pobornike pa je omalovaževala, je oblasti zlasti v zadnjih mesecih odnos do sprave spremenila. Do zgodovinskih sprave je postala strpejša, dokler se tudi ona sama po dolgem obotavljanju ni izrekla za ujo kot edino alternativo, v kateri vidi prihodnost svojega naroda. Po mojem je mlada slovenska politika že dalj časa za narodno spravo oziroma za umiritev, kakor jo imenuje izjava. Če je prej ni upala priznati za pogoj svobodnejšega narodovega zažitja, je za to imela razlog, ki je za razmišljanje očiten. Sprava je namreč medsebojno odpuščitev krivic, ki jih je ena stran storila drugi, in volja, da se storjene krivice popravi, kjer je to mogoče, pogoj za odpuščanje pa je najprej priznanje krivic, storjenih drugi strani. Tega pa oblasti ni bila sposobna storiti in je zato skrivala resnico, dokler se je pač dala, polna štiri desetletja in več. Če bi se jo do golega odkrilo, tedaj bi se okoli marsikatero glave spleteni lovcije v eno vsadilo padlo listje. Zato je molčanje o zlu, ki je bilo storjeno, razumljivo, kakor je tudi razumljiva nejevolja oblasti, če se to vprašanje vedno znova postavlja. Skupina borcev NOV in kulturnih delavcev, katere član sem, se soglasja z nasvetom, da se naj dogajanja med vojno in po njej prepušči oceni zgodovinarjev, ker v tem vidi težjosti oblasti, da bi se hic e nunc izognila odgovornost na neprijetna vprašanja, ki jih lahko pričakuje spričo lastne ugotovitve v izjavi, da svojo oblast izjavi iz prejšnje in da gre v določeni meri zato tudi za njeno odgovornost.

Naša neformalna skupina mladi slovenski oblasti ne očita odgovornosti za huda dejanja med vojno in po njej, očitati pa ji more, da je dopustila, da se je drugo največje grobišče pobitih političnih nasprotnikov (Teharje) pokrilo z industrijsko odpadko. V tej dopustitvi naša skupina vidi odmak od etike in obče veljavnih načel evropske civilizacije.

S spominskimi dnevi od lipi sprave se želi naša skupina vsaj dalno oddolžiti tistim 200.000 Slovincem doma (zlasti doma) in v svetu, ki so bili z okrutnimi dejanji prizadeti. Tem smo dolžni izreči besedo obžalovanja. Samo pod tem pogojem morajo tisti, ki smo jim storili krivico, z vsem srcem sprejeti ponujeno roko sprave.

Čeprav izjava opogumlja vse pobornike narodne sprave, je vendar do najbolj tragičnega dejanja v vsej slovenski zgodovini premedla, da bi jo večina slovenskega naroda mogla sprejeti v zadoščanje in pogoj za splošno narodno spravo. Imenuje jo napako, pravo ime te »napake« pa je drugo. Povedal ga je Dušan Pirjevec-Ahac, intelektualac in vidna osebnost blizu vrhov partije in OF, ki se je sam hudo pregrešil zoper človečnost, v svojem dnevniku z dne 10. maja 1975.

»Problem postane likvidacija tistih 12.000 domobrancev po vojni, to je po sklenitvi miru. Če so ti domobranci vojaki, potem je ta pokol čisto navaden zločin. S stališča narodnoosvobodilne (s stališča OF morale) morale te likvidacije ni možno opravičiti in ostaja pokol — zločin. Opravičiti jo je možno samo s stališči državljansko-razrednega boja, a to opravičilo spet ni možno, ker državljansko-razredna vojna ni bila v resnici nikoli proklamirana. Pri tem pa je še posebej grozljivo to, da je komunistično vodstvo Kocbekja ta pokol kratkoma pri-

krilo. Če pa je kaj problem, je samo dejstvo, da sta Kidrič in Kardelj kratkoma zanikala ta pokol, kajti to dejstvo kaže, da sta se čutila kriva. To pa pomeni, da komunisti res nosijo to krivdo in res je, da je bil to tajen sklep in da je vse ostalo tajno.«

Tej interpretaciji bo odgovornar le težko oporekal, saj gre za poznavalca razmer in človeka, ki je svoje komunistično prepričanje obrzdal do konca življenja in ni imel nobenega razloga, da bi ne povedal resnice, kakor jo je sam zagnal. Njegov dnevnik ima vrednost dnevnika Ane Frank.

Ob spoznanju, da gre za simbiozo med vrhovi partije, države in vrhovi borčevske organizacije, je v naši neformalni skupini prevladovalo prepričanje, da ni v interesu oblasti, da bi slovenski narod izvedel za resnico, saj se je ta do nedavna trudila (in se še trudi), da bi se najbolj grozno dejanje v slovenski zgodovini potisnilo v pozabo. Res je, da je mlada slovenska oblast (in z njo predsedstvo RS) dopustila vsaditev lipe sprave, in je tudi res, da nas pri dosedanjih spominskih slovesnostih ni ovarila. Lahko je spoznala, da naša »neformalna« skupina na dela samo to, kar bi bila dolžna storiti ona sama. Njej pa še vedno manjka iste notranje moči, ki je potrebna za priznanje magne culpae. Prav zato po mojem mnenju v najpomembnejših sredstvih javnega obveščanja (v radiu, televiziji, Delu in Ljubljanskem dnevniku) ni bilo nobenega sporočila o slovesnosti dne 27. junija lani na ljubljanskih Zalah ob lipi sprave, posvečene pobitim domobrancem, čeprav se je te slovesnosti udeležilo okoli 3000 ljudi in so na njej sodelovali prvaki slovenske poezije in drugi znani kulturni delavci.

Sprejemamo ugotovitev RS, da je oblast odgovorna za vsa sprašanja in dogodek med vojno in po njej, zato ker svojo oblast veže na prejšnjo. Ni pa povsem sprejemljiva ugotovitev v izjavi, da je treba individualne posege ali posege neformalnih skupin preprečiti, ker da sicer nikoli ne bo mogoče postaviti znamenja. Mi smo drugačnega mnenja. Neformalne skupine in posamezniki imajo zasluge, da se je marsikatero grobišče sploh odkrilo. Tudi smo prepričani, da s tem za oblast nismo odkrili nič novega, saj oblast mora vedeti za vsa grobišča ali vsaj za večino. Morišče in grobišče namreč niso določale neformalne skupine, čeprav tudi tih ne mogoče v vsem izključiti, marveč oblastni organi, ki so se trudili in se še trudijo, da bi od zla ostalo čimveč skrito. Zato po mojem mnenju tudi navet, da naj zadevo raziskuje stroka, zgodovinarji, kakor da bi ti še imeli v rokah vse dokaze. Za vsakega zgodovinarja pa je že sedaj jasno, da so odgovorni že takrat vedeli, kaj storiti, da se ne bi nič (ali čimmanj) odkrilo. Zgodovinarji bi, kar zadeva morišča in grobišča, poleg listinskih dokumentov potrebovali v pomoč še jamarje, kemike in arheologe, pa se izvedene drugih strok. Če bi slo našli prejšnji oblasti za zgodovinski resnico, bi že poskrbela, da se grobišča zaznamuje. Toda če bi to storila, tedaj bi se ne mogla izogniti vprašanju odgovornosti ...

Na koncu izjava ugotavlja, da je treba izhajati iz dejstva, da se je zgodovina dogodila, da je spremeniti ni mogoče in je treba storiti predvsem to, da se ne ponovi tisto zlo iz svojega dogajanja in povojnega državljanskega obračunavanja, ki je zlo za vse.

Res je, da istega, kar se je zgodilo, ni mogoče spremeniti. Toda to je mogoče skriti (ne popolnoma in ne za vse čase), sledov uničiti, nič fotografirati, listin ne pisati ali napisane poskriti. Prav to pa se je dogajalo. A vseh grobišč se ni moglo skriti, vsem pričam ne vzeti vida, vsem pričam ne zavezati jezikov. Slovenski narod je zvedel za svojo Hirošimo.

Res je, da je treba storiti predvsem to, da se zlo ne ponovi. Toda če se zlo potiska v pozabo, je mnogo večja verjetnost, da se bo ponovilo, kot pa če se naj od časa do časa opozori. Sicer se bomo navadili z zlo živeti, kakor v preteklosti, tako v sedanjosti in tako v prihodnosti.

Pomanjkljivost izjave vidim tudi v tem, ker povojno dogajanje imenuje državljansko obračunavanje. Menim, da je po koncu vojne tudi šlo za državljansko obračunavanje, v glavnem pa je vendar šlo za krvavo lenistično nasilje neomejene Moči, ki je bila prepričana, da je nihče in nikdar ne bo postavil vprašanja odgovornosti.

Pogoj za spravo ni v pozabi ali zanikanju resnice, marveč v njenem priznanju. Odpuščanje medsebojnih krivic je sprava. Le z njo je slovenskemu narodnemu občestvu dani la v svetu odprta pot v prihodnost.

Stanislav Klep, Kranj

Delo, 24. marca
Ekspropriatorje ante portas
V sobotni prilogi Dela ste na strani 19 kot ilustracija k temi tedna uporabili fotografijo Igorja Modica, ki jo je posnel na razstavi o življenju in delu skladatelja Huga Wolfa v Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec (razstava je odprta od 13. marca 1990). Avtorski scenarij postavitve razstave je delo Dr. Margarete Saary z dunajske glasbene akademije. Naša Galerija je kot organizator razstave dolžna zavarovati vsaj minimalne avtorske pravice nosilca projekta, zato menim, da bi morala biti ob fotografiji, ki je sicer nedvomno kvalitetno avtorsko delo fotografija, označeno, da je bila narejena na razstavi v Galeriji Slovenj Gradec, še posebej ker je uporabljena v povsem drugačnem kontekstu.

Marko Košan, Kustos, Slovenj Gradec

Delo, 15. marca
Vlada in liberalci so proti nacionalnim radijskim in televizijskim programom
Predstavnik liberalne stranke Mojmir Oevirk in član slovenske vlade Marjan Šifrar sta v svoji izčrpnih pojasnilih (24. marca) nanizala vrsto zanimivih informacij. Toda izhodiščna dilema, ki se zastavlja ob razmišljanju o bodoči vlogi in funkciji RTV Ljubljana oziroma radijskih in televizijskih programov v republiki, ostaja žal še naprej odprta: Ali na Slovenskem v prihodnje sploh še potrebujemo osrednje, nacionalne radijske in televizijske programe ali ne?

Nadaljevanje na 29. strani

Medtem ko je za liberalce »nacionalni RTV program lahko le skupek vseh RTV programov v Sloveniji«, so za vlado temeljne konture nacionalnega programa pač v tem, da »celotna dejavnost RTV Slovenije prispeva k vsestranski obveščnosti, rasti kulturne ravnj, spodbujanju kulturne ustvarjalnosti, povezovanju in enakopravnosti slovenskega naroda ter italijanske in madžarske skupnosti v Sloveniji ...«. Pri tem ponovnem megletem opredeljevanju »nacionalnega« na področju radijskih in televizijskih programov seveda sploh ne gre za to, da bi ugotavljali, kateri predlog je bolj centralističen in kateri bolj liberalen, kateri je bliže javno podjetniški organiziranosti, kateri se bolj zavzema za vpliv in kateri manj? Gre preprosto za spoznanje, da smo se ob ustanovitvi slovesu socialistične zveze znašli v položaju, ko nočemo naravnost povedati, da se nekateri RTV programi razlikujejo od drugih po svoji tipični obče slovenski sestavi, glasbeni vsebini, kulturno-umetniškem poslanstvu, izobraževalni vlogi, izvorni medijski ustvarjalnosti, slinosti in vidnosti na celotnem etničnem ozemlju, javno-pravnem statusu in ne-profitnosti.

Nacionalni radijski in televizijski programi imajo povsod po svetu posebno fiziognomijo, namembnost, razpoznavnost in tretm. Vendar ne zaradi centralističnih, monopolističnih ali državno-oblastniških teženj, marveč zaradi narodove informativno-kulturne radijske in televizijske identitete, ki ne more biti enostavna lepljena vsa, kar na nekem nacionalnem območju nastaja. Opraviti imamo torej s posebej oblikovanimi programi, ki vključujejo različne ustvarjalne potenciale v neki družbi. Nacionalni RTV programi so lahko le celoviti, torej sestavljeni iz čim popolnejših in čim kakovostnejših informativnih, kulturno-umetniških, glasbenih in razvedrilnih vsebin, z nujnim, čeprav omejenim deležem ekonomske propagande.

SANDRO KRAVANJA (Comunita Italiana):

Enaka razdalja do vseh

Glede vlade republike Slovenije (Slovenija je država, ki temelji na suverenosti slovenskega naroda in ljudstva Slovenije, italijanski in madžarski manjšini kot avtohtonemu prebivalstvu je v tem okviru zagotovljen poseben status) menim, da bo verjetno sestavljena po strankarskem ključu oziroma bo njen obstoj odvisen od trdnosti vladnih koalicij. Domnevam, da bodo stranke predlagale kompetentne ljudi. Iz čiste strankarske kombinatike pa je potrebno izvesti tista področja, ki so nadstrankarska ustava obveznost države, in jih posebej vnesti v izvršilno oblast; zato npr. predlagamo ustanovitev ministrstva za obe omenjeni manjšini in zamejske Slovence.

Program »Comunita Italiana« nas opredeljuje kot laično državljansko listo, združbo različno ideološko obarvanih ljudi, ki vendar enotno nastopa, izhajajoče iz doseženega minimalnega konsenza okoli vprašan razvoja regije in italijanske manjšine v Jugoslaviji. To hkrati opredeljuje tudi naš odnos do drugih, klasičnih strank, ki je izražen v načelu enake razdalje do vseh in hkrati odpira možnost konkretnih programskih koalicij. Neekskluzivnost naše organizacije pa omogoča politično individualnost. Moja se kaže tudi v pripadnosti ZSMS - Liberalni stranki.

Če bo sedanji »kontrolni« funkciji poslanca dodana še vloga neposrednega predlagatelja, se bo povečala intenzivnost skupščinskega dela, kar je razlog za profesionalizacijo predvsem tistih poslancev, ki niso iz ljubljanske regije. Glede na moje delovanje v predhodnem obdobju (bil sem eden od predlagateljev ustavnih amandmajev, ki zagotavljajo manjšinam posebna mesta v skupščini) ter na izkušnje, ki sem jih nabral na delovnem mestu (delam za Skupnost Italijanov Piran, ki med drugim razvija zelo tesne stike z matičnim narodom), menim, da bi področja mojega delovanja obsegala manjšinsko problematiko in stike z Italijo.

Zato kot pripadnik italijanske narodnosti kandidiram za posebno mesto v DPZ skupščine republike Slovenije, ki je narodnosti zagotovljeno.

MARTIN BERISHAJ (Demokratska zveza Kosova):

Osebnost za konfederacijo

1. Za vsako stranko, ki deluje v slovenskem političnem prostoru, je zelo značilno njevo vključevanje ter artikulacija njenih interesov v bodočo slovenski vladi: prvič, zaradi promoviranja njenega programa in njenih interesov na republiški ravni ni, drugič, zaradi njenega prispevka k reševanju, posameznih vprašanj, ki zadevajo razvoj prav te vlade. Mišljenja sem, da bi lahko bila slovenska vlada sestavljena kot kombinacija tistih, ki so kompetentni za določena vprašanja, ter strankarskega ključa, kar bi seveda dokazalo kredibilnost slovenske pluralopolitičnega prostora.

2. Demokratska zveza Kosova je na volitve šla samostojno ne zaradi tega, ker imajo druge stranke do vitalnih vprašanj Kosova drugačen odnos, temveč tudi zaradi tega, ker so se lahko Albanci prvič v zgodovini pojavili kot organizirana politična stranka na volitvah v Jugoslaviji. Zavaljati se moramo odprstosti slovenskega političnega prostora, ki nam je to omogočil, in s tega vidika bi koalicijska pomnila še en dokaz za priznavanje, da sami ne moremo biti politični subjekt.

3. Poslanski položaj bo lahko bil po mojem profesionalnem zaradi večjega in aktivnejšega prispevka k vladi. V vladi bi bila moja specializacija odvisna od potreb vladnega programa in programa naše stranke.

4. Načelno bi lahko rekli, da se identificiram s programom stranke, kateri pripadam, moja politična individualnost pa se kaže v tem, da se osebno zavzemam za konfederacijo ureditev, kar v programu ni zapisano.

FRANCE BUČAR (Slovenska demokratska zveza):

Do vlade šele po spremembi ustave

1. Pri nas nimamo vlade, oblikovane po načelu, t. i. kabinetnega sistema. Da dobimo vlado, je najprej potrebna sprememba usta-

Vprašanja nosilcem strankarskih list na bodočih volitvah

S KOM IN KAKO MISLIJO VLADATI OSVAJALCI NOVE OBLASTI

Pred vami je še zadnji »mnogoboj« strankarskih prvakov oziroma kandidatov - naslednjo soboto bo že vladal »predvolilni molk«. Nosilcem strankarskih list smo postavili naslednja vprašanja: 1. Kako naj bo sestavljena bodoča slovenska vlada - po strankarskem ključu, po kompetentnosti, v kombinaciji obojega? 2. S kom bi po potrebi šli v koalicijsko in za kaj? 3. Ali naj bi bil poslanski položaj profesionalen, v čem bi se »specializirali« kot poslanec? 4. Ali se popolnoma identificirate s programom svoje stranke (zveze, gibanja), v čem se kaže vaša politična individualnost?

LOJZE PETERLE (Slovenski krščanski demokrati):

Pravičnost in vzajemnost

1. V osnovi po strankarskem ključu, vendar nikakor na škodo strokovnosti.
2. Naravni koalicijski partnerji so stranke Demosa, sicer pa predlagamo vlado narodne enotnosti.
3. Pri sedanji sestavi skupščine ne, pri morebitni enodomni skupščini da.
4. Moje ožje delovno področje naj bi bilo: razvoj, varstvo okolja, blizu pa mi je tudi problematika Slovencev izven Slovenije.

5. S programom stranke se seveda istovetim. Naša politična individualnost se kaže, recimo, v samem izhodišču (mi ne govorimo o človeku kot individuumu, ampak o človeku kot osebi), v programskih poudarkih temelji na spoštovanju življenja, družine, na pomoči posebej prizadetim skupinam v družbi. Pri urejanju skupnih zadev v družbi poudarjamo načelo pravičnosti in vzajemnosti.

FRANC GOLJA (Slovenska obrtniška stranka):

Nikogaršnje lastnino vrniti in razdeliti

Kot nosilec kandidatne liste Slovenske obrtniške stranke zavzemam naslednja stališča:

- 1. Program Slovenske obrtniške stranke temelji na zahtevi po spremembi političnega in gospodarskega sistema v temeljih, to je odprava nikogaršnje lastnine.
- 2. Nikogaršnja lastnina, do sedaj temelj neodgovornega odločanja politične aristokracije, naj se v delu vrne tistim, katerim je odvzeta, na novo ustvarjena vrednost naj se v obliki delnic razdeli delavcem, ki so jo ustvarjali.
- 3. Za tako razdeljeno nikogaršnje lastnino nimamo skrbi, da jo bodo Slovenci zapravili, pač pa bodo postali pravi lastniki, ki bodo s svojimi vrednostnimi papirji takoj vzpostavili trg kapitala.
- 4. Odločno zavračamo transmisijo nikogaršnje lastnine v državo, ker v bistvu ohranja sistem neodgovornega odločanja, moč birokracije in obnavlja možnosti za nastajanje nove politične aristokracije.
- 5. V celoti se identificiram s programom Slovenske obrtniške stranke tudi pri vprašanju bistvenega znižanja davkov na delo po evropskih standardih, ki bi omogočili renesanso zaposlovanja presežkov delovne sile; pri zmanjševanju prometnih davkov do te višine, da cene izdelkov ne bodo tako visoke, da bi odganjale naše kupce na Korosko in Gorosko, pri nas pa bi kupovali samo še kruh in mleko.
- 6. Glede vprašanja demokratičnih svoboščin, človekovih pravic, pravne države, tržnega sistema v celoti, odprave ideologije iz vzgojne in šolskega sistema se pridružujem skupaj z našo stranko ostalim političnim organizacijam Demosa.
- 7. Uresničevanje vseh programov vidimo v prisotnosti naših poslancev v narodnem zboru (skupščini). Delo poslancev naj bi bilo profesionalno z močno strokovno zaslombo in politično ocenjeno v stranki.
- 8. Po volitvah ne bomo šli v koalicijsko komu-

nisti in njihovimi transmisijami, ker ne verjamemo v možnost, da bi gospodarstvo lahko obnovili tisti, ki so ga zavzeli, in da so pripravljene odpraviti temelje (nikogaršnji lastnini) njihove absolutne politične moči.

9. Vlada naj bi bila sestavljena tako kot v vseh demokratičnih državah, to je strokovno kompetentno z usmeritvijo, ki jo bo ponudil konsenz političnih strank v narodnem zboru poslancev.

RADO BERGANT (Slovenska obrtno-podjetniška stranka):

Popolna svoboda osebnega dela

1. V Slovenski obrtniško-podjetniški stranki ne gojimo pretiranih iluzij o uspehu na letošnjih volitvah. Za resnejšo pripravo nam je zmanjkalo časa in sredstev, želimo pa doseči prvenstvo zastopstva obrtnikov, podjetnikov, delavcev pri obrtnih in v združenih vparlamentu. V samostojni nastop smo bili v bistvu prisiljeni, ker ni nobena od strank dala na vidnejše mesto ali kot nosilca liste obrtnika.

Ravno iz teh razlogov mislim, da bi morala biti bodoča slovenska vlada sestavljena v kombinaciji kompetentnosti in strankarskega ključa. Samo na takšen način sestavljena vlada bo lahko primerno reševala probleme, ki so se nakopili in se še bodo v prehodnem obdobju.

2. O koalicijski je prezgodaj razmišljati, dokler ne bo uspešnost našega prizadevanja potrjena z rezultati volitev. To je tudi osnovni razlog, ki je pripeljal do ustanovitve dveh obrtniških strank. Niti sedaj niti kasneje nimamo namena vračati dolgova za predvolilno podporo nobeni od strank, ki imajo večje appetite po oblasti.

Želimo se vključiti v prenovno slovenske družbe, zato bomo sodelovali z vsemi strankami in gibanji, katerih cilj je demokratizacija družbe, čisti računi v narodnem gospodarstvu in boj proti ohranjanju in nastajanju novih političnih monopolov.

3. Delo poslancev mora biti profesionalno, samo od profesionalca lahko zahtevamo polno odgovornost. Zadnji čas je, da odgovornost zahtevamo na vseh ravneh odločanja, vodenja in opravljanja delovnih nalog.

Svoje delo sem doslej in ga bom tudi v bodoče posvečal razvoju obrti in drobnega podjetništva ter ustvarjanju možnosti za odpiranje novih delovnih mest v obrti.

Prizadeval si bom za nov davčni sistem, ki bo omejil appetite države in bo temelj na obdavčitvi dobička, na uvedbi davka na dodano vrednost in osvobodil vlaganja v gospodarstvo. Zagotoviti bo treba popolno svobodo vseh oblik osebnega dela, ki se sedaj skrivajo v sivi ekonomiji. Stimulirati moramo odpiranje novih delovnih mest, ustvarjati družbo različno bogatih, ne pa družbe enako revnih ljudi.

Takoj in učinkovito bo treba poseči v navlako predpisov, ki ovirajo razvoj, v upravno režijo, ki se bohoti v gospodarstvu, družbenih dejavnostih in v upravi. Solam bo treba vrniti strokovnost in sposobnost za poklicno izobraževanje in jih rešiti balasta samoupravljanja. Na področju socialnega zavarovanja pa odpreti možnost, da samostojno izbiramo obseg svojega zavarovanja.

4. Tudi v strankah, ki so ideološko obarvane, se posameznik ne more popolnoma identificirati s programom stranke. V stranki, ki združuje po nazoru in politični pripadnosti različne člane, pa popolno identificiranje s programom skorajda ni možno. Imamo iste cilje na področju osebnega dela, zato nas barve ne zanimajo. Večina strank v svojih programih ne kaže veliko individualnosti, večini niti ne bi bilo škoda, če bi se pod kakšen program podpisala druga stranka. Nič posebnega individualnega ni v našem programu razen tega, da to priznamo in da se bomo za program borili brez fige v žepu.

KATJA BOH (Socialdemokratska zveza Slovenije):

Pravica do lastnega mišljenja

Po poklicu sem sociologinja in se že več let ukvarjam z raziskavami na področju družine in socialne politike na Inštitutu za sociologijo pri Univerzi v Ljubljani ter predavam na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo.

V preteklosti se nisem ukvarjala s politiko, pa ne zato, ker me ni zanimala, ampak preprosto zato, ker niti za trenutek nisem verjela tej in takšni politiki, kot smo jo imeli zadnjih 45 let. V politična dogajanja sem se vključila lani, ko sem pristopila k iniciativnemu odboru socialdemokratov, prve stranke na Slovenskem, in po ustanovitvi postala njen podpredsednik. Sedaj vodim tudi programski svet socialnih demokratov in sem v predsedstvu Demosa - Združene opozicije, vse v želji, da vsaj malo prispevam k izpolnitvi naših ciljev za lepšo in boljše prihodnost slovenske države.

Sem tudi nosilka socialdemokratske liste za republiški DPZ (volilna enota 11). Kandidaturo sem sprejela iz podobnih razlogov. Smo v položaju, ko moramo mobilizirati vse naše sile. Nismo profesionalni politiki, vendar se bom zavzemala za to, da se poslanski položaj čimprej profesionalizira, saj odgovornost in delovna obremenitev poslanca prav zares nista združljiva z opravljanjem še enega poklica. Med poklicnimi poslanci me prav gotovo ne bo, vendar sem prepričana, da bomo do tedaj že imeli mlade kadre, ki se bodo z navdušenjem lotili težke naloge.

Prav isto velja tudi za vlado. Gotovo je zaželeno, da so stranke zastopane v resornih organih, toda glavno merilo naj postane znanje in sposobnost. Imamo dovolj strokovnjakov v različnih področjih, ki bodo dobri ministri in dovolj pametni, da bodo znali okrog sebe zbrati odlične svetovalce.

Če bom izbrana v novi slovenski parlament, bom zastopala cilje, ki združujejo članice Demosa. Združena opozicija ima že sedem članic in zaenkrat ne vidim potrebe po še kakšni koalicijski. Gotovo pa bomo probleme, ki so v interesu bodoče slovenske države, morali reševati s konsenzom vseh strank v parlamentu, in trdno verjamem, da to ne bo težko doseči.

Popolnega poenotenja stališč pa bržkone ne bomo dosegli niti znotraj Demosa, kaj šele z drugimi strankami. In tako je tudi prav. Kajti če bomo znali tudi v parlamentu razviti kritično mišljenje in bomo dovolili argumentirano razpravljanje, si lahko obetamo boljše rešitve. Ne želimo se poistovetiti z nobenimi stališči in programi, tudi svoje stranke ne, ampak si lahko obetamo boljše rešitve. Ne želimo se poistovetiti z nobenimi stališči in programi, tudi svoje stranke ne, ampak si lastim pravico do lastnega mišljenja.

JOŽE SMOLE (Socialistična zveza Slovenije):

Optimalen in uresničljiv program

1. Po mojem mnenju je možna in koristna zgolj kombinacija obojega. Tako je tudi v razvitem svetu, ki mu želimo pripadati. Toda tudi v tej kombinaciji mora kompetentnost imeti absolutno prednost. Prepričan sem, da bo vsaka stranka, ki bo imela možnost sodelovati v vladi, predlagala strokovno najbolj sposobne ljudi.

2. Skladno s programom Socialistične zveze Slovenije z vsemi tistimi, ki si zastavljajo podobne cilje v prid boljšega življenja vseh državljanov. Možne bodo povezave s tistimi strankami, ki nudijo konkretne rešitve življenjskih vprašanj naše družbe.

3. Profesionalni poslanski položaj ima nedvomno veliko dobrih plati. Strokovnost in odgovornost lahko tako prideta do velike veljave pri delu v skupščini. Toda pri sedanjem trodomnem sistemu bo očitno potrebna

kombinacija neprofesionalnih in profesionalnih poslancev. O tem odnosu bo morala konkretno odločiti skupščina republike Slovenije. Moja morebitna »specializacija« bi se nanašala predvsem na razvoj sproščene tržne ekonomije, zmanjševanje obremenitev gospodarstva in zagotavljanje perspektive zaposlovanja na produktivni osnovi.

4. Vsestransko podpiram program Socialistične zveze Slovenije, ker mislim, da je optimalen. Je uresničljiv, saj izhaja iz že doseženega. Opira se na dolgoletne izkušnje in uspehe v delovanju Socialistične zveze. Je ambiciozen in hkrati stvaren. Zavzema se za tisto, kar se nam zdaj dosega v neposredni prihodnosti. Moja politična individualnost pa naj bi se izražala predvsem v konkretnem uresničevanju zastavljenih ciljev in v ustvarjalnih pobudah za dopolnjevanje programa.

LEO ŠEŠERKO (Zeleni Slovenije):

Pogoji za vstop v vlado

1. Zeleni Slovenije si ne belimo glave, kako naj bo sestavljena slovenska vlada po aprilskih volitvah. Najprej bodo o tem odločili volilci, ki bodo dali mandat strankam in osebnostim. Če bomo Zeleni dobili upoštevanja vredno število poslancev, recimo več kot 5% mest, bomo sestavili listo pogojev, pod katerimi smo pripravljene vstopiti v vlado.

Naši pogoji bodo: 1. zaprtje rudnika urana Žirovski vrh in JE Krško. 2. gradnja čistilnih naprav v termoelektrarnah. 3. Prekinitev hidromelioracij in začetek renaturacij slovenskih potokov in rek. 4. Razselitev velikih vsinskih farm na privatne kmetije. 5. Razpis referendumov o suverenosti Slovenije z uvedbo slovenske valute in vojske. 6. Sprejem nove slovenske ustave s proporcionalnim volilnim sistemom. Ker imajo vse pomembne slovenske stranke izobražene in sposobne člane, je pri sestavi vlade mogoča in nujna kombinacija osebne kompetentnosti in strankarskega ključa glede na odločitve volilcev.

2. Z ljubim bogom ali s samim hudičem, samo da dosežemo zgorajne cilje. Ob vseh teh vsebinskih pa je seveda še en proceduralni pogoj: da so zgorajni cilji po možnosti doseženi brez nasilja, mirolojubno in z najširšim slovenskim konsenzom. Pripravljeni smo iti v koalicijsko, katere vlada bo odločna in nepopustljiva, hkrati pa premissijna ter ne bo hazardirala. Da ne bo ponovila let 1917/18 in 1945.

Če bo znotraj Demosa - Združene opozicije to izvedljivo, je najbolj verjetna koalicijska Zelenih z njim. Sele nato z ZSMS in čisto nazadnje z ZKS, ki se je pred volitvami okitila s svojimi zelenimi ter s tem nakazala, da nas ne potrebuje.

3. V partijski državi je bil parlament na strankem tiru in zgolj zbor kimačev partiji. Za to niso bili potrebni profesionalci in parlamentu, ampak v komunistični partiji. Seveda bi bilo nesmiselno profesionalizirati vse današnje zborove skupščine, zbor združenega dela je treba čimprej ukiniti, zbor občin pa pooblastiti za vprašanja regionalnega razvoja. Srce skupščine v prihodnje bo DPZ, ki ga je nujno treba profesionalizirati. Sam bi se »specializiral« le za poslanca, ki se zanima za varstvo okolja in politični sistem, v katerem se odloča o parlamentu na proporcionalnih volitvah. Predsedstvo države ni potrebno, ampak le svetovalci predsednika, ta pa naj le formalno predstavlja državo.

4. Kot predsednik programskega sveta Zelenih sem največ pisal ta program. Ponekod sem želel bolj direktne formulacije. Ves čas pisanja volilnega programa se mi je zdelo, da smo pozni. Prezentacija programov na FSNP pa je pokazala, da imamo Zeleni najbolj razčlenjen in konkreten program varstva okolja, seveda primeren za prepisovanje.

Svojo politično individualnost vidim v nepopustljivosti, ki je skoraj že politična nepreračunljivost, ko gre za ogrožene vrste v Sloveniji: vidro, čapljio, storkljio, močvirni tulipan, kačje pastirje, žabe, mnoge ribe, volka, divje petelinke itn. Sem za ustavitve melioracij za vsako ceno in za gentlemenski sporazum s kmeti. Če to ne bo mogoče, domnevam, bomo za žabami na vrsti ljudje.

CIRIL RIBIČIČ (ZKS-Stranka demokratske zveze):

Odločno in modro

Naše povezovanje po volitvah z drugimi strankami bo odvisno predvsem od sorodnih zelo konkretnih programov in obojestranskega interesa. Aktivno smo pripravljene sooblikovati koalicijsko vlado, ki bi bila demokratska, reformnska in evropsko usmerjena. Ne

bi želeli sodelovati v vladi, ki bi bila za nede-

V preteklosti smo kar nekajkrat dokazali, da se znamo odločno, modro in taktično točki z dogmatskimi, nazadnjaškimi in centralističnimi silami.

Na kandidatih listi za družbenopolitični zbor sem v dobri družbi. Vsako od številnih kandidatov moje stranke bi lahko uspešno opravljali poslanske funkcije.

V skupščini se bom ukvarjal predvsem z vprašanji ustavne ureditve, delovanja političnega sistema in odnosov v (kon)federaciji.

JOŽEF ŠKOLC (ZSMS-Liberalna stranka):

Stranka dobrih vprašanih

1. Prvo vprašanje vsebuje podmeno, da stranke niso kompetentne in močede tudi obratno, da kompetentni ljudje ne pripadajo strankam.

zato se nam pred volitvami ni zdelo umestno sklepati koalicij z eno ali drugo veliko grupacijo.

To vprašanje bo relevantno takrat, ko bo jasno, koliko mest bo dočel v parlamentu.

3. ZSMS si dalj časa prizadeva za enodmno skupščino, profesionalne poslance...

Delo v parlamentu ni nekaj, kar bi človek lahko opravljal ljubiteljsko v prostem času.

V zahodnih demokracijah je običaj, da predsednik strank koordinirajo parlamentarno frakcije.

4. Naš program je odprt. Sestavljen je iz vrste konceptov in predvsem dobrih vprašanj.

Vodenje ZSMS ni stvar, ki bi dopuščala pretiran individualizem, terja predvsem integrativne sposobnosti.

Vodjenje ZSMS ni stvar, ki bi dopuščala pretiran individualizem, terja predvsem integrativne sposobnosti.

RAFKO ŽAGER (Zveza društev upokojencev Maribor):

Stalna vez z volilci

1. Bodoča slovenska vlada bi ne smela biti strankarsko obarvana. Morala bi biti nestrankarska, v širšem pomenu resnična vseobsegajoča vlada vseh Slovencev in ostalih prebivalcev Slovenije.

Vlado bi naj sestavljali nestrankarski, široko razgledani, strokovno usposobljeni ljudje z ustreznimi delovnimi izkušnjami iz svojega strokovnega delovnega področja, za katero bodo v bodoči vladi odgovorni.

2. Izvoljeni poslanci iz naše stranke bodo sodelovali s predstavniki vseh tistih strank, ki bodo pri urejanju vseh družbenih vprašanj tudi ustrezno upoštevali ekonomski in socialni položaj sedanjih in bodočih upokojencev.

3. Bodoči poslanci naj bodo ne glede na

profesionalnost stalno povezani s svojimi volilci. Naj ne bodo od njih odtrjeni tako kot sedanjí delegati.

Poslanci naše stranke bomo najbolj aktivni pri obravnavi gospodarske prihodnosti v razvoju Maribora. Njegova in slovenska gospodarska stagnacija pomeni tudi našo eksistenco.

Pokojnine naj temeljijo le na vložnem prispevku posameznika.

4. V celoti se identificiram s programom svoje stranke. Ne razglašamo svojih posebnih političnih, temveč le skupne interese slovenskih prebivalcev za ohranitev in izboljšanje družbenega položaja slovenskih sedanjih in bodočih upokojencev.

DRAGIŠA MAROJEVIČ (Zveza za ohranitev enakopravnosti občanov):

Ljudstvo je lahko tudi zapeljano

1. Ker smo se odločili za demokratizacijo družbe, smo odločili o tem, kdo bo vodil ljudstvo, prepuštili ljudstvu samemu.

2. Kar zadeva koalicije, je treba povedati, da so v fazi uresničevanja določenih programov nujne. To velja predvsem za programe gospodarskega razvoja, razvoj humanega odnosa do ljudi in nekatere poglavitne politične probleme.

3. Sem proti profesionalizaciji parlamenta na račun kakršnihkoli obremenitev družbe. Svoje predstavnike v parlamentu bi morale vsakoraz finančno podpreti stranke same, proračun za financiranje delovanja strank pa naj bi temeljil na minimalnih potrebah za njihovo delo.

Sam bi se kot poslanec udeleževal predvsem pri hitrejši vzpostavitvi učinkovitega gospodarskega sistema in uvajanja vseh tistih dejavnosti, ki ljudem zagotavljajo normalno življenje.

4. Program naše zveze v celoti temelji na potrebah ljudi. Zame je ne glede na to, ali bi pri njegovem uresničevanju sodeloval ali ne, v celoti sprejemljiv, ker se zavzema za prihodnost človeka in njegova hotenja.

Vsak član stranke ima razumljivo individualna nagnjenja. Če pa si ogledamo program, je očito, da je naša zveza predvsem v funkciji občanov, zato je nesmiselno govoriti o nekakšni individualnosti pri uresničevanju programskih načel.

JOŽE KNEZ (Državljanška zelena lista):

Nevarnost vladnega vakuuma

1. Mi nismo stranka, smo lista državljanov. Naši odgovori bodo zato razumljivejši, če predstavimo izhodišča naše liste.

Petdeset kandidatov Državljanške zelene liste v enajstih volilnih regijah je postavila grupacija nestrankarskih naravovarstvenikov in politično drugače kot Demos opredeljenih ekoloških aktivistov.

V biti strankarskega pluralizma je, da kandidirajo mandatari in njegovo vlado stranke ali njihove koalicije. Sposobnost vlade pa bo odvisna od moči konsenza zanj in od njene sestavljenosti po kriterijih: strokovna sposobnost, delovna zmožnost in izkušnost.

2. Ker nismo stranka, ne pride v poštev, da se vnaprej in trajno zavzemamo v koalicije. V skupščini bomo zasledovali svoj program in vse druge pobude, ki bodo imele namen očistiti našo naravo in zagotoviti njeno kvaliteto.

3. Del poslanskih mandatov bodo prav gotovo profesionalizirali. Resnost posla, ki se mu pravi državno delovanje in družbeno upravljanje, zmanjšanje materialne odvisnosti poslancev od raznih lobijev, večja osebna odgovornost in motiviranost za kvaliteto poslanskega odločanja harkujejo, ob zgledih iz tujine, naj se poslansko delo v družbenopolitičnem zboru in zboru občin vsaj deloma profesionalizira.

4. Seveda se popolnoma strinjam s programom naše liste, katero sestavljajo tudi območni programi, saj sem ga sooblikoval na podlagi lastnega vedenja in izkušenj v delu z okoljem in ljudmi. Kar pa se tiče moje politične individualnosti, pa lahko brez pomsleka rečem, da sem lastno individualnost imel tudi v času, ko je bilo težko, in se ji ne nameravam odreči za čas, ko postaja svoboda legitimna.

MATEJA KOŽUH-NOVAK (Lista neodvisnih):

Skrb za povprečne

1. Menim, da si Slovenci v tem trenutku ne moremo privoščiti, da bi razmere med nami samimi in vezi s svetom okoli nas urejali bolj ali manj amaterski predstavniki različnih strank.

2. Namen naše skupine je bil opozoriti na izgubljanje možganskega potenciala ob premajhnem vključevanju žensk v politiko.

3. Poslanec je človek, ki zastopa interese preprostih ljudi okoli sebe. Menim, da tega polkica pri nas skoraj še ne poznamo, kajti od sedaj so naši poslanci večinoma nastopali v imenu ljudi, ne pa ljudi.

4. S programom liste se popolnoma identificiram. Menim, da lahko kot posameznik v slovenskem političnem življenju prispevam izkušnje ženske, ki je skušala trojno breme navidezne osvoboditve ženske, ki smo si ga Slovenci po vojni naložile - matere štirih otrok, žene in kompetentne strokovnjakinje - kar se da dobro opraviti in si pri tem nabrala mnogo, tudi grenkih izkušenj. Prispevam lahko kot strokovnjakinja, ki pri svo-

jem delu naletim na najbolj intimne človeške težave. Prav tako pa v tem trenutku morda ne najmanj pomembno lahko prispevam tudi izkušnje otroka, od rojstva zaznamovanega z nesrečno usodo svojega očeta.

MARKO HREN (Neodvisna lista novih družbenih gibanj):

Hren gre v nos

Ljudje na naši listi so znani bolj kot po tem, da si prizadevajo za pravico do različnosti; različnosti vzpodbujamo in dajemo ljudem korajžo, da darujejo sebe takšnega in takšno, kakršni so.

Volilno geslo hren gre v nos ponazarja ostrino hrena, ki ob globokem vdihu skozi nosnice spodbudi dihalo, da zadahajo sveže in odprto. Gre nam za svobodno, aktivno in enakopravno življenje vsakega posameznika in posameznice, ženske v javnosti, moškega v gospodinjstvu, človeka, ki ljubi drugega človeka ne glede na spol, človeka, ki potrebuje zaradi svoje psihe pomoč, ali za človeka, ki uživa droge, za človeka, ki mu sicer pravijo, da ima nore in nerealne ideje - o tem, da je močede živeti brez vojsk, da je za mir potrebno trenirati mir in nenasilje, da je možno in potrebno odpraviti vojaško industrijo, da je močede vzgajati otroke v kulturi miru in spoštovanja njihove svobodne volje ali za varovanje okolja treba preseči nasilni odnos do vsakega bitja narave, za človeka, ki veruje v bogove stoterih imen, za človeka, ki zaznava pojave, nevidne drugim očem.

Neodvisna lista novih družbenih gibanj spodbuja dihanje z odprtimi nosnicami - globoko in z dobro voljo. Spodbuja življenje s posebnostmi in najlepšimi željami vsakega človeka. Spodbuja komunikacijo s kulturo miru in medsebojnega spoštovanja doma, v javnosti in v parlamentu. Spodbuja ljudi, da pripišejo svojo točko v program. Spodbuja ljudi h komunikaciji in zato na tem mestu objavlja kontaktne naslove: Center za kulturo miru in nenasilja, Mestni trg 13, 61000 Ljubljana, tel. 224-666 vsak dan popoldan.

Parlament je za nas samo ena od oblik odzivanja različnih ljudi. Za iste reči kot v parlamentu si ljudje na listi prizadevamo v vsakdanjem življenju, v dialogu s političnimi strankami in z ljudmi drugod po svetu. Neodvisna lista je tako ena od dejavnosti novih družbenih gibanj, odvisnih samo od meje svoje svobode in razdanih ob vsakem človeku na planetu, ki pokaže dobro voljo. Gibanje je vse, kar diha. V parlament bomo zanesli vzpodbudo, da bi se med seboj slišali, vnesli bomo dobro voljo, barve in luči.

BOGOMIR KOVAČ

Tegobe lastninske reforme

Peter Drucker, ameriški guru sodobnega podjetništva, je prihajajoče XXI. stoletje preprosto poimenoval s »postbusiness society«, družbo znanja, v kateri se vsesplošna poslovnotost meša s profesionalnimi vrednotami menedžerjev, lastnišna, nadzor ter odgovornost za poslovanje podjetij pa se vse bolj demokratizirajo.

Poglejmo si kot »dokaz« preprost, toda značilen primer reševanja družbene lastnine, ki najbolje kaže na zadrege tržne normalizacije »socialističnega gospodarstva«.

Za socialistične izvršne oblasti že od nekdaj velja pravilo, ki se mu ni izneverila niti Markovičeva administracija: bolj ko je problem ekonomsko zapleten, enostavnejši so pravni predpisi (značilna zakonska podpornost velja že za zakon o podjetjih). V desetih členih nam tako zakonodajalec ponuja preprosto rešitev »lastninske enigme«: družbeni kapital je močede v celoti ali delno prodati; delavci upravljajo z družbenim kapitalom in sprejemajo odločitve o prodaji dela ali celega podjetja, podjetje se prodaja po tržni vrednosti (delavci ali kupci lahko pri tem zahtevajo njegovo cenitev pri pooblaščenih organizacijah), kupnino pa dobi posebna finančna institucija (sklad za razvoj), ki potem kot »investicijski sklad« sredstva nalaga v vrednostne papirje podjetij.

Zakon je potemtakem rešil probleme družbene lastnine tako, da se jim je preprosto izognil. Pustil je ob strani središčno vprašanje, kdo je »pravi« lastnik podjetja: ali delavci, ki se odločajo o prodaji, ali država, ki dobi kupnino (država jim lahko nameni nekašno »podkupnino« v višini največ šestih mesečnih plač). Sprejeda je problem upravljanja; delavci upravljajo na temelju dela družbenega kapitala v skupnem trajnem kapitalu podjetja, zakupniki oz. novi lastniki pa sorazmerno z vložnim kapitalom, s čimer se ohranja stara in kapajda sporna upravljalška pravica družbene lastnine. Podobno velja tudi za delitev dobička in prevzemanje tveganja: dobiček pripada delavcem glede na »živo delo« in delež družbenega kapitala, drugi del dobička pa dobe »zunanjí lastniki« sorazmerno z vložnim kapitalom, čeprav dejansko prev-

zemajo večje tveganje (sklad vlagateljev je bolj rizičen kot poslovni sklad delavcev). Z republikanskimi finančnimi institucijami (skladi za razvoj) naj bi upravljale menedžerske ekipe, ki bi bile nagrajene glede na uspešnost poslovanja teh finančnih podjetij. Toda dokler ne obstaja učinkovit politični mehanizem menjave in nadzora oblasti (parlament in politična konkurenca), je lahko takšna državna agencija hkrati tudi nevarno sredstvo politično ekonomske koncentracije moči in manipulacije, saj ni močede dovolj učinkovito nadzirati upravljanje teh skladov in še manj njegov vpliv na prodajne pogoje.

Vladni zakon o lastnini potemtakem rešuje zgolj problem nakupa in prodaje podjetij in tako omogoča njegovo privatizacijo ali pa vsaj medsebojno mešanje in prebijanje različnih oblik lastnine, preprečuje preveljavne kupnine v osebno porabo delavcev in dopušča oceno vrednosti podjetja, ki se razlikuje od njegove knjigovodske vrednosti. Toda bistva problema, kako dejansko odpraviti družbeno lastnino, zakon o prometu kapitala ne rešuje. Ostal je značilen otrok našega časa, ki zgolj odpira nekatere močne rešitve, toda hkrati ne ponuja dovolj natančnih in kompleksnih napotkov, kako to storiti in kako radikalno preseči gordijski vozlož družbene lastnine. Na eni strani ohranja vrsto spornih lastnosti družbene lastnine, na drugi pa uvaja nevarnost njenega razvrednotenja (prodaja pod realno vrednostjo) in novega političnega manipuliranja (republikanski sklad).

Osrednji problem namreč ni v prodaji podjetij, temveč v njihovi kapitalski rekonstrukciji.

finančni normalizaciji in podjetniški perspektivnosti. Pri tem se je potrebno otresti dveh iluzij: da je močede onostranska rešitev in da jo je močede podjetjem vsiliti. Univerzalni predlogi nasprotujejo različnim pogojem in položajem podjetij, na drugi strani pa nobena finančna rešitev ne sme demotivirati že tako skromnih menedžerskih ekip v naših podjetjih.

Družbeno lastnino je močede odpraviti z nacionalizacijo in privatizacijo, oboje pa zahteva jasno razvojno strategijo, pravno regulacijo in upoštevanje poslovnih interesov zaposlenih. Del podjetij sedaj pripada javnemu državnemu sektorju, kjer država neposredno posega v poslovanje podjetij ali pa z njimi posredno upravlja prek državnih finančnih holdingov (na primer po zleđu italijanskega IRI-ja). Pri tem je najpomembnejše, da ti holdingi skrbijo za finančno prestrukturiranje podjetij (investiranje in dezinvestiranje podjetij) ter njihovo podjetniško reformiranje (nadzor in upravljanje). Drugi del podjetij je treba privatizirati, pri čemer lahko država ponudi različne pravne, finančne in podjetniške programe, med katerimi podjetja svobodno izbirajo: neposredna prodaja javnih podjetij privatnemu sektorju (domačemu in tujemu, fizičnim in pravnim osebam), prodaja podjetij menedžerjem in zaposlenim (t. i. sistem management buy-outs...), sklepanje pogodbenih razmerij med privatnim (podjetniške skupine) in javnim sektorjem glede upravljanja in vodenja, delitve dobička in prevzemanja tveganja; skupna vlaganja med privatnimi in javnimi podjetji; skupni operativni programi pri infrastrukturnih objektih;

prodaja mestnih hiš in zemljišč v javni lastnini stanovalcem in drugim ter podobno. Pomemben del takšne finančne normalizacije podjetij je tudi prenos poslovnega sklada oz. njegovega dela na demokratične finančne institucije (pokojninski sklad, zeleni sklad, infrastrukturni skladi...), ki sicer ne bi imele upravljalških pravic, pač pa bi si prisvajale del dogovorjenega dobička. Pokojninske sklade pa bi nasplo veljalo okrepitev in jih finančno usposobiti za poslovno investicijsko dejavnost, saj prav ta finančna institucija postaja vse pomembnejša v razvitih tržnih državah (prek 100 milijard dolarjev investiranega kapitala v ZDA).

Najbolj pomembno je, da država podjetjem ponudi jasno in razumljivo pravni instrumentarij za njihove poslovne odločitve o spremembi družbene lastnine; da poskrbi za čim hitrejši razvoj ustreznih finančnih institucij (posebno razvoj privatnega bančništva in nebančnih finančnih institucij, za vstop tujih finančnejev...), in da z davčnim sistemom posredno usmerja podjetja glede na državno razvojno strategijo. Bistveno je, da se podjetja svobodno odločajo med različnimi možnimi rešitvami in da država skrbi za njihovo racionalno poslovno odločanje. Če je strategija države, da v naslednjih petih letih privarčeva 30% družbenolastninskih podjetij, potem je potrebno čimbolj natančno informacijsko, pravno in finančno usmerjati strateško odločanje v podjetjih. Lastnina se ne bi smela spreminjati zgolj ob ekscenčnih razmerah v podjetju (ob prikazani izgubi zakon o finančnem poslovanju zahteva »trdna finančne

omejitve« in predvideva sanacijo ali stečaj), temveč mora normalizacija podjetniških financ postati sestavni del dolgoročnega podjetniškega odločanja in načrtne vladne ekonomske politike (posebno na davčnem področju). Zgledov za takšno usmeritev je v Evropi dovolj in prav »evropeizacija« naših podjetij pomeni pogoj za normalizacijo (ukinitve) »socialističnega gospodarstva«.

Pred skoraj šestdesetimi leti sta ekonomista Bearle in Means opozorila, kako se v sodobnih korporacijah lastnina in nadzor nad upravljanjem podjetja vse bolj ločujeta in kako poslovne odločitve in moč vse bolj prehajajo v roke menedžerjev. Za podjetja v razvitih tržnih gospodarstvih pa je danes značilen prehod nadzornih, upravljalških in rizičnih funkcij z menedžerjev na finančne institucije in njihove upravljalske centre (1985. leta so v ZDA celo ustanovili Odbor institucionalnih investitorjev). Vse bolj je torej odločilen pritisk trga kapitala in vedno večja lastninska konkurenca v podjetju. Večja konkurenca lastninskih pravic je pomembna zaradi večje finančne učinkovitosti podjetja, hkrati pa demokratizacija podjetniške lastnine vpliva na večjo podjetniško motiviranost zaposlenih. In to nas vrača na izhodiščno politično vprašanje lastninske reforme. Reforma lastnine zaradi socialnih in političnih pretresov zahteva politično demokratizacijo in liberalizacijo. Poleg tega pa je lastninska reforma zahtevno tehnično ekonomsko opravilo (z vidika finančnega, davčnega in pravnega sistema), ki mu morajo prihodnji zmagovalci slovenskega političnega prostora nameniti osrednjega pozornost, če želijo uveljaviti renesanso slovenskega gospodarstva. Strankarske boje bi zato veljalo uporabiti kot neposredne politične zahteve za učinkovite spremembe ekonomskega sistema, ki so ostale posejane zapostavljene v sedanjem predvolilnem boju. V nasprotnem primeru se bosta vsaka objubljená demokratizacija in liberalizacija prehitro obrnili v politično razočaranje in morda celo v političen zank, ki se ga iz sedanjih političnih perspektiv zagotovo ne moremo posebno veseliti.

V zadnjih dveh letih se kar naprej vrstijo srbsko-slovenski spori, ki so postali sila pomembna za odnose v Jugoslaviji. Ali zgodovinsko gledano sploh obstaja podlaga za takšno zaostrenje srbsko-slovenskih odnosov?

Res gre za pravi zgodovinski absurd. Globljih zgodovinskih, kulturnih, etničnih in političnih vzrokov ni. Vzroki so novejšega datuma. Spor se je začel na podlagi dvomljive teze, ki bi jo, če poenostavimo, lahko opisali takole: prvič, da je Jugoslavija kot zvezna država konstituirana in da deluje tako, da ogroža Slovenijo, predvsem njene nacionalne in gospodarske interese, in drugič, da Srbi v takšni državi želijo uveljaviti in še uveljavljajo svojo prevlado, svoj hegemonizem. Obe tezi sta popolnoma neutemeljeni. Jugoslavija je namreč kot zvezna država od leta 1974 urejena tako, da ni govora o centralistični, še manj pa unitaristični državi. Jugoslavija celo ni federacija, veliko bližje je konfederaciji, v skupščini SFRJ pa o vseh bistvenih vprašanjih odločajo na podlagi konsenza. V tako netugodnih okoliščinah je po mojem mnenju nastala

tragična zabloda, ki je prodrla v vrste slovenskega naroda, da imata Srbija in srbski narod hegemonistične namene in da Srbija potrebuje Jugoslavijo, da bi si podredila druge. To predvsem zgodovinsko in dejansko gledano ne drži, saj celotna zgodovina srbskega naroda govori o boju za ohranitev narodne identitete, podobno kot zgodovina slovenskega naroda. Zdi se, da se je teza komplementarne iz dvajsetih let o Srbiji in Srbih kot hegemonistični za zatiralnimi lastnostmi obnovila v novi Jugoslaviji in se izrazila v stališču »srbika Srbija – močna Jugoslavija.« Pravi ta teza se je v zadnjih dveh letih spet uveljavila in funkcionalizirala v na moč nevarni obliki. Kajti tudi samo slovensko vodstvo je po mojem mnenju v zagovarjanju te teze videlo eno izmed možnosti, da si izboljša položaj in si okrepni ugled, da odgovornost za slabše gospodarske in druge razmere prevale na druge in se pridruži tezi, da je prihodnost Slovenije v konfederativni Jugoslaviji ali zunaj nje.

Čedalje pogosteje je slišati mnenje, da bi prva oziroma predvojna Jugoslavija, tudi če ne bi bilo druge svetovne vojne, razpadla zaradi nerazrešenega hrvaškega vprašanja in da smo danes na pragu razpada naše Jugoslavije zaradi nerazrešenega srbskega vprašanja. Koliko to drži?

Pravzaprav vseh naših aktualnih sporov so velike napake pri oblikovanju prve jugoslovske države, te napake pa so se ponovile v drugi Jugoslaviji, vendar v okviru drugačne družbene ureditve. Po mojem mnenju je bila poglavita napaka to, da pri snovanju državne ureditve predvojne Jugoslavije niso dovolj upoštevali velikanskih razlik med posameznimi narodi, ki izvirajo iz različnih zgodovinskih, kulturnih, verskega in političnega razvoja in vseh drugih posebnosti. Šele konec tridesetih let, po burnih in dramatičnih spopadih v predvojni Jugoslaviji, so dojeli, da je unitaristična oblika državne ureditve nevezdržna, in vzpostavili specifični federalizem z banovanjem, pri tem pa je v dramatični obliki ostalo odprto predvsem hrvaško narodnostno vprašanje. Komunistična partija Jugoslavije se je zavedala del velikih napak v predvojni Jugoslaviji in je med pripravami in potekom NOB postavila v središču svojega

SLOBODAN VUČEVIĆ, ČLAN PREDSEDSTVA SR SRBIJE, O FEDERACIJI, KONFEDERACIJI IN ODCEPITVI

Federacija je najmanj potrebna Srbiji

V zadnjem času je bilo v vladajoči srbski javnosti slišati nekoliko drugačne tone o prihodnji državni ureditvi Jugoslavije oziroma sploh smislu njenega nadaljnjega obstoja. Zlasti je bila odmevna teza, da je Srbija sicer za federacijo, da pa ne misli nikogar siliti, da v njej ostane – in celo to, da lahko Srbija brez težav preživi tudi kot samostojna država. O tem smo se pogovarjali s Slobodanom Vučetićem, članom predsedstva SR Srbije, ki je že od prej znan po »drznih« izjavah na to temo.

več kot dva milijona človeških življenj, odrekla se je svoji samostojni državnosti in velikemu mednarodnemu ugledu in veri, da nam bo vsem enako dobro v skupni, demokratični državi. Seveda ne zato, da bi v njej vladal katerikoli narod, tako tudi Srbi ne, temveč da bi se uspešno izognili tragični usodi južno-slovenskih narodov na Balkanu, ki so bili pogosto drobiž za podkupovanje v obračunih velikih sil. Srbija je že prej videla v Jugoslaviji kot skupni državi tudi možnost, da bi bil srbski narod naposled v okviru ene države in je brez vsakršnih zadržkov privolila v federativno ureditev in politiko narodnostne enakopravnosti. Danes, ko smo priča silovitim političnim sporom v javnosti in različni obravnavi Jugoslavije, v Sloveniji predvsem kot konfederacije, ni nikakršnega vzroka ne podlage za nezaupljivost do stališč in interesov Srbije. Srbija nikakor ni za nikakršno unitaristično in centralistično Jugoslavijo. Ni tudi za tako imenovano visoko centralizirano federacijo, ker smo prepričani, da morata imeti vsak narod in republika velike možnosti za samoorganiziranje v skladu z lastnimi interesi in potrebami. Pač pa se Srbija zavzema za federacijo, ki bi bila demokratična in sodobna. S političnim dogovorom narodov oziroma prejeti naj bi konkretno opredelili tiste skupne interese in funkcije federacije, v okviru katerih bi bila sodobna in učinkovita zvezna država, torej tudi suverena država. To nujno zajema vse, kar zagotavlja delovanje notne gospodarske in zunanje trgovine (denarni, davčni in zunanjeupravninski sistem), pa tudi notni sistem ljudske obrambe, varstva neodvisnosti, državne varnosti in ustavne ureditve, in enotno zunanjo politiko. Brez teh enotnih funkcij in ohranitve konsenza pri odločanju o najpomembnejših vprašanjih kratko in malo ni skupne države. V Srbiji sodimo, da je takšna federacija zgodovinsko in še posebej gospodarsko utemeljena, ker je ta rešitev v skladu s sodobnimi tokovi v Evropi in po vsem svetu. Nerazumljivo je na primer, da si za vsako ceno želimo v Evropsko skupnost, ki je

tujejo njeni federativni ureditvi in se odtekajo takšne Jugoslavije, ki pa Srbiji. Dobro bi bilo, ko bi zdaj objektivno in vsestransko pretehtali vse dobre in slabe plati obeh rešitev. Ali pa vsaj po volitvah, ko se bodo poleg politične strasti.

V zadnjem času pri nas spet razpravljamo o pravici naroda do samoodločbe in odcepitve. Ne gre le za teoretične razprave. Kakšno je stališče Srbije do te res legitimne pravice slehernega naroda?

Pravico naroda do samoodločbe vključno z odcepitvijo pri nas, predvsem v Sloveniji, v zadnjem času uporabljajo kot sintagmo za dva popolnoma različna pojma. Samoodločba je pravica naroda, da si svobodno in demokratično izbere družbeno in državno ureditev. Pravica do odcepitve ali možnost izstopa določene državne skupnosti pa konkretno pomeni tisto, kar pomenijo same besede.

V naših okoliščinah je sporna druga pravica, pravica do odcepitve oziroma način in pogoji za njeno uveljavitev. Gre predvsem za to, da je v večnarodnosti državi, kjer so narodi pomešani in vseh republikah, sklep o odcepitvi in izstopu iz federativne Jugoslavije težko uveljaviti po demokratični poti, ker avtomatično pomeni preglasovanje manjšinskega oziroma manjšinskih jugoslovskih narodov v konkretni republiki. To je navzkriž s temeljnimi demokratičnimi in ustavnimi načeli, še posebej, če manjšinski narod sestavlja precejšen del prebivalstva republike. Drugi argument zoper pravico kogarkoli do enostranske odcepitve je, da bi s tem dejanjem manjšinski jugoslovski narodi v socialistični republiki avtomatično postali narodnostna manjšina, kar je brez dvoma nedopustno. In tretjič, to ne pomeni, da z bodočo ustavo SFRJ ne kaže predvideti te možnosti: pogojev in postopka za njeno uresničitev, temeljni pogoji za to pa bi morala biti velika kvalificirana večina tistih, ki so za odcepitve v konkretni republiki, soglasje večine pripadnikov manjšinskega naroda, če na primer njegov

delež v prebivalstvu presega pet odstotkov in če v takšno odločitev privoli dv tretjina večina prebivalcev v drugih republikah. Predvsem pa bi se morali vsi v SFRJ najprej dogovoriti o notranjih mejah, ker ne leta 1918 ne leta 1946 meja federalnih entet, torej sedanjih, niso ne vzpostavili ne razumeli kot meddržavne meje. To v resnici velja tudi za morebitno konfederativno ureditev Jugoslavije, ki bi narekovala vrnitev k mejam ob nastanku Jugoslavije leta 1918: Te bi morali sprejeti kot nove državne meje. In naposled, to bi narekovalo tudi na moč strogo in natančno postopek tako imenovane delitvene bi-

lance, predvsem na področju medsebojnih gospodarskih odnosov, pravic in obveznosti, kamor sodijo tudi mednarodni dolgi.

V Srbiji je že veliko strank, ki pa še vedno niso prave stranke, dokler ne bo sprejet zakon o političnih strankah, pa tudi tedaj bodo po svoje le »polstranke«, dokler ne bodo imele pravice do udeležbe v oblasti. Kdaj naj bi bil sprejet zakon o volilnem sistemu in volitvah?

Prav gotovo se bodo po sprejetju zakona o političnih strankah – potem bodo začele svobodno in javno delovati – lotili priprav ustrezne novega volilnega zakona, ki bo upošteval večstransko naravo političnega življenja. Ker politične stranke še niso uradno konstituirane in ker so v Srbiji konec lanskega leta potekale volitve, imamo realne možnosti za temeljito pripravo novega volilnega zakona brez naglice in s sodelovanjem novih strank. Tega kratko in malo ne bi bilo mogoče dobro opraviti v dveh mesecih. Hkrati nameravamo uvesti ustrezne spremembe v republiko ustavo, kar dejansko pomeni, da bo sprejeta nova ustava Srbije, ki bo vsebovala celo vrsto demokratičnih novosti. Te ustavne spremembe bodo skupaj z omenjenimi zakoni, tako tudi z novim zakonom o svobodni tiska, temelj demokratične prenove za nove volitve in drugačno družbeno in politično življenje v republiki.

Kdaj naj bi se to zgodilo?

To je mogoče pričakovati po sprejetju sprememb srbske ustave in novega zakona o volitvah. To delo je mogoče opraviti v obliki in rokih, ki jih predvideva ustava SR Srbije. Zavzemamo se za na moč kakovostne in resne spremembe republike ustave, to naj bi opravili čimprej, vendar ne na račun kakovosti sprememb.

Napovedi res niso hvalježno opravilo, pa vendar: kakšne so na vašem mnenju možnosti ZK Srbije na novih volitvah, ali pričakujete, da bo ZK zmagal?

Reči moram, da verjamem v popolnoma realne možnosti ZK Srbije za zmago na volitvah. Pri tem imam v mislih predvsem na moč sodobna programska izhodišča, ki so bila v naši republiki izobličena v zadnjih dveh letih na področju gospodarske reforme, demokratizacije političnega sistema in življenja, pa tudi same zveze komunistov. Ne kaže pozabiti tudi na vse tisto, s čimer je ZK Srbije bistveno prispevala k vzpostavitvi enotne republike Srbije, enakopravne z drugimi republikami, na podlagi lanskih ustavnih sprememb, s katerimi si je spet pridobila ugled med ljudstvom. Če primerjam programska izhodišča ZK s programskimi izhodišči drugih strank, ki nastajajo v Srbiji, sem prepričan o superiornosti programa ZK. Toliko bolj, ker ima večina strank v državi ozke nacionalne programe, ker se zavzemajo za repravatizacijo družbene lastnine, mnoge pa tudi za konfederacijo držav, to pa je v resnici retrograden koncept, gledano zunaj okvirov dnevnapolitičnih interesov in predvolilnih iger.

Slišati je različna mnenja o Kosovu in o tem, kaj namerava republika Srbija storiti s Kosovom. Kosovo je verjetno velika ovira za procese demokratizacije ne le v Srbiji, temveč tudi v Jugoslaviji.

Srbija zdaj obravnava kosovski problem predvsem v luči nujne potrebe po vzpostavitvi pravne države, se pravi enakosti vseh prebivalcev pred ustavo in zakonom, zagotovitve osebne in premoženjske varnosti, popolne ustavnosti in zakonitosti itd. Treba je torej vsem prebivalcem Kosova zagotoviti enake demokratične pravice v skladu z listino Združenih narodov. Sodili smo torej in še vedno sodimo, da je treba zagotoviti ne le avtonomne pravice pripadnikov albanske narodnosti, temveč tudi enake ustavne in zakonske pravice Srbov in Crnogorcev in pripadnikov drugih narodov in narodnosti, ki žive v pokrajini. Vsa druga prizadevanja, ki prevladujejo na Kosovu, na primer prizadevanja za »etnično čisto Kosovo«, »Kosovo-republiko« ali »veliko Albanijo«, bomo prebrčili z vsemi sredstvi pravne države, ker bi bila tako kar najbolj neposredno ogrožena ustavna ureditev Jugoslavije in republike Srbije. Sicer pa tako ravnanje v vseh demokratičnih državah na svetu.

Nadežda Gaće

Foto: Jeco Zilinskić

ROŽAJ, DRUGI NAJVEČJI OTOK ODPORA »MLADOČRNOGORCEM«

»Gozdna vojna« z Muslimani

Prebivalci Rožaja, ene najmanj razvitih črnogorskih občin, so že dolgo na nogah – na protestnih mitingih v središču majhnega, zelo umazanega mesteca se zbere tudi več kot 10 tisoč ljudi (vsa občina ima okoli 25 tisoč prebivalcev). Na mitingih se v glavnem zbirajo Muslimani in Albanci. Tudi zato, ker je med prebivalci več kot 90 odstotkov Muslimanov (in 6 odstotkov Albancev), ki so prepričani, da je vse, »kar se dogaja v centru«, naperjeno proti njim.

na primer član OK ZK Rožaja Semso Ibrahimović, pa to odločno zanikajo.

Namesto Ballantinesa – žveplena kislina

Ob tem moramo vsekakor opisati dva dogodka. Ob koncu lanskega leta je dr. Milija Pavičević, ki dela kot zdravnik v Bijelej Polju, proti večeru parkirali avto pred nekim bistrojem. Ko se je čez nekaj časa vrnil, je videl, da mu je medtem nekdo vozilo zažgal. Storitela niso nikoli odkrili, govori pa se, da so se zdravniku tako maščevali Muslimani.

Še večje razburjenje pa je zbudil drugi postopek. K predsedniku skupščine občine Maši Kataču je pred kratkim prišel na obisk (najbrž službeno) načelnik službe državne varnosti za severno Crno goro Adam Sekulić. Pri predsedniku občine je bil takrat na obisku tudi sekretar občinskega komiteja ZK Zahid Čamić. Katač je iz omar zvel steklenico viskija, da bi pogostil obiskovalca. Namesto opojnega Ballantinesa (kot je pisalo na ste-

klenici) so gostje začutili okus žveplene kisline. Na srečo so pijačo le poskusili... Po mestu se je takoj začelo govoriti, da se je skušal tako »neki« Musliman maščevati Adam Sekuliću. Predsednik občine ni mogel pomagati pri iskanju morebitnega krivca, saj je ob izvolitvi za predsednika skupščine občine dobil več steklenic te pijače.

Rožajcem očitajo tudi več »manjših malverzacij«, vsekakor pa zaradi vsega tega veljajo za nepošteno. Po njihovem mnenju je tudi to vplivalo na predlagatelj zakona o gozdovih. Lahko bi rekli, da je bil to tajni argument, ki ga so potem uporabili proti njim.

Ob tem na prvem mestu omenjajo krajo lesa, ki je v tukajšnjih gozdovih trajala dolga leta. Menda so v zadnjih petih letih v gozdovih, ki so v državni lasti, posekali (torej ukradli) skoraj 10.000 kubičnih metrov lesa. Kot je slišati, so bili v to krajo vpleteni celo poslovodje in drugi vodilni delavci podjetja Gornji Ibar, soferji, gozdarji, prometni miličniki in celo načelnik SNZ. Kradli so torej vsi po vrsti...

Komisije, ki so prihajale iz republiškega vodstva, so resda ugotovile, da so nezakonito in neenačeno posekali preveč dreves. Krivcev od zdaj niso našli, čeprav se v Rožaju govori, da vsi dobro vedo, kdo je sekal dreve. V okviru takih in podobnih obtožb pa je še posebej zanimivo vse tisto, kar pripisujejo generalnemu direktorju Gornjega Ibra Ramu Bulatoviću. Ko je bil še pomočnik direktorja, se je kot diplomant medse in fakultete političnih ved na račun svoje delovne organizacije nekaj mesecev mudil v Kairu, kjer se je menda »učil arabsčine«. Zlobni jeziki zdaj natolčujejo, da v Kairo in odpotoval zaradi poslovnih vezi in izpolnjevanja v jeziku, kar naj bi mu koristilo na njegovem delovnem mestu, pač pa zato, da bi se izpopolnil v fundamentalizmu.

V Rožaju prav nič ne skrivajo, da ta fundamentalizem presega meje občine, da se gre za »istimi zgoraj« in da se ne strinjajo z »novo razvojno filozofijo« in njenima voditeljema male. Momirjem Bulatovićem in Miloš Dukanovićem (še zlasti z njim). Ismet Ademović, delavec v Gornjem Ibru, je na sestanku javno vprašal, na podlagi česa je Dukanović (in tudi Bulatović) v izjavi za časopis dejal, da »Crno goro najhujše ogrožata muslimanski fundamentalizem in albanski separatizem«. Ta njegova izjava je vse (Muslimanice) užalila. (Ne le v tej občini, podobno so reagirali tudi prebivalci Plava). Rožaj ni nikakršno »potresno« območje, sploh pa tušva do Srbov in Crnogorcev, kot jim sicer pripisujejo, saj so prav tukaj ti narodi vedno bolj živi skupaj in bolj odvisni eden od drugega, še veliko bolj kot na sosednjem Kosovu, pravi Ismet Ademović.

Ljudje pa so tudi sicer nezadovoljni z novim črnogorskim vodstvom. Delavec Iso Kalac

razlog, zaradi katerega so se ljudje začeli zbirati na mitingih, zaradi katerega prihaja do množičnih in posamičnih izbruhov čustev in zaradi katerega je tu in tam mogoče slišati tudi posamezne grozljive, je bilo sprejetje novega črnogorskega zakona o gozdovih. Rožajci se niso mogli strinjati s tem, da bi z gozdovi, ki so »njihovo morje« in »vse, kar imajo«, gospodarili enotno javno podjetje na ravni republike.

Predvsem zato, ker so prepričani, da so gozdovi njihovi, da zanje dobro skrbijo, poleg tega pa od gozdov živi več kot 80 odstotkov tukajšnje prebivalstva. Največ Rožajcev, in sicer okoli 1250, je zaposlenih v tukajšnji lesnopredelovalni industriji Gornji Ibar, dohodek te delovne organizacije pa pomeni okoli 80 odstotkov celotnega občinskega dohodka in proračuna.

Izvršni svet SR Črne gore, ki je predlagatelj omenjenega zakona, pa vse skupaj gleda v drugačni luči. Po njegovem mnenju gre predvsem za družbeno rento. Večji del naj bi še vedno ostal v Rožaju, ker pa so »gozdovi splošna družbena dobrina«, je treba del tega usmeriti v tako imenovano »splošno družbeno« blaginjo. Kaj vse bi financirali z denarjem iz te blaginje, za zdaj še ni povsem jasno, pomembno pa je, da so takrat na ravni republike prvič pomislili tudi na to, da je treba drevesa tudi saditi, in ne le sekati, tako da bodo enega od skladov namelne biološki re-produkciji gozdov. Rožajski in drugi črnogorski pridelovalci lesa bodo morali tako vse tisto, kar je bilo do zdaj njihovo, kupovati.

Zakon je bil sprejet in po vsej verjetnosti ga bodo začeli tudi takoj izvajati. Slišati pa je, da bosta »bosta« nekako natančneje obravnavala »tajne argumente« za njegovo sprejetje. O tem prebivalci Rožaja še nekaj časa glasno in jasno govorijo. Po vsem skupaj bi lahko sklepali, da je to šele začetek »maščevanja« nad Rožajci, zlasti nad Muslimani. Gre torej za začetek »uničevanja nevarnega muslimanskega fundamentalizma«.

Drugi največji »kamen spotike«

Kronološki pregled nedavnih »incidentov« samo delno pojasnjuje tukajšnje izjemno zapleteno politično stanje (za katerega kljub

Branko Jokić

ZMOTI IN REŠITVE SLOVENSKEGA KMETIJSTVA

Zdrava kmečka pamet na pohodu

Slovensko kmetijstvo močno zaostaja za uspešnimi sosedi, zlasti na Zahodu. Nobenega pravega »naravnega« razloga ni, da bi morala Slovenija še naprej uvažati hrano, medtem ko se Zahod malodane duši v presežkih. Ni skrivnost, da je težav kriva naša povojna kmetijska politika.

stopnja samooskrbe komaj 41, na zahodu pa 112-odstotna.

Namesto kmetij »črna luknja«

Osnovni problem slovenskega kmetijstva je pomanjkanje kmetij, ki bi imele od 20, 50 do 100 hektarjev zemlje. Kriva je pretekle kmetijska politika, ki je zavirala razvoj zasebnega kmetijstva in močno spodbujala družbeni sektor. Zaradi tega imamo danes na eni strani kmetijske gigante v družbeni lasti s posesti, velikimi 1000 in več hektarjev, na drugi strani pa zasebne kmete s povprečno 3,5 ha obdelovalne zemlje. Vmes pa »socialistično črna luknja«, kot pravijo temu ekonomisti.

V ES so kmetije povprečno velike 17 ha, izračuni pa kažejo, da je z današnjo tehnologijo mogoče doseči polno zaposlitev dveh delavcev na 55 hektarjev velikih posestevih.

Kmetije pravijo, da je optimalno število krav oziroma živine tisto, ko jih še vse poznaš po imenu, to je okrog 30-40. Pri nas smo še daleč od tega. Na kmetijo pride le okrog 5 glav goveda, od tega tri krave. Na Zahodu je to število mnogo višje: okrog 36 glav goveda, od tega 18 krav.

Nič boljše ni v poljedelstvu. Pri vseh pridelkih je donosnost v Sloveniji manjša kot v drugih državah, kar je lepo razvidno iz naslednje razpredelnice:

Pridelek na hektar (v tonah):

	psenica	koruza	krompir
Slovenija	3,6	4,8	13,8
Avstrija	4,6	8	27,4
Nizozemska	7,3	11,5	42,7
Francija	5,7	6,5	34,5

Kljub vsemu naše kmetijstvo povsod le ne zaostaja za zahodnimi državami: zasebni slovenski kmet ima namreč takšno opremljenost kmetije s stroji, da se lahko primerja z zahodnonemškimi (razlika je mogoče le v tem, da postaja naša tehnika zastarela, večravnja). Kljub temu ima kmet več mehanizacije, kot pa je potrebno za tako majhno kmetijo. Tako nenehno povečuje storilnost. Na drugi strani so velika družbena posestva – v njihovi lasti je 10 odstotkov zemlje – kjer v storilnosti že kronično zaostajajo. Njihova opremljenost s stroji je premajhna, da bi lahko delo pravočasno opravili. Sezona spravila pridelka traja le določen čas; zaradi nizke storilnosti v družbenem sektorju delajo tudi po sezoni, celo v dežju. To škoduje rodovitnosti zemlje, pridelek pa je slabše kvalitete.

Veliki kombinati v družbeni lasti (v katere so prek kooperacij povezani tudi zasebni kmetje) obdelujejo 80 odstotkov slovenskega trga s hrano. Mercator, Emona, TIM Maribor, ABC Pomurka, Hmezd, Merx... so si razdelili območja, na katerih se pojavljajo kot edini ponudniki. V občini Ljubljana Šiška prodaja na primer samo Emona. Ker ni konkurence, lahko po svoje določajo cene, ne samo hrane, tudi reprodukcijskega materiala za kmetijstvo. Na enoto mleka je bilo v Sloveniji možno v letih od 1985 do 87 kupiti povprečno 35 odstotkov manj mešanji gnojil in 40 odstotkov manj plinskega olja kot v državah ES.

Kmetijstvo ni za neumne

V miselnosti ljudi in tudi politikov še vedno tiči predsodek, da za kmetovanje ni potrebno posebno znanje in da je to poklic za neumne ljudi. To pa še zdaleč – najmanj še danes – ni res. Ljudje morajo veliko znati, če želijo kmetovati. To ni preprosto delo. Spoznati se morajo na vreme in geografijo tal, na gospodarsko-financične zadeve, na organizacijsko-tehnične zadeve, avtomatizacijo...

Izobraženost naših kmetov ni ravno na zavidljivi ravni. Kar 40 odstotkov jih nima dokončane osnovne šole. To so starejši ljudje, ki še vedno gospodarijo. Le nekateri so končali srednjo agronomsko ali višjo šolo.

Leta 1983 so naredili raziskavo, ki je pokazala naslednjo sliko (anketirali so 2050 kmetov):

Sola	v odstotkih
nedokončana osnovna šola	23
dokončana osnovna šola	33
poklicna šola	37
srednja nekmetska šola	12
srednja kmetijska šola	2,8
višja	
visoka nekmetska šola	4

Rešitev je v agrarni reformi in ukinitvi monopolov

Po nekaterih ocenah bi slovensko kmetijstvo potrebovalo 40 do 50 let, da bi doseglo zahodnoevropsko raven. V »Analizi razvojnih možnosti kmetijstva«, ki jo je izdelal Kmetijski inštitut Slovenije, so kot izhodišča za oblikovanje dolgoročnih ciljev agrarne politike navedene tri temeljne predpostavke: tržna naravnost, enakopravnost lastnin tudi v kmetijstvu in država mora poleg splošne gospodarske politike voditi posebej še kmetijstvo. Ker se je najbolj osnovne zahteve sodobnega kmetijstva pri nas šele sedaj uveljavljajo, lahko rečemo, da smo še na začetku poti.

Najbolj pereč problem je razdrobljenost posesti. Kmetij, velikih od 20, 50 do 100 hektarjev, ki so v svetu najbolj uspešne, pri nas skorajda nimamo. Se vedno smo na repu Evrope. Procesi koncentracije zemljiše se šploh niso začeli. In ta proces ne bo lahak: mejniki segajo do pekla. Težko jih je spreminjati.

Kmečka zveza predlaga agrarno reformo, s katero bi zemlja v družbeni lasti podražila. Naslednji korak bi bil razpis javnega natečaja, na katerega bi se lahko prijavili le državljani Slovenije. Natečaj bi upošteval, ali je nekdo kmet, njegove izkušnje na tem področju, izobrazbo, ali ima družino. To zemljo bi dobili kmetje v najem za 99 let z možnostjo dedovanja in s tem bi bila dana osnova za oblikovanje novih kmetij.

Za začetek koncentracije zemljiše je potrebna tudi sprememba davčne zakonodaje. Z davčnimi ukrepi, kot je na primer večja obdavčitev nekmetijskih gospodarstev, je treba doseči, da bo zemlja postala breme vsakomur, ki je ne obdeluje in ne živi od nje.

Vzporedno z združevanjem posesti v večje kmetije pa je nujen še drug proces – ukinitve monopolov. Brez konkurence na trgu kmetijskih pridelkov ni možen kvaliteten razvoj te panoge. Veliki agrokombinati se temu upirajo z vsemi silami. Marko Kranjec, raziskovalec na Inštitutu za ekonomijo, predlaga takšno zakonodajo, ki bo dovolesvala posamezni organizaciji, da na nekem trgu prodaja največ 20 odstotkov blaga, ostalo morajo pokrivali druge.

Slavko Sušec

Foto: Janez Zverc

Cilj kmetijske politike v prvem povojnem obdobju je bil uničenje kmeta. Memili so, da za kmetijstvo veljajo enakih zakonov kot za industrijo. Iz tega je sledil sklep, da sta socialistični državi potrebna socialistična koncentracija in industrializacija.

Na kmeta so, podobno kot v Sovjetski zvezi, gledali kot na zasebne lastnike proizvodnih sredstev, ki predstavljajo stalno grožnjo, če ne že kar sovražnika socializma.

Takoj po vojni je nova oblast uvedla obvezno oddajo pridelka državi, ki je potekala nasilno in ob stradanju kmetov. Mnogo kmetov, ki so se temu upirali, je končalo v zaporih.

Avgusta 1945 se je začela agrarna reforma in v nekaj mesecih so jo zaključili. Vsem lastnikom posestev, večjih od 35 hektarjev, so zemljo odvzeli. Nekaj so je razdelili malim kmetom večina pa je pripadla državnim posestvom in zadrugam.

Po sporu z Informburojem je oblast v želji dokazati svojo pravovernost začela ustanavljati kmetijske obdelovalne zadruge – kolhoze po sovjetskem vzoru. Klub pritiskom se akcija ni posrečila, saj se je pridelek začel zmanjševati. Kardelj je ob tem dejal: »Dokončno smo spodrezali korenine kapitalizma na vasi.«

Leta 1952 so začeli kolhoze opuščati. Razvoj kmetijstva so onemogočili drugače: uvedli so zemljiški maksimum.

Po letu 1953 se začne ponoven razvoj klasičnega zadrugništva. Kmetijstvo si je začela hitro opomoglo in v naslednjih letih se je pridelek povečeval. Avantgarda takega razvoja zadrug ni mogla mirno gledati. Prepričana je bila, da bo družbeno kmetijstvo samo pridelalo dovolj hrane. V začetku 60 let so zadruge ukinit in od takrat ne obstajajo več. Razvoj se je zaustavil, zaostanek za razvitimi pa se je vse bolj večal. Svoje je k temu prispelval tudi prepoved kupovanja traktorjev za zasebnike.

Liberalizacija konec 60. let in spoznanje, da brez kmetov ni mogoče preskrbeti prehrano delavskega razreda, sta omogočila pocenitev kreditov za investicije v kmečka gospodarstva in strojno opremo. Kmetje so to izkoristili in kmetijstvo si je v naslednjih letih nekoliko opomoglo.

Do velikih sprememb je prišlo šele v zadnjih letih. Decembra 1987 je Zveza komunistov Slovenije spremenila nekatera svoja politična stališča. Leta 1988 je bila ustanovljena Kmečka zveza Slovenije, ki v svojem programu zahteva drugačne razmere in reševanje problemov v kmetijstvu.

Zahod ima hrane preveč, Slovenija jo uvažava

Čeprav je kmetijstvo relativno majhno, je vendarle pomembno. Njegov delež v družbenem proizvodu Slovenije je leta 1987 znašal

SLOVENSKI GOSPODARSKI KRIMINAL V LETU 1989

Reforma — raj za »bele ovratnike« z dolgimi prsti

Glade na lanske zapletene razmere gospodarjenja ob spremljajoči hiperinflaciji so strokovnjaki za raziskovanje tovrstnega kriminala usmerili svoje sile v hujše oblike kaznivih dejanj, ki so povzročila naši družbi tudi največ škoda. A če so hoteli biti pri tem uspešni, so morali vložiti veliko truda, tako da jim je za ostale, sicer družbeno manj nevarne oblike kriminala belega ovratnika zmanjkalo časa.

Seveda pa so bili organi za notranje zadeve pri odkrivanju vseh vrst gospodarske kriminalitete tudi v lanskem letu odvisni predvsem od lastnega dela. To je mogoče trdit na podlagi podatkov, ki kažejo, da so organi za notranje zadeve lani polovico primerov odkrili sami, medtem ko so jim delovne organizacije z raznimi obvestili pomagale le v 20 odstotkih.

Inspekcije se obnašajo premalo policijsko

Delež ostalih organov odkrivanja je bil izrazen v odstotkih, minimalen. Sogovorniki pravi, da nihče ne pričakuje od inspekcijskih služb in službe družbenega knjigovodstva, da bi jim pošiljali ovadbe, vendar pa bi lahko bili

Zaradi gospodarske kriminalitete so ONZ prijavili temeljni javni tožilstvom 2468 osumnincev oziroma devet odstotkov manj kot v enakem predlanskem obdobju. Med osumninci je bilo 1357 delavcev, 398 uslužbencev, 202 obrtnika, 87 kmetov in 107 direktorjev. Med tistimi, ki so se lani znašli med storilci kriminala belega ovratnika, je bilo 383 povratnikov (oziroma 15 odstotkov).

pri svojem delu nekoliko bolj inventivni in organom za notranje zadeve skušali namigniti v tistih primerih, ko gre za družbeno škodljive pojave v gospodarstvu. Lani je zato ostalo precej gospodarskega kriminala neodkrita in je »temno polje« večje, kot se zdi. Vzroki nedvomno tičijo v lanskem več kot dvatisočodstotni inflaciji, ob kateri je odpovedal tudi ustrezni družbeni nadzor.

Inflacija je lani šla na roko tistim, ki so zaslužili svojih pet minut. Izposojanje in posojanje denarja ter višje cene starih zalog v glavnem na ta račun so si nekateri spravili v žepo ogromno bogastvo. Tako je, denimo, poslovodja trgovskega podjetja iz Titovega Velenja v začetku lanskega leta na osnovi zviševanja cen starih zalog nakradel 120 starih milijard dinarjev. Delovne organizacije in družba niso bili pripravljene ustrezno kontrolirati takšne pojave. Nihče namreč ni mogel nadzirati, ali so se trgovski poslovodje držali navodil o nivelaciji cen in jih tudi prijavljali ozdom. Po podatkih organov za notranje zadeve inspekcijske službe sploh niso ugotovljale, koliko izdelkov iz starih zalog so trgovci prodali po višjih cenah in to brez poprejšnjega »uradnega« popraviljanja cen. Čeže, da bi inspekcije morale delati več, kot zmorejo, saj bi morale v takšnih primerih opraviti revizijski postopek. Tega pa je bilo ob lanskih razmerah domala nemogoče speljati v celoti.

V marsikateri trgovini so se zavoljo tega izog-

Relativno zmanjšanje gospodarskega kriminala za nekaj več kot osem odstotkov v lanskem letu nikakor še ne pomeni, da se naši »gospodski« tatovi začenjajo popravljati. Po podatkih RSNZ je bilo lani v naši republiki 2148 kaznivih dejanj gospodarskega kriminala, gmotna škoda pa znaša več kot 48 milijonov dinarjev.

Zunanja trgovina je področje, ki preiskovalcem povzroča največ težav. Raziskovanje tovrstnih deliktov je največkrat odvisno od tujih informacij, saj domala vse niti segajo v tujino, tam pa naša policija nima nobene pravice, da bi posedovala ali celo sama zbirala ustrezne podatke, pravi Bojan Podbevšek.

Organi za notranje zadeve so lani obravnavali 126 ljudi zaradi tihotapljenja orožja. Pri njih so zasegli 24 pištol in revolverjev, osem lovskih pušk, tri vojaške puške, kar 20 malokalibrskih pušk, 75 plinskih pištol in 20 tisoč raznih nabojev.

višji kriminalistični inšpektor pri RSNZ. Poleg tega ni nikarkoli konvencij, ki bi urejale izmenjavo informacij med tujimi policijami, kaj šele da bi bile tujе policije dolžne posredovati določene podatke. Pa čeprav gre po naši zakonodaji za gospodarski kriminal, pri katerem so storilci nakradili določeno premo-

ženje pri sklepanju zunanjetrgovinskih poslov. V tujini pač nikogar ne zanima naše družbeno premoženje in kako z njim ravnamo.

Ob raziskovanju nezakonitih zastopanj tujih firm pri nas so se organi za notranje zadeve lotili še problema zastopanja avstrijskih zavarovalnic pri nas. Zal je bil ves trud zaman, saj so skupaj s tožilstvom ugotovili, da ni nikarkoli zakonite osnove, s katero bi lahko takšno zastopanje prepovedali. Očitno zakonodajalec takšnega kaznivga dejanja sploh ni predvidel.

Bojan Podbevšek pravi, da do večine poslovnih odločitev prihaja v zelo ozkih poslovnih krogih, medtem ko obremenjena dokumentacija ostaja v tujini. Čeprav je odkrivanje tovrstne kriminalitete težavno in dolgotrajno, so kriminalisti lani raziskali nekaj omebe vrednih primerov.

»Provizije« so zapeljiva stvar

Med drugim so raziskovali zdravnik, ki je od leta 1975 naprej v portoroškem zdravilišču opravljal vrsto zdravniških storitev tujcem, ki pa zdraviljenja niso plačevali zdravilišču, temveč je denar otekel na zdravnikov zasebni račun v tujini. Tako si je nakradel večjo vsoto denarja.

Tudi vodja skupine delavcev Gorenjevega Varstroja iz Lendave je na gradbišču v tujini sprovil v žep kar 45 tisoč DEM. Kaže, da je izkoristil neurejeno blagajniško poslovanje, pomajkljivo knjigovodstvo in evidenco, ponaredil dokumente in vse prikazal, kot da so denar dobili delavci pri izplačilu osebnih dohodkov.

Vodja poslovne enote celjske čebelarke zadruge je preklical ponudbo, ki jo je zadruza sklenila s tujim družbenikom, in mu v zameno ponudil podobno blago neke druge firme, ker mu je lastnik firme obljubil mesto zastopnika, pod pogojem, da bi mu priskrbel ustrezno kupčijo. Kmetijska zadruza je bila tako prisiljena prodati blago drugemu kupcu, a po nižji ceni.

Direktor Alpeturove delovne organizacije Tituščina agencija v Škofji Loki je sklepal posle s tujjo firmo, ki je šla kasneje v stečaj.

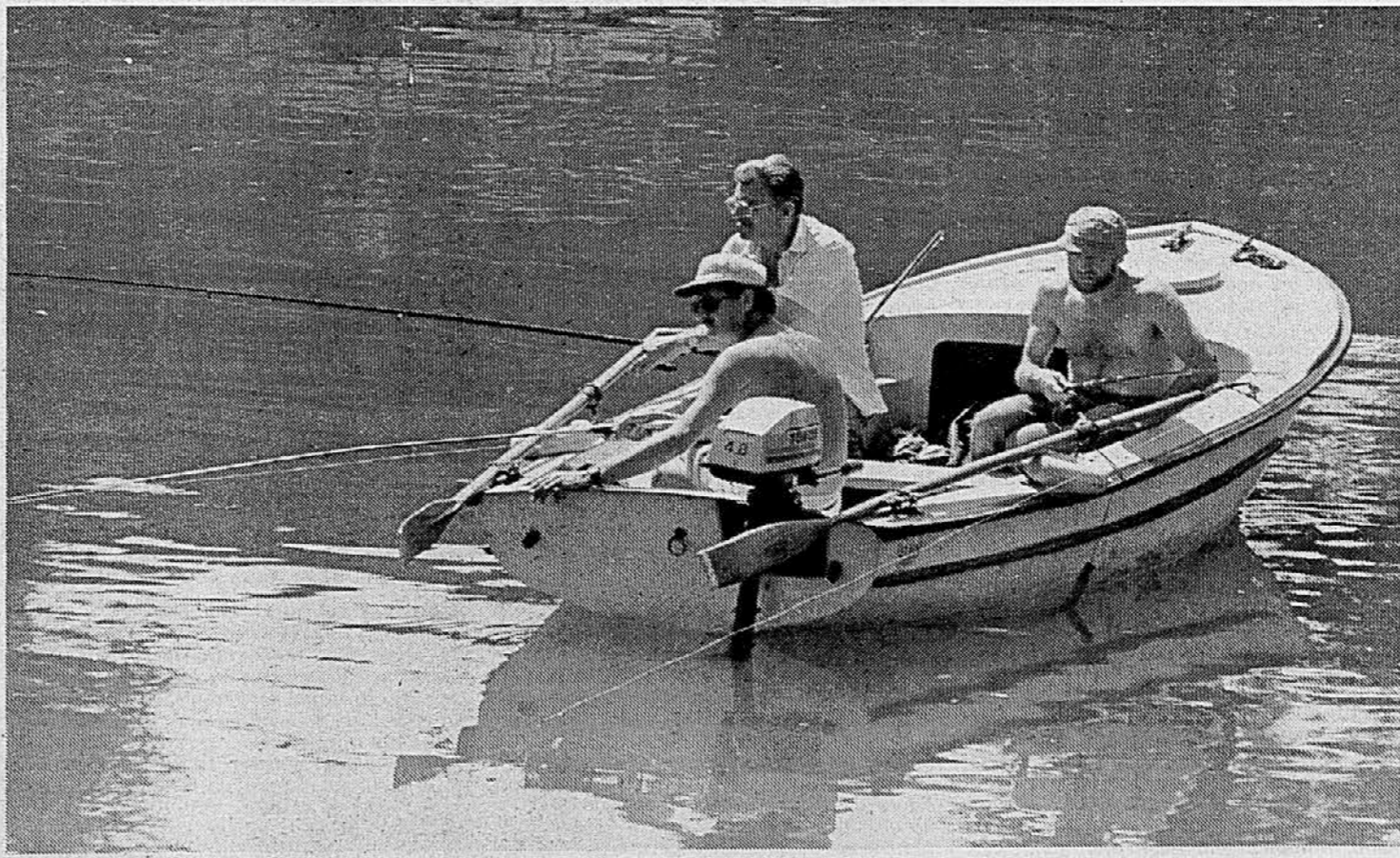

Foto: Janez Zverc

Čeprav so ga pred tem na to opozorili. Ker stečajne mase ni bilo, so morali odpisati svoje terjatve v višini več kot 770 tisoč avstrijskih šilingov. Samostojni komercialisti v isti delovni organizaciji pa je med letoma 1983 in 1985 od tujega družabnika 11-krat sprejel različne vsote denarja, da bi tako zanemaril koristi svoje delovne organizacije. Nagrado je dobil za organiziranje izvoza našega blaga v tujino, kar je bil pogoj za izpeljavo konsignacijskega uvoza.

Samostojna komercialistka ljubljanske obrtne zadruge Galteks je zlorabila svoj položaj tako, da je trem svojim znanecem, sicer obrtnikom, na podlagi lažnih predračunov izplačala osem avansov v višini 5200 dinarjev, čeprav je vedela, da za zadruge ne bodo naredili ničesar. Kasneje je pod pretvezo, da

Vnovčevanje ponarejenega denarja se je lani povečalo za tretjino. Preiskovalci so odkrili 234 primerov. Odkrili so 364 ponarejenih ali preduraganih bankovcev, predvsem zahodnonemških mark, ameriških dolarjev in italijanskih lir. Poleg tega so v trezorju Narodne banke odkrili še 52 ponarejenih bankovcev. Največ ponarejenih bankovcev je bilo za 50 in 100 tisoč italijanskih lir.

bo zanje nabavila potreben material, oziroma da so bili nekateri avansi pomotoma poslani na njihove račune, od njih večje večji del denarja v višini 4145 dinarjev. Del zneska pa jim je neupravičeno prepustila kot plačilo za njihove storitve.

Teh nekaj primerov nazorno kaže, kako odteka družbeno premoženje v zasebne žepke takorekto pred očmi policije, ki pa vsega tudi sama ne zmore. Na gibanje gospodarskega kriminala v lanskem letu so močno vplivali nova zakonodaja ter usmeritve Markovičeve vlade, saj organi za notranje zadeve dostikrat niso vedeli, kako naj ukrepajo, oziroma niso mogli predvideti novih pojavnih oblik tovrstne delinkvence.

Nujno nam je potrebna konkurenčna klavzula

»Zakon o podjetjih prinaša pluralizem lastnin, hkrati pa se ONZ srečujemo tudi z novimi oblikami kriminalitete. Ker policija zmeraj zaostaja za storilci, je težko napovedati, kako se bomo lotili svojega dela,« meni Tine Miložič. Veliko težav pričakujejo okrog mešanih podjetij, kjer se bosta prepletala tuj in naš družbeni kapital. Ob nejasni davčni politiki in spremljajočih predpisih, ki še niso sprejeti, so strokovnjaki za odkrivanje gospodarske kriminalitete v neprijetnem položaju.

V našem gospodarstvu namreč manjka konkurenčna klavzula, s katero bi se lahko delovne organizacije oziroma podjetja obvarovala pred množico na novo ustanovljenih zasebnih podjetij. Dogaja se, da posamezniki prenašajo znanje iz podjetij, kjer so bili ali pa so še zaposleni, na podlagi poznanstev v zasebne firme in da družbeno premoženje dobesedno teče v zasebne roke, če ne v neposredni obliki pa prek ustaljenih tržnih sistemov oziroma poslovnih odnosov, ki so jih posamezniki med seboj zgradili.

Znani so že primeri, ko posamezniki skušajo svoje zveze in poznanstva oziroma poslovne stike iz prejšnje službe s pridom izkoristiti pri odpiranju lastne firme. V tujini je konkurenčna klavzula izredno pomembna, saj zasebnik vsaj nekaj let ne more opravljati istega dela, kot ga je pred tem, ko se je odločil za zasebno obrt. Očitno tudi pri nas razmišljajo o nemem podobnem, vendar je to stvar zakonodajalca.

Zarko Hojnki

CVETKA SELŠEK O USPEHIH SLOVENSKE ZUNANJE POLITIKE

Malček začenja zbujaati zanimanje

Zdaj ko so v južnih republikah utihnili napadi na Slovenijo zaradi njenih samostojnih povezav čez mejo in ko so jo ponekod začeli pri tem celo posnemati, je nemara čas za razmislek o dosežkih slovenske zunanje politike. Najbolj pristojen sogovornik na to temo je seveda Cvetka Selšek, predsednica republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje.

Morda smo v sredstvih javnega obveščanja malo enostransko spremljali predvsem sodelovanje Slovenije s sosedni in v skupnosti Alpe-Jadran. Zdi se, da je koncept zunanjih povezav republike zasnovan precej širše?

Ko sem pred štiri leti prevzela vodstvo republiškega komiteja, sem čutila, da tako domače potrebe kot procesi v Evropi in drugod v svetu terajo posodobitev njegovega delovanja. Potrebno se je bilo odlepiti od tradicionalne slovenske zunanje politike, ki je bila po beograjskem vzorcu še ideološko zagledana v nevroštem svetu, in se osredotočiti na področja, ki so za Slovenijo življenjskega, rekla bi celo eksistenčnega interesa. V kolektivu, katerega povprečna starost je bila štiriintrideset let - danes smo za to leta starejši - smo ambiciozno krenili v levo smer: v krepitve odnosov s Slovenijo za mejo, s sosedni in v širšem svetu ter z zveznimi institucijami v Beogradu. Vedeli smo, da zamujamo v spremljanju evropskih tokov, zato smo sprejeli njihov izziv in se pripravili tudi na kritike...

...ki jih seveda ni manjkalo...

...in ki smo jih kar uspešno vračali. Skrbno smo namreč pazili, da ne bi v svoji aktivnosti segali v neposredne pristojnosti zveznega sekretariata za zunanje zadeve, čeprav nismo pred nikomer popuščali v slovenskih vsebinskih in kadrovskih interesih. Jugoslovanska zunanja politika, ki se je le s težavo začela vracati proti Evropi, nam je bila samo okvir, delovali pa smo samostojno. Pri tem smo postavljali vedno v ospredje tako kratkoročne kot dolgoročne interese naše republike.

Delovna skupnost Alpe-Jadran, v kateri je Slovenija od njenega nastanka, vam je bila vendarle nekakšen preizkusni kamen?

Da, rekla bi, da nam je bila celo vstopna viza v druge regionalne evropske organizacije. Prav v njej smo se namreč najprej srečali z osebnostmi, ki soustvarjajo jutrišnjo Evropo in pomagale so nam odpirati vrata v skupnost evropskih regij, v skupnost obmejnih regij Evrope, v nekatera druga evropska združenja in s tem posredno tudi v Svet Evrope. Ta trenutek smo že aktivno udeleženi v vseh pomembnejših oblikah evropskega regionalnega sodelovanja. Ko smo stopali vanje, se je začel krepiti evropski regionalizem, zato smo našo prisotnost v regionalnih skupnostih izkoristili tudi s pobudami za vključevanje drugih naših republik vanje. Lahko ste na primer opazili interes Srbije za sodelovanje v porajajoči se podonavski skupnosti, potem interes Makedonije, Bosne in Hercegovine, Srbije in Hrvaške za vključitev v skupščino evropskih regij in pobudo italijanskega zunanjega ministrstva za zasnovo nove skupnosti republik, dežel in regij južnega Jadrana, v kateri naj bi poleg jugoslovanskih obdajanskih republik in italijanskih dežel našle pozneje svoje mesto še obmorske skupnosti Albanije in Grčije. Zaradi interesa za ekološko zaščito in turistično izrabo Jadrana bo sodelovala v njej kot aktivna opazovalka tudi Slovenija.

In kakšni so konkretni rezultati takih aktivnosti?

Z osebnimi stiki in drugačnimi iskanji informacij smo prišli do zelo pomembnih podatkov o vsem, kar združuje pojem Evropa 92. Dopolnilne z drugimi našimi spoznanji smo jih strnili v slovensko »belo knjigo«. V njej smo opozorili na zahteve, ki jih bo združena Evropa postavljala v devetdesetih letih v gospodarskih in drugih odnosih s tretjimi državami. Podrobno smo razčlenili gospodarske dejavnosti, ki so pomembne za naš izvoz, finančni in davčni sistem, kmetijstvo, zdravstvo in socialno skrbstvo, izobraževanje, informatiko in druge dejavnosti, ki segajo čez meje posameznih držav v Evropski gospodarski skupnosti. Knjiga je tako zasnovana, da jo

bo mogoče dopoljevati z novimi spoznanji in podatki. Posredovali jo bomo tudi zveznim organom. Naj ne zveni neskrumno, če povem, da so knjigo, ki smo jo predstavili nekaterim uglednim sogovornikom iz tujine, le-ti zelo laskavo ocenili.

Mislim, da so naše aktivnosti veliko prispevale k večji zunanjetrgovinski menjavi naše republike. Še pred tremi leti je šlo v izvoz 22 odstotkov našega proizvoda družbenega produkta, zdaj pa ga izvozimo v tujino že 45 odstotkov.

Seveda smo vzporedno z drugimi aktivnostmi proučevali politično organiziranost posameznih držav in regionalnih skupnosti in še posebej njihove volilne sisteme. Zbrani podatki so potem predstavljali osnovo za izdelavo našega volilnega zakona. Bile pa so številne druge pobude na večstranskih in dvostranskih ravneh, ki so prispevale k splošni krepitvi regionalizma in našega mesta v njem.

Kako se vam po vsem tem kažejo perspektive nadaljnega regionalnega sodelovanja?

Ker Evropska gospodarska skupnost zaenkrat sprejema med nove članice le države kot celote, smo v zadnjem času pritikali na zvezno telesa, naj pospešijo ustvarjanje razmer za sprejemanje njenih standardov. Vendar pa se v večini članic Evropske gospodarske skupnosti in Sveta Evrope krepi regionalizem. V zvezi s tem ugotavljajo poznavalci razmer, da so bila osemdeseta leta desetletje komisije Evropske gospodarske skupnosti, da stopa moč zdaj v desetletje Evropskega parlamenta, medtem ko bo predlom tisočletja označil začetek obdobja evropskih regij. Že zdaj v Bruslju deluje kar 27 predstavništev evropskih regij. Začeli so jih odpirati v drugi polovici osemdesetih let, ko so nastajali med obrobami evropskega trga. Z ustanovitvijo Sveta regionalnih in lokalnih oblasti pri evropski skupnosti so dozorele možnosti tudi za neposredno udeležbo regij pri oblikovanju regionalne politike skupnosti. Ureditve možnosti delovanja, nazivi in organizacija regionalnih predstavništev v Bruslju se razlikuje od primera do primera. Mi smo proučili predvsem delovanje predstavništev Katalonije in Bavarske, ki sta začeli s po dvema zaposlenima, a sta v kratkem času tako razvi-

la obseg delovanja, da jih imata sedaj še po enajst.

Povem naj, da se tudi sami pripravljamo na odprtje takega predstavništva v Bruslju. Pri njegovi organizaciji bosta sodelovala poleg izvršnega sveta še Gospodarska zbornica in Ljubljanska banka. V začetku ga bomo pomenovali informativni center. Zanj smo se odločili, ker smo v dosedanjih aktivnostih dosegli raven, ki terja našo stalno in neposredno prisotnost pri informacijskih virih.

Vrtno se za hip k skupnosti Alpe-Jadran. Nekateri sodijo, da se je z novimi članicami v zadnjem času tako razširila, da izgublja svoj identiteto in da postaja vse bolj labilna. Kaj sodite o tem?

V Sloveniji menimo, da zaradi nepredvidene številke novih članic nastaja potreba tako po reorganizaciji njenega delovanja kot tudi zagotovitvi stalnega načina financiranja njenih dejavnosti. Zato smo že predlagali ustanovitve stalnega profesionalnega sekretariata skupnosti, ki bi kot tehnično-administrativno telo oskrbovalo z materiali njena delovna telesa in seveda skrbelo tudi za uresničevanje sklepov organov skupnosti.

Skupnost Alpe-Jadran je predvsem regionalna organizacija obmejnih dežel srednje Evrope, v katerih se med sabo prepletajo tudi narodne manjnine. V tem okviru nas posebej zanima odnos Slovenije in Jugoslavije do zamejskih Slovencev.

Prav Slovenija je že pred časom predlagala, da bi v skupnosti izdelali študijo o položaju narodnih manjšin na njenem območju. Zdaj je ta študija pripravljena in čeprav je morda pomanjkljiva, ponuja primerjave o posameznih manjšinah. Na nedavnem sestanku v Strasbourgu sva s Catherine Lalumière, generalno sekretarko Sveta Evrope, govorili tudi o manjšinah in izkušnjah Slovenije in Jugoslavije pri reševanju njihovih vprašanj. Objubila sem ji to študijo in tako bodo v Svetu Evrope lahko natančneje proučili naša prizadevanja tudi na tem področju.

Moram pa reči, da so v Beogradu vedno menili, da so vprašanja narodnih manjšin regionalnega pomena. Pri odnosih do Sloven-

cev za mejo smo naleteli v centru na različne stopnje razumevanja. Sedanja vlada ima za nje nekaj več poslušala od prejšnje. Opažamo, da začenejo tudi v drugih republikah dojemati pomembnost tega vprašanja. Srbija se na primer zdaj kar intenzivno ukvarja s svojo manjšino v Romuniji in Albaniji.

Z razvijanjem obmejnega gospodarskega sodelovanja smo v zadnjem času zlasti precej storili za materialno okrepitev položaja Slovencev za mejo, ki je pogoj za njihovo kulturno in družbeno uveljavljanje. Predsednik izvršnega sveta se je o njihovem položaju v Avstriji in Italiji pogovarjal ne samo s predsedniki regionalnih vlad, pač pa tudi s predstavniki centralnih oblasti obeh držav. Mislim, da je zdaj stanje še najbolj kritično na Madžarskem, v Porabju.

Interes tujine za neposredno spremljanje slovenskih razmer je danes znatno večji kot pred letom dni. V Ljubljani smo dobili nekaj novih tujih predstavništev, nekaj pa jih še bomo v kratkem. Zdaj poleg avstrijskega generalnega konzulata delujejo še belgijski, finski, nizozemski, norveški in tajski častni konzul. Kmalu bo odprla svoj generalni konzulat tudi Italija, tedenske konzularne dneve pa bosta organizirali še Francija in ZRN.

O tem, kako gledajo v Beogradu na Slovence za mejo, pa nemara najbolj zgornjo ilustrirajo težave, ki jih morda Slovenija prebrodi ob vsaki menjavi mandatov generalnih konzulov v Trstu in Celovcu.

Do zdaj ste govorili predvsem o našem prodiranju v Evropo. Kakšen pa je interes Evropejcev za neposredno spremljanje naših razmer?

Znatno večji, kot je bil na primer še pred letom dni. V Ljubljani smo dobili nekaj novih tujih predstavništev, nekaj pa jih še bomo v kratkem. Zdaj delujejo poleg avstrijskega generalnega konzulata še belgijski, finski, nizozemski, norveški in tajski častni konzul. Kmalu bo odprla svoj generalni konzulat tudi Italija, tedenske konzularne dneve pa bosta organizirali še Francija in Zvezna republika Nemčija. Ob tem se seveda širijo kulturni ter neposredni gospodarski stiki med našimi in tujimi podjetji.

Kakšno pa je vaše sodelovanje s kolegi, ki se v drugih republikah ukvarjajo s mednarodnimi odnosi?

Nekajkrat na leto se srečujemo v okviru zveznega sekretariata za zunanje zadeve in obravnavamo aktualne teme, za katere je zadolžen sekretariat. Sicer pa vzdržujemo dvostranske stike. Zlasti neposredno sodelujem z zagrebškim kolegom. Nasplošno pa so težave v tem, da pri nas veliko bolj hitimo kot v drugih republikah, ob tem pa venomer ugotavljamo, da smo tudi sami prepočasni.

Zna Slovenija dovolj argumentirano predstavljati v Beogradu svoje interese na mednarodnem področju? S kakšnimi kadri razpolaga?

Nimamo težav z argumentiranjem naših interesov, pač pa opažamo, da v Beogradu marsikdaj ni razpoloženja, ki bi bilo dojemljivo za argumente. To seveda ne velja le za mednarodne odnose. Postajamo ujetniki birokratskega aparata, za katerega je znano, kje se rekurira in za koga dela. Mislim, da prihaja čas, ko bo treba razmišljati o selitvi federalnih teles iz glavnega mesta oz. ustvarjanju novega glavnega mesta, ki ne bo v glavnem mestu nobene republike. Razmere s slovenskimi kadri v diplomaciji se iz leta v leto izboljšujejo. Trenutno predstavljajo Slovenci 9,6 odstotka strokovnih delavcev v zveznem sekretariatu za zunanje zadeve in v diplomatskih predstavništvih. Vsako leto odide v zvezni sekretariat večje število novih pripravnikov iz naše republike. S tem ustvarjamo novo diplomatsko jedro Slovencev. Rezultati pa bodo vidni šele kasneje. Zal v preteklosti ni bilo tako načrtna skrbi za kadre in nam zdaj manjka cela generacija diplomatov. Sodim, da bo v prihodnjem potrdilo pri kadrovskih rešitvah upoštevati poleg števila prebivalstva posamezne republike še druge elemente, pa naj bo šlo za določanje števila diplomatov ali pa njihovo razporejanje po svetu.

V najinem pogovoru ste pokazali prepričanje, da ste v zadnjih letih veliko in dobro delali...

Omejila sva se le na del dejavnosti našega komiteja. Vedno poudarjam, da smo majhen narod, da nas je le dva milijona in da moramo zaradi tega imeti še posebej jasno in racionalno razvojno strategijo. Ta majhnost je naš omejevalni dejavnik. Veliko načrtovanih akcij ni moglo biti izpeljanih, ker jim gospodarstvo ni moglo slediti. Odprli pa smo vendarle vrsto kontaktnih točk. Če smo dovolj dobro delali, bo presodila javnost. Sama pa ne morem mimo nekaterih objavljenih sestavkov v zadnjem času, ki so pokazali, da njihovi avtorji niso spremljali naših prizadevanj ali pa da jih niso hoteli razumeti. Duh, ki je velj iz njih, opozarja, da pozabljajo na evolucijo.

In kaj vidite svoje mesto v novih družbenih razmerah?

Sprejemamo model zahodne demokracije. Ta veže družbene funkcije na volilne rezultate strank. Zase vem, da bom v njem svoja znanja z ekonomskega in drugih področij lahko uveljavljala kjerkoli, ker bodo družbi morda jutri še bolj potrebna kot danes.

Lojze Kante

Spreprosto natančnostjo kultiviranega človeka je začetnik oddaje Diogen Antonio Lubrano postal nekakšen Ralph Nader za Italijo, ustanova za prošnje in pritožbe, uničevalce preprostih sklepov iz statističnih povprečij, skratka odkritelj mnogih Italij v eni. Svoje misli je zdaj spravil v knjigo in to je nekakšno ogledalo nenavadni mešanici, iz katere je sestavljena sodobna Italija; državljan po nacionalnem bruto proizvodu pete industrijske sile na svetu se otepa z malomarnostmi, nekvalitetnimi javnimi službami, zamaženo logiko in ravnanju države in pišejo pisma televiziji.

O telefonih

Nekega jutra je zazvonil telefon in nekdo je po slovensko zahteval Intereuro. Kakšno Intereuro, sem vprašala. Koprsko, jasno. Zal mi je, dobili ste stanovanje dopisnice Dela v Rimu, sem nadaljevala. Premor na drugi strani, nato, pa saj to ni mogoče. Kličem iz stare Gorice v Koper in dobim Slovenko v Rimu. Saj to je kot v Biafri! Izmenjala sva še nekaj besed in se poslovila, toda tisti dan so iz stare Gorice še nekajkrat koprsko Intereuro iskali pri meni v Rimu.

Lubrano-Diogen ne verjame v naključja, ko gre za italijansko telefonijo. »Telefon in njim telefonska družba sta nas navadila na take nerealnosti, da nas občutek, da smo žrtve nenehne vlečenja za nos, nikoli ne zapusti«, pravi. Dokazi? Številke, ki se zdijo stalno zasledene, so 12, obvestila o telefonskih naročnikih, in 110, tajništvo. Glas z glasbene kasete vam svetuje, da počakate, ker je linija preobremenjena, preden pa se sprost, vam lahko mine življenje. Na številki 186, za telegrame, vam odgovorijo, da počakajte in vas bodo verjetno v dvajsetih minutah ponovno poklicali, Lubrano se je nekoga dne iz profesionalne radovednosti usedel k telefonu in čakal. Po dveh urah je ponovno poklican in tedaj je glas rekel, da zdaj ni treba čakati mti minute. Zakaj potem ustanoviti službo za ljudi, če jih nato mučijo, ko jih hočejo uporabiti? Tu je še številka 182 (prijava javnih govorilnic v okviru). Decembra 1987 je Diogenov novinar preiskal določeno rimsko območje in prijavil 182 okvar: samo z brezmejno potrpežljivostjo profesionalca je dosegel nenehno zasledeno številko 182. 15 dni pozneje je območje znova preiskal: nič se ni spremenilo.

In kaj je s pomotami? Lubrano je neko poletje teden dni preživel v hiši prijateljev. Telefonskih klicev ni pričakoval, toda telefon je vseeno ves čas zvonil in trije od štirih klicev so se začeli s halo, je tam Hermitage? Potrebnoval je nekaj časa, da je razumel, da je salamanski telefon pomešal dvojek: na sredi številke je imel 11 namesto 12. (Iz svoje prakse lahko navedem še primer, ko večkrat zaporedoma iščejo nekoga, ki nisem jaz, in me potem prosijo, naj slušalko odložim, da me ne bodo motili).

Kdo mi pravi, da ste vi res vi?

Državna telefonska družba je, morda zaradi tekmovanja z Diogenom, sama naredila analizo storitev med naročniki. Iz nje je bilo videti, da je 90 odstotkov naročnikov zadovoljnih. »Očitno so se množice, ki so se pritoževale Diogenu zaradi previsokih tarif (italijanske tarife so menda najvišje na svetu), malomarnosti in vsega drugega, skrivale med preostalimi 10 odstotki.« Je komentiral Lubrano.

NERED PRI ZAHODNIH SOSEDIH

Nekam znane težave »malih« Italijanov

Sedem milijonov Italijanov vsak dan ob 13. uri gleda novinarsko privlačno narejena, nazorna in povsem nevsiljiva poročila o drobcih iz resničnega življenja, o prepadu med teorijo in prakso, o majhnih in velikih malomarnostih javnih služb, o šikanah, krivicah in nelogičnostih. Gre za oddajo, s katero so pričeli pred tremi leti, da bi se »televizija postavila na stran državljanov«, in jo imenovali po Diogenu.

Oh, pošta

Ne manjka abstraktnih šal na račun poštnega »efekta želve«. Januarja sem dobil po pošti šarkelj iz Milana, ki je bil, kot je bilo videti na ovitku, odposlan 13. decembra. Nisem imel poguma pogledati, v kakšnem stanju je bil, piše Lubrano. »Gospod Aprea mi je poslal ekspresno pismo 16. maja 1989, ki je bilo v poštnem uradu v Rimu potrjeno 3. julija ali 47 dni pozneje.« (Iz lastne prakse vem, da pismo, odposlano v Rimu rimskemu naslovniku, potrebuje cel teden, do Ljubljane pa so zadeve prav eksoicidne, do meseca in pol ali sploh nikoli).

Prva poštna služba v Evropi sega v leto 1653; pismo, ki je potovalo šeststo kilometrov med Londonom in Edinburgom. 337 let pozneje potrebuje v Italiji pismo v povprečju pet do osem dni, da pride do naslovnika, od Cagliarija do Milana pa celo 15 dni. V Britaniji se pritožujejo, ker v mestih pobirajo pošto samo sedemkrat na dan. V Italiji, v metropoli, kot je Rim, samo dvakrat ali trikrat na teden.

Morda pišejo preveč; sedem milijard pism in razglednic se odpošlje v enem letu. Treba je vedeti, da priporočeno nič ne velja. Diogen je ugotovil, da priporočeno pismo praviloma

pride pozneje kot navadno, da ne govorimo o ekspresnem, ki je absolutno nepotrebno. Tipični misterij pošte: Če plačas več, te kaznuje tako, da pride pismo pozneje. In kaj svetuje Diogen, če se nekomu res muči? Samo telefaks pomaga; morda bo telefaks v Italiji zamenjal pisanje pismem.

O mukah s pokojninami

V arhivu Diogena je več kot 12.000 katalogiziranih pism in 20 odstotkov med njimi omenja pokojnine. Vsako pismo je svoja zgodba ali posebna izkušnja s posebne vrste nasiljem. Na podlagi reprezentativne vzorca dobivajo Italijani pokojnine takole: 23 odstotkov v enem od štirih let, 25 odstotkov od 3 do 6 mesecev, 20 odstotkov od sedmih mesecev do enega leta. Nekomu so po treh letih in pol preprosto ustavili pokojnino in niso povedali zakaj. Po dolgih bojih so mu za daljše obdobje nazaj dostavili odločbo o manjkajočih pokojninah, toda ne denarja; pač pa je moral plačati davke na to vsoto. Zgodi se, Diogen ima dokaze, da lepega dne uradnik pri okencu na pošti nekomu reče, žal mi je, ampak za nas ste pokojni. »Nič ni tako težavnega v Italiji kot priti do državne pokojnine,« pravi Lubrano.

Če k rednim pokojninam pristajemo se invalidine, vojne pokojnine in podpore gluhohe, mim, je iz Diogenove analize lepo videti, kaj pomeni formula »dvoletnjska družba«. Pomeni preprosto, da je ena tretjina tako odrinjena na rob, da se niti brani ne more, razen če ne vzbudijo zanimanje Diogena. Povprečni upokojenec dobi manj kot 600.000 lir na mesec, kar pomeni življenje na robu; če pa se temu pridružijo še goljufije in prevare, skandali z namišljenimi bolniki in lažnimi invalidi, zadeva postane še mučna. V Neaplju se je pred kratkim razvedelo, da je bilo treba podjetnetno plačati od 3 do 6 milijonov lir, da je preskrbel plačnik državno invalidnino.

Imajo pa tudi v Italiji posebne upokojence. Na podlagi nekega zakona iz leta 1973 so regionalni svetniki in Abruzzu lahko šli v pokoj in z dvema letoma in pol plačevanja prispevkov.

Po dodatnem prostovoljnem prispevku za 30 mesecev so lahko pri 55 letih računali s pokojnino, ki ni bila manjša od poldrugega milijona lir. Ko so potem lokalni liberali in radikalni hoteli s pomočjo referendumov odpraviti ta zakon (potrebnovali so 15 tisoč podpisov), je regionalna vlada sprejela zakon o referendumu in blokiral ta pobudo. Drug primer: Lami sta sva oba domova najvišjega zakonodajnega telesa privoščila ugodnost, ki je drugi nimajo. Bivši parlamentarci in svetniki so morali oddati davčno prijavitelji le še 60 odstotkov (visokih) pokojnin. Dario pomeni za vsakega 500.00 do 700.00 lir na mesec več.

Še statistika: na 21 milijonov zaposlenih Italijanov pride 21 milijonov upokojencev.

O bankah

Dolgočasno bi bilo pripovedovati zgodbe o tem, kako tedaj, ko so potrebni, delujejo (ne delujejo) bankomati. Morda zadostuje Lubranova ugotovitev: »Razmerje med Italijani in bankami postaja močno naporno.« 56 odstotkov ljudi bi želelo, da bi banke naredile kaj več za informiranje klientov, 47 odstotkov, da bi bilo manj vrst pred okenci. Od deset minut minimalno do pol ure in dolge ure v izjemnih razmerah (polovičnih štrajkov ob praznikih). Tudi na tem področju obstajata dve Italiji. Na jugu, zlasti na Kalabriji in Siciliji, je treba pred bančnim okencem računati mnogo več kot s povprečne pol ure čakanja. Ko je Diogen vprašal izbrane v statističnem vzorcu, ali so zadovoljni z bančnimi storitvami, jih je 58,3 odstotka odgovorilo, da so nezadovoljni, več na jugu kot na severu.

Spet številke: 16 milijonov imetnikov tekočih računov v 1100 bančnih ustanovah, toda samo 16.000 okenc in 300.000 bančnih uradnikov. S čim torej ni klient zadovoljen? Da je ček vpisan po enem mesecu? Problem je v tem (poleg težav z dvigovanjem in ugotavljanjem stanja), da se v trgovinah branijo čekovi, če le morejo (kaj naj počnem s čekom, ki mi ga bodo izplačali čez pol leta, mi je dejal prodajalec in lepo prosil, naj pridem z gotovino).

Takole je voditelj Diogena v drugem letu pozdravil gledalce: »Dobrodošli. Vidim, da vam pravilje ugajajo, kajti Diogen, če še ne veste, dela ravno to, pripoveduje pravilje. Optre so seveda na vsakdanje italijansko življenje. Domnevamo vsaj, kajti tudi mi pogosto ne moremo uganiti, ali so zgodbe, ki jih objavljamo, resnične ali izmišljene.«

Mojca Drčar-Murko

Prekletstvo krvi iz roda v rod

ELEKTRA V COVENT GARDNU

Marjana Lipovšek kot Klitaimnestra v londonskem Covent Gardnu

Ob osemdesetletnici prve londonske premiere Straussove opere *Elektra* so v Covent Gardnu uprizorili novo predstavo pod vodstvom enega največjih dirigentov našega časa Georga Soltija in v režiji Götza Friedricha, ki je *Elektra* pred devetimi leti posnel na filmski trak. V londonski predstavi pa je v vlogi Klitaimnestre debitirala slovenska mezzosopranska Marjana Lipovšek.

Režiser Götz Friedrich je s scenografom Hansom Schavernochem in kostumografino Lore Haas zasnoval kar se da mračno, v uvodnem prizoru čiščenja krvavih tal mikenske palače že kar »taboriščno podobno« (služabnice v nakaznih taborišnih temno sivih oblekah, bolje cunjah, paznice nad njimi z biči), v kateri slutimo vsakršne oblike nasilja, terorja in iz njega izvirajočega strahu.

Scenograf je s pomočjo elipsoidne konstrukcije iz jeklenega ogrodja izoblikoval nekakšen predor ali prečen rov, tako da daje vtis prehoda brez konca. Temne aluminijaste plošče povsem zapirajo prostor do ovalnega stropa, tako da je nad odrom hkrati efektivna akustična školjka (ki odbija glasove solistov v dvorano in s tem omogoča popolno slinost vsega zapetega). Ovalna stena ima eno samo odprtino – gibljiva vrata v notranjost palače, in sedem rez z vertikalnimi policami prepreženih oken v gornjem delu stene (ki pa se odprejo samo ob prizoru s Klitaimnestro in ob Egistovu smrtni). Blokada, omejenost gledanja za tako rekoč popolna. Vse ambient aliudra na ujetost v kafkovski, eksistencialistični grad. Ta ambient ostaja ves čas predstave nespremenjen. Diagonalno, črno lesketajoče se, iz metalnih plasti in s sintetičnimi ornamenti izdelano deblo »raste« na odru,

a se bolj zaradi geometrične simetrije kot globlje pomenske simbolike. Če že, potem je kovinsko drevo kvečjemu parabola tistega, kar se z (ne)življenjem dogaja v kraljevski hiši.

Kostumografinja Lore Haas se je v navidezno sinkretizmu stilov in časov dokaj drzno odločila za Elektro kot »punkerico«, ki niti za hip ne pozna usmiljenja. Njena sestra Kri-zotemis kot figura zelo blizu konformizma in volje do življenja, daleč od dolžnosti mačevalne here, je v svetlo rožnati dolgi večerni obleki tuje v tem mračnem ambientu. Njuna mati Klitaimnestra je pravzaprav najbolj avventična; njena temno rdeča, skrlatna obleka, ki jo je lastnica oktila z množico obrednih pripomočkov in znamenj, kot možnost »odrešitve« počasnih sanj, se najbolj staplja z likom ostarele, s preganjavicami prenasice-ne zavesti kraljice.

Režiser Götz Friedrich je z izjemno občutljivostjo izoblikoval tipologijo odnosov, temelječih na negativnem čustvu; med Klitaimnestro in Elektro na pošastnem, komaj predstavljenem sovraštvu. Prav iz tega čustva je Friedrich postavil gradilni dialog med materjo in hčerjo; začel ga je s kar se da velike razdalje med nasprotnicama, da bi ga

v grozljivem, izzivalno preroškem, v podzavest, spomin in preteklost segajočem seciraju pripeljal do fizične bližine in Elektrine premoči. A le za hip, ko Klitaimnestra, na videz že potepani v besednem dvoboju, služabnica prinese novico o Orestovi smrti. Sprememba je pošastno grozljiva – Klitaimnestrin krah, že v notranjosti mikenske palače, v ozadiju, sega do kosti. Varljiva reakcija na »zmago«, ki jo bo Klitaimnestra kmalu plačala s smrtjo. Friedrich je posebno občutljivo izoblikoval prizor Orestove vrnitve. Pri učinkovitosti prizora mu je izvrstno pomagal avtor razsvetljave Robert Bryan. Orest nima maske, njegovo identiteto zakriva prefinjena igra svetlobe in sence. Tretni, čeprav kratak prizor se zdi še posebno uspešen: uboj Estrate za odprtimi rešetkami. Cle-dalec ga občuti kot nekakšno oddaljeno, filmsko sekvenco, bolj narativne vsebine. Kot epilog!

Elektra je kot operni lik ves čas na odru, v skoraj dvehurni, neprekinjeni predstavi (spomnimo se na Aristotelovo enotnost dogajanja). Madžarska sopranistka Eva Marton je že za nastop v lanki dunajski postaviti dobila superlativne kritike. To je vloga za zrel dramski sopran nadpovprečne vzdržljivosti, s tako rekoč idealno psiho-fizično kondicijo, z možnostjo izjemnih igralških gradacij in psihičnih stanj od obupne zamaknenosti, naklepnosti, obojejnosti izzivalnosti, že kar norega poguma do »ekstatičnega, smrtnega plesa. Eva Marton je pevsko in igralško mojstrsko izoblikovala to težko vlogo.

Klitaimnestra je bila v interpretaciji Ljubljancanke Marjane Lipovšek pošastna figura; sprva se opira na dve palici in se ob podpori dveh služabnic, žrtvah njenih pretepanj, mučen in poniževan, komaj premika, nato postaja v dialogu s hčerjo Elektro na videz bolj zaupno človeška, celo materinska, a zgolj

zaradi potrebe po razvozanju preganjavice v nočeh brez spanja in zlih slutnj. Lipovškova je z vlogo Klitaimnestre izoblikovala morda najtežji lik v vsej svoji bogati operni karieri. Klitaimnestra ima vse možne negativne predznake, ki če hočejo biti pretresljivo avtentični, terjajo od interpretje brezpopojno podiranje skrajno odbijajoči moralno propadli, žločinski in hkrati diktatorski, smrtno nevarni drži. V Klitaimnestri sta posebej človeška zloba in gnusoba v največji možni meri.

Kri-zotemis je bila Nadine Secunde; bolj v senci dvoboja med materjo in Elektro, bolj »asistentka«, a z dovolj razvidno lastno življenjsko filozofijo – pravico do bivanja brez mačevalnih dolžnosti. Pevsko in igralško je bila Secundejava povsem ustreznega interpretirja te vloge. Orest je bil v režijskem konceptu vsekakor bolj statičen, a hkrati monumental. Američan Robert Hale ga je upodobil s sugestivno močjo, njegov glas je zrel, polno doneč v intenzivnem, počasnem tempu. Njemu nasproten je lik Egista v interpretaciji tenorista Roberta Teara. Režiser Friedrich ga ni karikiriral; ni mu odvil drže in podobe vladarja, v bistvu je žrtve Elektrine spretne nastavitve pasti. Egist pada v vidnem spopadu; pokončen je kot vojščak. Potoki krvi skozi tri reže v zidu pričurijo do dna odra in z njo si Elektra premaže (očisti) obraz v predsmrtnem plesu.

Glasbena podoba predstave je bila v rokah Georga Soltija. Nič ne bi temu izjemnemu mojstru dirigiranju priložilo že 78 let, potem ko je videl, s kakšno vitalno močjo je vodil predstavo. Solti je s skrbnimi nadzori dimenzijskih gradacij obvladoval celotno akustično podobo predstave; niti na enem mestu ni orkester preglasil solistov; orkestrski zvok je bil hkrati gost in mehak, le na skrajnih dramatičnih mestih ostel.

Elektra v Covent Gardnu je podoba sveta, v katerem se človeku v njegovem zgodovinskem popotovanju skozi prostor in čas, odkar se je začel zavedati svoje npravi in njenih usodnih omejenosti, ni posrečilo premagati temnih determinatov. Kot taka zguba Elektra »očuti« in grozo, za njima pa katarza takšnih občutij, kot bi dejal Aristotel.

Marijan Zlobec

ko je Aristotel pisal svojo Poetiko, je imel za sabo že skoraj poltisočletno obdobje prekipajočega umetniškega ustvarjanja. Njegova analiza človeških npravi, izraženih v pesniški umetnosti, zlasti tragediji, je temeljila na podrobem poznavanju civilizacije in kulture pred njim. Toda ali je Aristotel vsaj slutil, kakšno epohalno zapuščino bo položil v temelje kulturnega razvoja evropske civilizacije?

Vprašanje se zdi retorično in brez neposredne zveze z našim časom, konkretnije s prehodom prejšnjega v naše stoletje, ko sta se v srečnem prijateljskem soustvarjanju srečala Richard Strauss in Hugo von Hofmannsthal. Njuna Elektra kot prvi rezultat sodelovanja (kasneje še opere *Kavaler z rožo*, *Ariadna na Naxos*, *Zena brez sence*, *Egiptovska Helena* in *Arabella*), bolj kot to poudarjajo njuni biografi, temelji na izhodiščih Aristotelove Poetike in njegovem pojmovanju antične tragedije. Zdi se, da je hotel Hofmannsthal kot dramatik preseči Sofoklova, pa tudi Ajshilov in Evripidov vzor pri obravnavi Elektrinega mita. Richard Strauss pa je, ob natančnem študiju Hofmannsthalove drame, spoznal njeno mojstrsko zasnovano, celo radikalizirano prejšnjih antičnih tragedij.

Dimenzije Straussove in Hofmannsthalove zasnovane novodobnega tragosa na izročilih grške tragedije v vsej brutalni, skrajno okrutni pošastnosti lahko odkrije morda le v neki idealni, do potankosti premišljeni in z najboljšimi izvajalci zasadeni izvedbi opere Elektra. Zadnja postavitev te velike opere Richarda Straussa (partitura v 115-članski operni orkester) na odru Kraljeve opere Covent Gardn pod vodstvom dirigenta Georga Soltija (ki je Straussa osebno poznal) se s tem pričakovanim idealom tako staplja, kot je to na opernem odru sploh možno.

Elektra se nam kaže kot mnogo bolj sodobna opera, kot če bi jo smeli dojeti zgolj v kontekstu legend o Atridih. Motiv krvi, ki od začetka do konca preveva opero, odpira refleksijo o sodobnem svetu. Moč prastarih naravnih zakonov, kot jih spoznavamo skozi celotni rodovnik Tantalov – moč kletve nad glavami nesrečnih Tantalovih potomcev – se kot rdeča nit vleče skozi zgodovino, od Homerjeve Odissee naprej. V Odisseji pripoveduje slepi pesnik, kako Egist, Agamemnonov

ko se radodarna, šestpasovna evropska avtocesta št. 45, ki pelje iz Nürnberga proti Berlinu, zoži na dva pasova, je tudi brez opozorilnih tabel jasno, da je tisk pred nosom mednarodne meja. Ko pa preostanek avtoceste stisneta v boku še dva ogromna betonska bloka, postane tesno tudi potnikom. Še kakih sto metrov oziroma, znan, piramidast stražarski stolp z utro na vrhu – in že je tukaj mlad, kljub poznuri ur spuščit obraz obmejnega »organa«. Pa obene vrste in nobenih formalnosti, razen vprašanja, kam da greva. V Leipzig. Gute Fahrt! Zdal se čista znova razširi, na štiri pasove. In tako ostane. Takšna je »mera« za Vzhodno Nemčijo.

Toda mera velja za nazaj, izgublja se v dolžini petinštideset let, popotnika pa sta jo merila komaj pet dni pred prvimi in najbrž tudi zadnjimi vzhodnonemškimi volitvami. A preden se odpeljejo dalje, se – enako kot lepiti in popolnosti – ni moglo odvedovati reminiscenci, ki sega komaj pol leta nazaj in prav tako na eno od »vzhodnih« meja: konec septembra '89 in Český Těšín, kjer se na severnem robu mesta pričenja Poljska. Na meji je bilo treba čakati trinaest ur; ker je bila nedelja zvečer in so se Poljaki vračali z nakupov po Madžarskem in ker so imeli bratje Čehi, ki tedaj še niso mogli potovati, za internacionalno dolžnost, da bratom Poljakom, ki so se lahko, čim slasneje zagrejnjo prve požirke nejasne svobode. Zaradi te bratske ljubezni, tolikokrat preizkušene in potrjene, se ni razburjal nihče od čakajočih, svetovni red stvari ima pač svoja jasna pravila. Še več, čakajoči so razvili pravo nočno družabno življenje, v trenirkah so se sprehajali vzdolž nekajkilometrskih kolone, se družili in klepetali, mladi pari so zavijali s poti in se veselili vračali. Če je voznik zaspal, so ga

stranke z bogatimi političnimi izkušnjami se omejenega zavedajo toliko bolj. Kajti znaki in celostna grafična podoba nasploh se zdela niso obrobnegega pomena. Zlasti politični plakati je imel kot množično agitacijsko sredstvo vselej nadse pomembno vlogo, pri nas med vojno celo zgodovinsko. Podobno je danes, ko plakati vpirajo zlasti na širše sloje, posebej političnega prebivalstva. V času tik pred volitvami; ko velik del ljudi ostaja politično neopredeljen in se bodo odločali šele zadnji hip, hrani prenekestra stranka močan adut v obliki propagande za zadnje dni.

Slovenske stranke so že predstavile večji del svojih novih podob in zaščitnih znakov. Pri tem izstopa zlasti dvoje: osveščenost vodilnih strank, ki kljub mnogim potezam, spominjajočim na politični diletantizem, vedo, da brez marketinga na trgu, kakršno so volitve, nima jo česa iskati. Zato so poskušale vsaka zase izbrati najbolj bleščečega oblikovalca. Večših je bilo to novanje najboljših tudi krčevito, saj so ugodni posamezniki naloge, ki so bile v nasprotju z njihovimi načeli, odklanjali. Pomembnejša je druga ugotovitev, nasilno spreminjanje starih simbolov, saj ti v novih razmerah zbujaajo negativnih asociacij, da bi mogli še naprej uspešno funkcionirati, zato so jih stranke nadomestile z novimi, svežimi barvami. Za bleščečimi toni pa se skriva tudi nekaj prehitro narejenih podob.

Ob tem so si številne manjše stranke nadele simbole, ki bi jih le stežka mogli prepoznati in ki ne povedo prav ničesar. To povzroča dokajšnjo zmedo; tako kot so si na las podobni programi strank, podobna imena (skoraj vsi po vrsti so zdaj demokratski), so neprepoznavne tudi njihove grafične podobe. Za strankarski znak, ki naj bi brez besed govoril o določeni vsebini, veljajo nekatere zakonitosti: jasnost, razumljivost, estetska čistost, resničnost. Te so sicer v raznih delih sveta na moč različne in razvite države se jih lotujejo drugače kot, recimo, Indija, kjer so spriču izredno visoke nepismenosti prebivalstva stranke prisiljene uporabljati otroško preproste in nazorne simbole. Vendar na splošno le velja določena vsebinska in barvna simbolika, ki so jo pri nas vedel pustili vnmarr.

Zlasti izstopajoče je to pri ZKS-Stranki demokratične preнове, ki je tradicionalno rdečo barvo komunistov ter srp in kladivo nadomestila s povsem novimi simboli. Celovit novi imidž je nastal v Studiu Marketing, ki je poskrbel za vse: od strankarskega znaka, plakata, pripomoč, ostalega propagandnega gradiva, razen časopisa *Evropa* zdaj (tega je že prej zasnoval Studio Futura Design). Kot

brez nprave prebudili, da je napredoval za nekaj metrov. Kar je opazovalca, ki se je tej nočni demonstraciji medsocialistične vzajemnosti pridružil po naključju (a tudi od doma ni ravno razvajen v zadevah birokratske uvidnosti), najbolj pretreslo, je bila prav ta vrhunska kultura čakanja. V njej je bila namreč na ogled pervertirana kulturološka slika do popolnosti razvite in definitivne državljske inferiornosti. Ali je mogoče s tako discipliniranimi čakalci topliti svet in rušiti berlinski zid – se je tedaj glasilo vprašanje, ki se je imelo čas izoblikovati v trinajstih urah boiščanja.

In zdaj lahko, z zgornjim vprašanjem za ušesom, nadaljujemo pot. V Leipzig torej. Čeprav je to veliko mesto, precej večje od Nürnberga na »drugi strani«, ga ponosi ni lahko najti. Luči, ki tako značilno osvetljevali nebo nad mesti, so predalec (tranzitna cesta, ki pelje proti Berlinu in po kateri furjajo zlasti »zahodnjaki«, se je namreč Leipzig izognila na 20 km), kažipoti pa so, razumljivo, veliko manj transparentni in logični, kot so bili pred mejo. Ta informacijska samozadostnost, »označevalna praksa«, ki pove domačinu preveč, tuju pa premalo, sodi k zanesljivi tipologiji socialistične semiotike; ampak to je tema, ki jo je v katerem od svojih strupenih spisov zagotovo že duhoviteje obdelal H. M. Enzensberger. Zato je najbolje, da naredimo

Pismo ljubemu bogu

LEIPZIG 90

V temnem kotu velike Tomaževe cerkve sredi Leipziga je bilo med drugimi sporočili vernikov mogoče prebrati tudi listek, na katerem je bila s svinčnikom zapisana prošnja: *Ljubi bog, pomagaj nam ostati tukaj!*

epohalen prekršek na avtocesti (saj ne bo nihče videl!), obrnemo in zapeljemo v Leipzig z druge strani: morda s tiste, s katere so lahko pohvali z 825 leti svojega slavnega in dobičkonosnega sejmstva), vedno prihajali potniki. Pred dvesto leti je leipziški kronist, ki je bil tudi pesnik, takole opisal imenito genezo svojega mesta: »Vanjo so prišli mnogi iznajdljivi tuji, prišli so s culo v roki, potem pa so si s talentom, pridnostjo in božjo pomočjo pridobili na kupe zlata.« In tako je mesto raslo do konca Weimarske republike.

Kaj pa vojni? In danes? Seveda – ostanki trgovsko-sejemskega meščanskega blišča so očiti. A iz luknji, ki so jih jeseni '44 izvrtaile zavezniške bombe, so poglani spomeniki socialistične modernizma. To je tisto, čemur se sicer lepo reče prepletanje starega in novega. Toda bolj kot v trge in fasade je nova nekakša zgodovina izpisana na ulice; to je zgodovina, ki nastaja neposredno pred očmi,

in zdi se, da je Leipzig avtentičen zgled. Na tem mestu je treba vprašanje, ki se je zastavilo na češko-poljski meji, korigirati. Bilo je vendarle preveč impresionistično, in to ne glede na dejstvo, da Nemci pač niso Slovani, da niso nikoli bili in da je tradicija njihovih ljubezni manj patetična in manj perverzna. Vprašanje namreč ne upošteva dejstva, ki je sredi ideološke in politične empirije komaj razvidno: da je človek kljub silovitim pritiskom različnih »konalnosti« (a te producirajo različne obrambne antropološke vzorce, tudi »kultura čakanja«) predvsem bitje čutnih, konzenamentalnih razsežnosti. Seveda, hrepencejo po svobodi je velika in lepa stvar in zagotovo tudi globalni vzvod zadnjih sprememb, toda neučakanost, s katero se v Vzhodni Nemčiji utelešajo sanje – in sploh celotna forma »prehoda« v dolgo prepovedano naročje – je v zapekljih rokah neposrednega življenjskega senzualizma in primarne vitalizma; in zlasti za Vzhodno Nemčijo se

zdi, da so pogoji za tovrstno eksplozijo ugodnejši kot na Češkem ali Poljskem.

Eden od pogojev je gotovo ta (jasno, nič novega ne pripovedujem), da je vzhodnim Nemcem kljub tipičnim atributom državne real-socialistične ekonomije uspelo zadržati psihološko integriteto, kar zadeva smisel za proizvodnjo in profit. Protestantska tradicija je na tem mestu neranjiva. Zato vzhodnonemški proizvajalec tudi v sovjetiziranem modelu ni bil obupanec brez intimnega angažmaja, zdi se, da je njegov elementarni smisel za red, delo in podjetnost v pol stoletja ni bil bistveno okrnjen. Kajti samo z nekajmesečno »svobodo« si je nemogoče razložiti ažurnost in korektnost, četudi se lahko omejimo samo na trgovine in gostilne (pri čemer pa seveda ne gre spregledati še vedno tipične socialistične manire, da ti sicer podjetni natakard podjetno ne dovoli vesti za prazno mizo, dokler je pri zasedeni še prostor). Globalneje, a hkrati še rahlo zabrisano slika daje ulična atmosfera v sestanjih dneh; zabrisano zato, ker je pritisk in neučakanost zahodnonemške politične in zlasti potrošniške propagandne mašinerije na sicer pripravljeno vzhodnonemško podlago neznosna; trgovci z »one strani« so v Leipzig dnevno dovažali svojo pisano robo in kjerkoli so potujoče blagovnice odprle svojo pripravnost truhle, so se v hipu zgostile vrste. Ni si bilo težko predstavljati,

ti, kaj dobesedno pomeni, če si nekdo mane roke!

Duh pogledu na takšno tržno fresko (trgovski duh, ki se je povrni k samemu sebi – bi rekli s Heglom) se ni moglo iznebiti še enega vprašanja, ki bo najbrž že v kratkem času postalo nepotrebno: namreč, ali obstaja kaj takega, kot je vzhodnonemška identiteta? Mladi Leipzigan Dirk, ki je potnikom za nekaj dni nudil sobo in zajtrk (sicer pa je asistent na psihologiji, razumen, razgledan in spreten mladenič, ki je sam uredil staro in razdejano meščansko stanovanje), je sicer o vseh novostih razmišljal trezno in, kot bi rekli pri nas, »nerevanistično«; (Kohlovo politično vsiljivost je označil za primitivni populizem), pri vprašanju o identiteti pa je ostal nekako prazen rok. Z drugimi besedami: s svojim molkom je izrekel tisto, kar je v vzhodni Nemčiji morda nakazano, a premalo razvito, da bi bilo izgovorljivo. Pri mladih je to amorfen, nedoločljiv psihološki občutek, pri starih pa – povzemanj omejenega Dirka – utrujen, a določeljši spomin, da navsezadnje pod Hitlerjem niti ni bilo tako slabo.

Približno takšno se zdi današnje stanje vzhodnonemške zvezi; neartikulirano in tudi neizrekljivo, vsekakor pa globoko pod glasno površino združevane evforije in zahodnonemške eskalacije političnega in potrošniškega kramazava. Obupano pismo ljubemu bogu v Tomaževi cerkvi (lepa, castiljiva katedrala, v kateri je bil Bach za kantorja; iz prve polovice 13. stoletja je strokovnjak pripravil moj sopotnik; ko si je privzgodil očala) je torej prišlo v prave roke, vprašanje pa je, če bodo v odgovoru uslišane vse razsežnosti prošnje.

Peter Kolšek

SIMBOLI SE SPREMINJAJO

Rdeča je prekleta

Simboli Z družbenimi spremembami so se vedno rojevali novi. Ljudje večinoma ne razmišljajo o tem, oziroma se znakov časa sploh ne zavedajo, pa vendar simboli močno učinkujejo nanje. To prav dobro ve del slovenskih strank, ki nastajajo v senci lipovega lista.

edina se pojavlja ZKS-SDP z izrazitimi barvami, rumeno, modro in zeleno, kar jo po sami tipologiji grafike označuje kot socialdemokratski hibrid. Izbrana barva je vprašljiva, čeprav je jasno, da gre za skrbno premišljeno politično potezo, ki naj bi pomagala odpraviti slab priokus preteklosti. A kljub temu ob kratki ZKS deluje odzvem rdeče barve kot nasilno izrezovanje simbolike.

Podobno so se te barve ognile vse druge stranke (razen rdeče vrtince v simbolu SDZS), čeprav je rdeča že po naravi najbolj radostna, mogočna, vseobvladujoča, nepodredljiva, barva ljubezni, Boga. Za simbol je ni marala niti Zveza socialistov, pa četudi je rdeč nagel njihov zaščitni znak tako rekoč povsod po svetu. Rdečo barvo v veliki meri

uporablja večina evropskih levo usmerjenih strank, tako pri znakih, kot za logotip, medtem ko jo naše uporabljajo le v povezavi z zastavo. Slovensko zastavo je vključilo v svoj zaščitni znak kar nekaj strank (Slovenska obrtniška stranka, Slovenska obrtno-podjetniška stranka, Slovenski krščanski demokra-

ti), čeprav se zdi ta navezava na tradicijo silno nedomiselnja. Pravilo je postalo, da so vse po vrsti izpuštile rdečo petroterkoko zvezdo.

Sredinsko modro barvo za svojo preobleko izbrala nekdanja frontna organizacija, kot

simbol »slovenske poti« pa obris Triglava; s pet podzavestno apeliranje na narodno zavest in domoljubje, simbole, ki so že kar nekoliko obrabljene. Bolj sveže in zelo zeleno učinkuje novi simbol Zelenih Slovenije, ki sicer še ni uradni znak, bo pa značilna podoba celostnega grafičnega oblikovanja, kot si ga je zamislil Miljenko Licul. Očitno so se tudi Zeleni zavedali, da brez primerne imidža ne bo šlo, kajti njihovo poprejšnje smeječe se sonce nad vršaci Triglava je bilo pravcati zmazek.

»Kockajo naj drugi!« nam s plakata govori ZSMS-Liberalna stranka, ki ima, vse odkar se je odločila, da bo poskušala prihodnost vzeti v svoje roke, najbolj pronicljivo slogane. Očitno gre za izdelke skrbno izdelane

strategije političnega marketinga, od preverjanja podatkov, natančnih analiz in poznavanja družbenih gibanj do filozofske opredelitve in nanjo vezanih gesel ter spremljanja domislic drugih. Zabrisana simbolika in pretanjena likovna predstavitve (delo Matjaža Vipotnika in njegovih sodelavcev), za katero so verjetno dovezetnejši določeni, ožji sloji prebivalstva, pomeni na videz skromnejšo formo. A prav to utegne bita ena tistih redkih podob, ki tudi po volitvah ne bodo zbledela. Podobno kot nista Marx na kolezu ali Dan mladosti, ohranjeni v zavesti ljudi še danes, ko so dogodki že davno pozabljeni.

Med drugimi oblikovalskimi znaki je zanimiv klasični žitni klas Slovenske kmečke zveze v rumeni in rjavi barvni kombinaciji. V tradicionalni simboliki poljedelstva, ki nekoliko spominja na socialistično, je mogoče, morda podzavestno, prepoznati celo krščanski križ. Logotip Slovenske demokratične zveze je preprost, a razpoznaven; ob vseh simbolu je pogrčasti drugo gradivo. Znamenje socialdemokratov, vrtina, edino uporablja simboliko rož, a je slab izdelek, podobno kot nerazpoznavna in nedefinirana podoba Slovenskih krščanskih demokratov. Večina znakov drugih strank je banalnih, čemur se niti ne gre čuditi, ko pa je bilo delo v glavnem prepričano amaterskim oblikovalcem.

Tudi če ne izhajamo iz povsem oblikovnih stališč, saj nasploh ti simboli na večino ljudi ne učinkujejo kot taki, temveč kot nosilci določene ideje in informacije ter so namenjeni najširšim množicam, je v njih premalo likovnosti in so premalo prepoznavni. Več kot očitno je, da gre za rojevanje nečesa novega, zato je največ eksperimentiranja in sprotnege reagiranja.

Celostne grafične podobe glavnih strank pa značilno odsevajo njihovo moč. So malone vpoglej v njihove bančne račune. Tisti, ki imajo za seboj močan aparat in trdno finančno zaledje, so poskrbeli za svoj imidž; drugi so zaostali. Kljub velikemu številu oblikovalcev na Slovenskem se dobro ve za tistih nekaj velikih imen, ki so kos tako zahtevni nalogi, in zanje so se stranke vneto potegovale, mnogo bolj, kot se zdi na prvi pogled.

Kljub vsemu ostajajo poglede masekote volitev predsedniški kandidati, ki zrejo z zidov in prostorov za plakatiranje. V prihodnjih dneh bodo njihove podobe še bolj preplavile Slovenijo. Po tekmi jih bomo pozabili. Ostal bo eden, prvi, in stranke s svojimi znaki, ki bodo v parlamentu krojile našo usodo. In simboli, ki bodo označevali prelomno dobo.

Saša Vidmajer

PP poštni predal 29

Nadaljevanje z 18. strani

Stroka ni ne načelna ker to implicira, da ima načela, le da se jih včasih ne drži; načela je zapravila, torej je kvečjemu načelna; vse to so manipulirali veselo podpirali. Ta stroka je prisrčno objela voluntarizem kot združilo za vse svoje težave. Zato je v vsakem krogu še malo bolj na tleh, še malo bolj diskreditirana in potrebuje še malo bolj intenzivno zaklinjanje, da kljub vsemu zmaga najbolje.

Pri vsem političnem vrenju stroka molči o vseh pomembnih vprašanjih; spregovori-la bo, ko bo jasno, kako se je obrnil vrn; kar se spravi skupaj, so na hitro organizirane natečajne farse, kjer se vedno znova v vedno ozjem krogu dogaja isti teater absurda. Tehnika žiriranja ob dogovorjenih merilih, umetnost postavljanja meril, poznavanje osnovnih načel pozitivne selekcije, vse to je pozabljena preteklost.

Vse pomembne javne zgradbe in urbanistični posegi morajo tudi v bodoče na natečaj. Se posebej tiste, kjer bo udeležjen taj kapital, ker bomo sicer pobirali drobine za domačimi in uvoženimi šarlatani, ki nas bodo obdaruili z evropskimi kvalitetami po receptu »mieni profiu, teli slabo arhitekturo« (ali umazano industrijo). Projektant arhitekture je enako lahko agent tako pozitivnih – to je dobre arhitekture, ki je narodno bogastvo – kot negativnih interesov in enako, kot so dosedaj manipulirali izrabljali stroko za svoje cilje, jo lahko tisti, ki bodo prišli za njimi. Vendar je treba pred tem temeljito sanirati sedanjo korumpirano natečajno prakso. Potreben je nov pravilnik za izvajanje natečajev in žiriranje po temeljito prenovljenih metodah; institucija natečaja mora postati instrument pozitivne selekcije in preprečitv sem, da so za to živo zainteresirani vsi arhitekti, ki so utrujeni od natečajev loterije. Objektivno žiriranje je enako izvedljivo, kot so izvedljive svobodne volitve – relativno korektno – vse to pa je preserna naloga, da bi se naprej ostala interneta stvar država. Stvar država pa je nekaj drugega, namreč, stroka bi ta trenutek namesto balčne predstave genialcev kravo potrebovala sindikat arhitektov.

Prostor za diskusijo je hermetično zaprt; kvalitetno debato nadomestila diletanško kvasanje o arhitekturi, ki je posebno v dnevnem tisku na meji znoznega; na primer: bebavo je ponavljeno nesramne ugovotivne enega od uvoženih prodajalcev pameti na okrogli mizi o Južnem tgru, ki »se je čudil tonu razprave Ljubljancem spriču katastrofalne podobe Ljubljane«. Vse o podobi Ljubljane vemo sami in bomo razčistili med seboj in tako nerodno »gofe«, kot je bila ta, bi novinar moral prepозnati za to, kar je – namreč krajevski marketinški pristop, po domače Bauerfänger – in jo vlnudno preslitati. In ob tem naprosam vse, ki pisarajo o arhitekturi, naj nehalo lamentirajo o naši majhnosti, omejenosti in provincialnosti; če so taki sami, nje je vsaj nekaj, ki nismo ne majhni ne zaprti ne provincialni in ki nas uvoženo svetovljanstvo niti najmanj ne impresionira.

Na strokovnih revijah – to sta AB in Sintez – v uredniških odborih in svetih revij za leta in desetletja sedijo isti ljudje, napeljujejo vodo na svoj mlin in dušijo vse, kar jim je v napoto, so že davno poveljali o sebi in drugih irelevantnih zadevah, ustvarjajo umetno meglo in blodijo po poljanah stvarnosti odjune problematike, se grejo politiko lastne afirmacije; nestajepoje za oblasti in omogočajo pravpoto o realnih prozaičnih problemih stroke, ki nam je življenjsko potrebna, kot npr.: »Položaj arhitekture v pogojih vulgarnne tržne ekonomije« itd., popolna odprtost strokovne debate je enako nujna kot politične.

Nov je ponovim, da bi bila velika napaka dovoliti tej in taki stroki, tej in taki kritiki, temu in takemu društvu ter tej in taki obravnavi te teme v dnevnem in strokovnem tisku prethotipati se iz starega vija v novega v isti kloti. Isto, mimogrede, velja za raziskovalno sfero v gradbeništvu in sploh vsu raziskovalno sfero, kjer se pravkar konstituirajo prominentni kulturni revolucionarji in pozicijah, identičnih starih, medtem ko se raziskovalci trumoma izseljujejo, kamor pač morajo. Tudi to področje in en velik Avgijev hlev, ki čaka na čistila.

Se enkrat Južni trg: priznam, da sem nasedel govorikom o višji kvaliteti inozemskih elaboratov; po ogledu razstav sem preprisan, da v ničemer ne odstopajo od drugih, da so urbanistično in notranje funkcionalno enako neboljnost kot večina domačih, med katerimi je izjema Košakov projekt, ki kaže kvalitete dobre stare ljubljanske šole za arhitekuro; veseli me, da Košak na lastni koži občuti kavalirsko žiriranje po poljubnih merilih ter iz trite zvito diskvalifikacijo.

Na zgoraj rečeno navežujem se naslednje: nedolgo tega sta nova urednika Nove revije napovedala v Delu, da sta elita; takrat mi je, kot gotovo marsikomu, ki je bil deležen minimalne dobre vzgoje, prišlo na misel, da elita pravzaprav to neha biti tisti trenutek, ko se začne razglašati za elito, in da se kmalu od eliti, ki nas ogrožajo z vseh strani, ne bomo več imeli kam prestopiti. Potem sem na to pozabil, dokler se v NR ni pojavil elitni zmadek Jance Suhadolca, v katerem obelodanost svoje izkrivljene poglede na življenje in delo prof. Ravnikarja. Če ta elitistični spodsrljaj uvaja uredniško usmeritev v tisto objektivno raziskavo preteklosti, ki jo objubljuje NR, in bodo tudi nadaljevanja enako nevedna povtorjanja dejstev, nam bog pomagaj; če pa ni tako, lahko samo opozorim urednika NR, da si bosta naredila medvedjo uslugo z nekritičnim sprejemanjem stvari, ki jih ne razumeta.

Imam teoretiko, kako je prišlo do tega poskusa, ki se je prvič pojavil pred kakima dvema letoma v obliki predavanj: Suhadolc, ki nima moralno-političnih kvalitet niti ni doktor kulturne revolucije, se je moral ob kakih reelekciji na FAGG, kjer vladajo kulturni revolucionarji, izkazati s čim drugim in je to storil na Judežev način, ki je vedno

odprt za tiste, ki niso čisto pri koritu; šele pozneje se mu je kot varčnemu človeku posvetilo, da je stvar uporabna tudi drugače.

Suhadolc ne bi zaslužil pozornosti, če s tem pisanjem ne bi ponudil priložnosti za izpoužitve slovenskega političnega zemljevida, kar je ta trenutek aktualno v luči konvencije ZSMS, ki se je končno zavzela za slovenskega liberalca. Naenkrat se da reči nekaj, o čemer bi prej krožil zaman, ker bi komaj kdo hotel razumeti, za kaj gre. Politično dogajanje pač pripravlja teren za strokovno diskusijo, ki bo še prišla in bo trajala, dokler hlev neke v bodočnosti ne bo čist. Mogoče bo to zanimalo še koga, ki je sam v podobni koži, in mogoče se bo kdo odločil, da se ne bo pustil ščuvati na napacne ljudi.

Lep čas me je mučilo vprašanje, zakaj sta prof. Ravnikar in nekdanja ljubljanska šola za arhitekturo (LSA) tako enako odveč levmu kot desnemu primitivizmu, to je kulturnim revolucionarjem in tradicionalni reakciji, dokler se mi ni končno posvetilo. Ko je Žižek opisal neki pogled na liberalizem, je formuliral tudi moj problem: LSA, ki je bil tam se prof. Ravnikar, je bila liberalna v tem pozitivnem smislu; zakaj in kako, je predmet daljšega eseja; za vsakdanjo rabo pa lahko tracionarno averzijo do prof. Ravnikarja prepoznamo za to, kar je, namreč atavistično sovražstvo do tistih, recimo jim liberalnih, vrlin, zaradi katerega smo Slovenci vedno udarjeni s trarizeradnim intelektualnim potencialom.

Od taktar, ko je kulturna revolucija odstranila prof. Ravnikarja s fakultete za arhitekturo, je potekala najprej instinktivna, potem pa vedno bolj zavestna akcija negacije nekdanje LSA. Ob tem je posebno perverzno pripisovanje v resnici zavozene arhitekturno urbanistične scene prof. Ravnikarju, ob čemer si morajo pravi akterji te polomije zadovoljno meti roke.

Preprosta splošna shema tega procesa diskvalifikacije je naslednja: bila sta Plečnik in Fabiani; vmes ni bilo nič, dokler se ni pojavilo to, kar se danes rola po naši arhitekturni sceni. Plečnikovi »nasledniki« si na ta način poskušajo zagotoviti legitimnost, ki so jo zapravili z zgoraj omenjenim zjedanjem strokovne substance slovenske arhitekture. Nič krivi Plečnik se zato istočasno pojavlja kot zaščitna znamka tako leve kot desne reakcije; lastijo jo ga ljudje, za katere ne bi imel pet minut časa, če bi jih srečal za življenja, in katerih duhovni predniki so ga, ko je še delal, neumiljeno maltretirali z istih pozicij.

Danes, ko tej stroki lahko soli pamet – za kar je sama kriva, ker je stoično trpela proces lastne degradacije – vsaki, ki se mu ljubi žati k nam, počastimo z minuto molka nekdanji ljubljansko šola za arhitekturo, ki je bila pred kulturno revolucijo na evropski ravni – tega sedaj gledamo od spodaj – in se je lahko enakopravno materiala z evropskimi tokovi v arhitekturi, katerim se danes udinja neke na tretji stopnji.

Edo Ravnikar ml., Ljubljana

Delo, 28. marca Izjava Socialistične zveze Slovenije o Črnih bukvah

Pod Prejeli smo ste objavili izjavo Socialistične zveze ob izidu ponatisa Črni bukvah. S posebnim zadovoljstvom citiram iz te izjave: »...ki je bila in ostaja (Črne bukvah – moja op.) predvsem pričevanje o sodelovanju z okupatorjem na slovenskih tleh v najbolj tragičnih letih...«

Ker so Črne bukvah skoraj v celoti seznam pobitih in pomorjenih Slovencev, celih družin, žensk in otrok, lahko tako prvič po zmaji revolucionarjev v časopisju beremo, kaj je to pobijanje v resnici bilo: najbolj perfidno sodelovanje z okupatorjem.

Socialistični zvezi se iskreno zahvaljujem za priznanje, ki bo izdano prispevalo k spravi.

Andrej Lenarčič, Ljubljana

Delo, 27. januarja Počasno uničevanje zdravstva

Polemike o zdravstvenem varstvu so v svetu v predvolilnem boju hvalazna tema. Kaže, da se je ta navada prenesla tudi k nam, saj smo v časopisju lahko v zadnjem času brali več prispevkov o tega področja. Sam se oglašam le, ker sem bil v enem izmed teh člankov vsaj posredno izjavn. Mislim na prispevka – nadaljevanje M. Kožuhove v sobotnih prilogah Dela. Nisem povsem prepričan, da sta omenjena prispevka le njena, kajti več navedb v članku je bilo mogoče sliskati tudi že drugje. Ne glede na to, ali je članka pisala sama ali v sodelovanju s kom, sta njena prispevka polna neresnic, nepoznavanja dejstev, insinuiranj, nestrokovnosti ter nestrpnosti in tudi nasprotij. Že zaradi tega člankov ne bi kazalo jemati resno. Povprečnemu bralcu sta bila zaradi zaničevanja in črnitve vsega in vseh, od političnega vrha do zdravnikov in še posebej Zdravstvene skupnosti Slovenije in njene strokovne službe, ki ne obstajata več, morda celo všeč. Imata pa resno pomanjkljivost, saj navedbe niso podkrepjene z argumenti, oziroma jih ti celo pobijajo.

M. Kožuhova sama pravi, da je blizu zdravstvenemu vrhu le nekaj več kot leto dni, s čimer potrjuje, da v tem času še ne bi končala niti vajejske dobe. Kljub temu je dovolj pogumna, da ocenjuje in razgrinja javnosti stvari, ki jih ne pozna. Tako trdi, da smo v Sloveniji sredstva za zdravstveno varstvo delili po regijah: te so bile z zakonom ukinjene že leta 1980. Medobčinske zdravstvene skupnosti, ki so nastale na njihovem območju, pa so v glavnem obstajale na papirju in niso razpolagale s sredstvi. Tudi trditve o moči Zdravstvene skupnosti Slovenije samo zaradi delitve denarja in s tem tudi odločanja o razvoju so popolna neresnica. Republiška skupnost je namreč dolgo združevala le nekaj več kot 2 odstotka vseh razpoložljivih sredstev za zdravstveno varstvo v Sloveniji; v zadnjih 4 letih pa nekaj več kot 8 odstotkov. Resnica je, da so vsa sredstva za te potrebe oblikovala v občinah. Način oblikovanja sredstev za družbene dejavnosti, odločanje o njihovi višini, delitvi in nadzoru uporabe je očitno M. Kožuhovi povsem neznan. Sicer ne bi mogla zapisati takega nesmisla in laži, da je

Zdravstvena skupnost Slovenije (ali nekateri v njej) vplivala na zmanjšanje sredstev za zdravstveno varstvo v naši republiki. Znano je namreč, da se sredstva za družbene dejavnosti že vrsto let oblikujejo po določilih držbenih planov družbeno-političnih skupnosti in raznih zakonov. Pri nas smo imeli še posebej, da so zvezni intervencijski zakoni od leta 1980 naprej vseokoli omejevali in zniževali sredstva za zdravstveno varstvo in da o tem Zdravstvena skupnost Slovenije (pa tudi drugi sisi) niso bili poprej konzultirani, še najmanj je k temu lahko prispevala strokovna služba kateregakoli sisa. Največji vpliv na oblikovanje sredstev so tako vsesokoli imeli izvršni sveti (zvezni, republiški, občinski), pri čemer so sisi imeli kvečjemu možnost gospodariti in razporejati sredstva po posameznih nalogah. Strokovne službe sisa, med njimi tudi služba Zdravstvene skupnosti Slovenije, so kvečjemu lahko pomagale pri iskanju rešitev za čim racionalnejšo uporabo teh sredstev.

M. Kožuh tudi ne ve, da Republiška uprava za zdravstveno varstvo nima nobenega odbora. Odbor za zdravstveno varstvo, na katerega verjetno misli, je ustanovljen s posebnim zakonom v pomoč Izvršnemu svetu in Skupščini SR Slovenije. Resda ga je imenovala skupščina Zdravstvene skupnosti Slovenije, vendar so predloge kandidatov podala območja oziroma bivše zdravstvene skupnosti. Se hujiše je, da avtorica člankov ne ve, kaj je primerno zdravstveno varstvo, za katero trdi, da smo ga razvijali desetletja, saj je temeljne usmeritve in deklaracije o primarnem zdravstvenem varstvu sprejela Svetovna zdravstvena organizacija v Alma-Ati šele leta 1978. Iz člankov je možno ugotoviti, da ne ve, kaj je to zdravstveni ekonomist, kaj vpliva na kadalce zdravstvenega stanja in podobno. Prav posebej zavlačam trditve, da je Zdravstvena skupnost Slovenije sprejela svoje odločitve brez ustreznih analiz. Nasprotno: Vse pomembne opredelilte v zadnjih 10 letih so temeljile na socialnomedicinskih analizah, ki jih je pripravljata strokovna služba Zdravstvene skupnosti Slovenije. Ta je bila med redkimi, ki je take studije in analize sploh uporabljala. Zato je bil prisoten njen strokovni vpliv, ki velikokrat ni bil povsje tisti, ki so hoteli o določenih zadevah odločiti skladno z ožkiimi skupinskimi in lokalističnimi interesi ali z argumenti politične ali drugačne moči. O številu, obsegu in kvaliteti teh analiz govori obsežna dokumentacija v 57 številkah Deleatskega obveščevalca in drugih gradivih. Zato je bila kvečjemu zainteresirana za informacije o zdravstvenih razmerah pri nas. Do tega pa se ne pride le s povečevanjem količine podatkov, ampak z njihovo kvaliteto in strokovno-znanstveno interpretacijo.

M. Kožuh omenja »razprtje« med Republiškim komitejem za zdravstveno varstvo in bivšo Zdravstveno skupnostjo Slovenije oziroma njeno službo. Imela sta različne poglede na koncept zdravstvenega varstva. Zdravstvena skupnost Slovenije se je zavzemala za sistem, ki postavlja v ospredje celovito družbeno skrb za zdravje prebivalstva naše republike, medtem ko je komite zastopal star sistem, ki temelji predvsem na medicinski tehnologiji in s tem povezanem potrebju po večanju zdravstvenih zmogljivosti, preiskav in postopkov ter sredstev. V naši republiki ni bilo nikogar, ki bi znal te dileme rešiti in ugotoviti, kateri koncept je bližje svetovnim razvojnim trendom. Če naši politiki in Izvršni svet tega niso zmogli doseči, se bodo s tem soočili zelo kmalu, saj so pogledi »nekaterih« v bivši strokovni službi Zdravstvene skupnosti Slovenije tisto, kar je na tem področju predmet evropskih integracij. Tako različnost pogledov še ne pomeni tudi, da je šlo za razprtje. Te lahko kvečjemu s svojim pisanjem povzroča M. Kožuhova.

O (ne)strokovnosti delavcev strokovne službe Zdravstvene skupnosti Slovenije in odnosu M. Kožuhove do njih le nekaj dejstev. M. Kožuhova je namreč te iste delavce pred dobrim letom prosila za strokovno pomoč za pripravo delovnega načrta Inštituta, ki ga vodi, ponujala jim je pogodbo za izdelavo študij s področja družbeno-ekonomskih odnosov v zdravstvenem varstvu itd. Prav tako so jih (vsaj nekatere) vrsto let nazaj vabili na predavanja na podiplomskih študijih s področja socialne medicine. Zanimivo je, kako so se njeni kriteriji do teh istih ljudi v tako kratkem času spremenili. Očitno je sama medtem naredila strokovni razvoj, ki jo je pripeljal do novih spoznanj in ugotovitev.

Na koncu drugega prispevka M. Kožuhove je zaznati skrb, da bi aprila lahko določeni strokovnjaki izgubili svoje pozicije. Morda se za tem skriva bojazen, da bo sama izgubila podporo in pomoč struktur, ki so ji omogočile priti na položaj direktorja Inštituta za socialno medicino in socialno varstvo in ki so v bistvu v enopartijskem sistemu dejansko vplivale na razvojne okvire sistema zdravstvenega varstva celih 20 let in v katerim so delavci strokovnih služb morali posredovati v poprejnju verifikaciji zasnove vseh pomembnejših dokumentov in gradiv, predvsem so šla v obravnavo.

Na druge žalitve in neresnice v obelčankih M. Kožuhove ne bi odgovarjal, ker je primernejše mesto za njihovo obravnavo ustrezno sodišče.

Mag. Martin Toth, Ljubljana

Delo, 6. januarja Še en argument proti jedrskemu odlagališču na slovenskih tleh

V svojem pismu (17. marca) Vera Pompe – Kiri navaja, da je pri preverjanju podatkov o 34 primerih rakastih obolenj pri šolskih otrocih in mladini v letu 1987 v občini Velenje ugotovila, da je ta podatek v lemem poročilu Inštituta za socialno medicino in socialno varstvo Univerzičnega zavoda za zdravstveno in socialno varstvo. V letnem poročilu z naslovom »Poročilo o delu zdravstvenih dejavnosti leta 1987 v SR Sloveniji« – Zdravstveno varstvo 1988; 27; supplement 7 – je samo na strani 115 mogoče dobiti podatek o boleznih šolskih otrok in mladine po občinah. Tu je za občino Velenje navedena številka 2, kar je zelo daleč od števila 34, pa še to je treba razlagati tako, kot sicer v pismu jasno, lepo in razumljivo pove Pempetova. Tudi v po-

sebni publikaciji inštituta »Zdravstveno varstvo šolskih otrok in mladine v letu 1987« podatka o 34 primerih rakastih obolenj v občini Velenje ni mogoče dobiti.

Urška Arko, Ljubljana

Delo, 27. marca Na »zeleni meji« iz Italijo je Kroglja spet zedela v živo

Zapoznela vest o ponovnem strteljanju na meji nas je presenetila v trenutku, ko smo ponosno razmišljali, kako smo z mimim protestom preprečili širjenje obmejnega pasu s sto na tisoč metrov. Ta protest pa očitno ni dosegel uses obmejnih »revolucionalšev«, ki se požvižgajo na to, če smo ogorčeni, ko nam frčijo kroglice okoli uses.

O tragičnih dogodkih na meji se ne da pisati referatov. Ranjene in mrtve je neokusno uporabljati v predvolilne namene. Tega nečemo početi, saj imamo zaenkrat še legitimno predsedstvo Republike Slovenije, tudi skupščino, ki kar naprej sprejema spodbudne sklepe o problematiki JLA.

Očitno je prišel čas, ko bo treba preveriti pristojnosti omenjenih in prepovedati strteljanje na mejah v Sloveniji. Predvsem ko gre za ljudi, ki so legatino prišli v Jugoslavijo in jo pač želijo zapustiti, predvsem iz ekonomskih razlogov.

Od predsednika Republike Slovenije gospoda Stanovnika zahtevamo, da izda ukaz o prepovedi strteljanja v Sloveniji.

Branko Kodrič, predsednik občinske konference ZSMS Koper

Delo, 26. decembra Slovensčina brez avre

Odmev na 410. izjavo jezikovnega razsodišča ni prišel od neposredno prizadetih (od uredništva revije Aura ali od njihovega dopisnika R. M.), temveč od Dušana Lokarja iz Ljubljane. Razsodišču očita, da je z omejenjo izjavo prestopilo »meje svojih pooblastil, in to na način, ki je pristranski in nemoralen«.

D. Lokar očita JR pristranskost zato, ker je napadalo neslovensko ime (in zapis) revije Aura, ni pa se dotaknilo neslovenskih imen nekaterih drugih revij. Člani JR obžalujejo, ker ne uetegnemo sproti in temeljito pomesti vsega, kar bi bilo treba; odvisni smo pač od svojega časa in občutljivosti ter od opozoril naših dopisnikov. D. Lokarja doslej ni bilo med njimi, da bi nas posebej in pravdočasno (t. j. pri prvih številkah) opozoril npr. na Media Marketing ali na Ars Vivendi. Lahko pa mu dokažemo, da njegova domneva o lobijih, ki da varujejo druge revije (in sploh jezikovne gršnike) pred napadi JR, nikakor ne drži. Med našimi dosedanjimi »žrtvami« so bili npr. revija Telex (večkrat), revija Naša žena, TV Ljubljana (večkrat), podjetja Adria Airways in Slovenijales, ljubljansko vojaško sodišče in.

V naši izjavi o reviji Aura ni šlo toliko za kritiziranje posameznih napak kot napak, bolj nas je motilo zavestno vztrajanje v jeziku, nevmarščini in šarlatanstvu (uredništvu: no opteljanje s pravo »vibracijsko formulom«) ter zavestno ščuvanje zoper slovensko pisno normo (dopisnik Auro R. M.). Tudi D. Lokar trdi, da je slovenski pravopis »zastarel in premalo naravnani k večji enostavnosti, funkcionalnosti in privlačnosti vizualni podobni našega pisanege jezika (vriva črko ja na vsa mogoča in nemogoča mesta, prevečkati zahteva v namesto u, izreblja polglasniške e itd.)«. Očitno si tudi on želi zaplagnosa tipa aura, auto, auričliki, august, flautu, Europa, reumatizem, pneumatica, najbrž tudi materia, milion, hiena ipd.; kaj misli z izrebljanjem polglasnika, nam ni jasno – v Slovemskem pravopisu takega nagnjenja nismo opazili. V svoji 410. izjavi smo pisanje tipa aura obravnávali »s potrebno odgovornostjo« in ga strokovno utemeljeno zavrnili. D. Lokar o našem utemeljenju ne pravi ne bevi ne mev, temveč mirno izjavlja, da se zdi pisanje z u ustrezno tudi njemu.

Očitek nemoralnosti je D. Lokar namenil JR zaradi krajsanja citata iz pisma R. M. Tridimo, da je bilo naše krajsanje citata korektno in odkrito (krajsanje smo nakazali s tremi pikami in oklepajih) ter da ni pomenilo pačenja smisla besedila, s katerim smo polemizirali – Lokar pa pravi, da smo pisnu s tem naredili škodo. Naj dokaže. Dokaže naj tudi očitano neutemeljenost naše sodbe, da »to bolj diši po manjvrednosti običnih pismičarju in tujo kulturo«. Ti občutki jasno strlijo iz pisanja R. M., saj posebej, slovensčini ustrezno pravopisno rešitev avre (pisanje z v, kakor npr. v domačih besedah prav, zdravje, bevki) imenuje »žagasta AVRA« in »neumestna pravopisna kaprica«, ki da se mu »dovesedno zarezje v možgane«, medtem ko »vse latinčisko pišoči svet« piše »normalno«. Tako si mali Jancek predstavljajo svojo pot v Evropo! Pozabljanje pa, da je slovensčina poseben, avtonomen jezik ter da je slovenski pravopis preveč resna in usodna zadeva (v luštenje in utrjevanje njegovih pravil so vložili svoje najboljšje moči celi rodovi slovenskih pisateljev in jezikoslovcov), da bi posegali v njegove temelje, kadar koli bi se oglašil kak prinašalec »svežih zamisli« in terjal »teren za izživljanje«.

Meje svojih pooblastil je JR po zatrjevanju D. Lokarja prestopilo z ironično omeňbo slovenskih venetoflov v 410. izjavi (mimogrede: med »sveže zamisli« D. Lokarja spada tudi velika začetnica v besedah tipa venetoflov, venetofob). Nikoli nismo trdili, da smo nezmožljivi, in nikoli nismo pričakovali, da moramo imeti zmeraj zadnjo besedo; za svoje neudtujljivo »pooblastilo« pa imamo izrekanje o vseh zadevah, ki so posredno ali neposredno povezane s slovensčino v javnosti in z oblikovanjem naše družbene zavesti o njej. Menimo torej, da venetofilske blodnje zelo škodujejo oblikovanju te zavesti (mitološko nategovanje zgodovinskih korenin slovensčine, kakor da njene resnične korenine niso zadosti globoke in močne!) in da so na podobni znanstveni ravni kakor nekateri prispevki v Auri. JR tega svojega mnenja ne misli zamlaveljati, čeprav se zaveda, da mu zato grozi plaz napadov in upad priljubljenosti pri nekaterih »jezikovno angažiranih Slovemcih«. Strokovnih utemeljevil zoper venetofilstvo tu ne bomo ponavljali, ker se je

v dosedajnih polemikah z venetofili pokazalo, da so v svoji čustveni zagnanosti slepi in gluhi zanje.

Jezikovno razsodišče

Delo, 19. marca Državljanska zelena lista za življenje v zdramem okolju

V porajajočem se strankarskem pluralizmu prihaja do mnogih načelnih dilem, kje in kako naj se v javnosti pojavijo razna društva in zveze, med njimi tudi Zveza društev za varstvo okolja v Sloveniji (ZVOS) kot organizacija, ki zastopa interese ne le osebnega in skupnega, ampak tudi splošnega pomena. ZVOS se je s problemom vloge države in organizaciji v novi politični situaciji srečala ob dilemi, ali naj (ZVOS) postane politična stranka ali ne. Po obsežnih razpravah je vendarle prevladalo mnenje, da naj ZVOS ostane strankarsko neodvisna, vendar odprta za sodelovanje z vsemi strankami kot povezovalni forum za vprašanja varstva okolja. Prevladalo je tudi mnenje, da okolje ni in ne more biti interes le ene ali nekaterih strank, ampak vseh.

In če za ZVOS ni bilo nelogično, da tisti, ki zastopa idejo vključevanja društev ali organizacij v strankarsko okolje dela (npr. dr. D. Plut), ubere tudi to pot, pa je za ZVOS povsem nelogično, da nekatere vodilne osebe ZVOS prav to neustrankarsko obliko delovanja, ki naj bi bila osnova obstoja ZVOS odhajujejo v sfero politike, celo določene vrste politike, jo prenašajo na svoj politični mlin in iščejo notranji razkroj te organizacije. Ne morem se znebiti vtisa, da gre za tendenco prisvajanja minulega dela in dejavnosti ZVOS za interese določenih političnih krogov. Tu je konflikt, saj so dejanja čudna!

Iz časopisnega poročanja z zbora Državljanske zelene liste (Delo in Dnevnik 19. 3. 1990) kot tudi iz intervjuja z Jožetom Knezom (Dolenjski list, 8. 3. 1990) lahko marsikaj zvezo in marsikaj sklepamo. Kot aktivnega člana ZVOS, ki si še 20 let skupaj z drugimi člani prizadevamo(o) za zmanjševanje in preprečevanje grehov nad okoljem in s tem nad slovenskim narodom, ki jih je storila dosedajna politična in gospodarska oblast, me moti in hkrati žali, da nekateri »ekološki« izrabljajo organizacijo ZVOS kot sredstvo manipulacije v svoji volilni aktivnosti.

Kako je mogoče, da tov. Jože Knez nima do 20-letne »nadstrankarske in neodvisne« organizacije ZVOS, ki ji predseduje resda šele 10 mesecev, toliko spoštovanja in obveze, da bi pobudo za ustanovitev neodvisne liste, ki želi priti s svojimi kandidati v novi parlament, obravnaval najprej na upravnem odboru ZVOS, ne pa, da je to naredil na drugem mestu, torej za hrbotov ZVOS.

V omenjenem intervjuju Jože Knez pravi: »Kot predsednik ZVOS imam stalen stik z ljudmi, ki se tako ali drugače ukvarjajo z vprašanji varstva okolja in jih ta problematika prizadeva. Ob takih stikih je prišlo tudi do pobude za ustanovitev državljanske liste; to je oblika, ki jo omogoča novi zakon. Ob tej listi smo se zbrali svobodoljubni in dovolj samostojno misleči ljudje iz vse Slovenije.« Itd., itd.

Torej, Jože Knez je kot predsednik ZVOS pozabil, da smo na novembrski in januarski seji UO ZVOS v njegovi prisotnosti razpravljali o potrebi, da bi si tudi ZVOS kot dosedanja neodvisna zveza oz. organizacija morala pridobiti nekaj poslanskih mest v novem parlamentu, a je tako pobudo iskal oz. dobil zunaj ZVOS.

Iz Delovega poročila z zbora DZL je zanimivo tudi priznanje J. K., ki so mu ga na predlog Mauricia Olenika dali »za zasluge kot predsednika ZVOS«, in to večinško, s tem da so ga izvolili za nosilca liste za družbenopolitični zbor.

Ko prebramo, zakaj se bo DZL zavzemala, ne odkrijemo nobene novosti, za kar se ne bi zavzemala že dolga leta tudi ZVOS. DZL hoče npr. drugačno ministristvo za okolje, a to pobudo smo zadnjič posredovali republiškim organom pred tremi meseci, kar tov. Knez dobro ve. DZL hoče npr. ustanovitev ekološkega parlamenta, tudi za to zavzemanje ZVOS in Zelenih Slovenije ve tov. Knez.

ZVOS-ovci smo bili 20 let vest družbe in mišljenjsko neodvisni, zdaj pa, ko gre spet za oblast in pozicije, sta postala ta dva poudarka glavni propagandni naboji Državljanske zelene liste, na kateri se je znašla kompletna zelena frakcija (rdečih), ki je bila ustanovljena letos na CK ZKS, in vsi člani so nosilci list posameznih volilnih enot Državljanske zelene liste za republiški DPZ.

Tovariši Knez kot predsednik ZVOS očitno ne potrebuje »strankarsko neobarvanih glasnikov« iz vrst ZVOS za svojo strankarsko neobarvano listo, potrebuje pa ZVOS kot vabo Državljanske zelene liste za volilce. Zaradi očitne javne manipulacije z ZVOS mora po mojem mnenju tov. Jože Knez kot predsednik ZVOS odstopiti, ZVOS pa se mora vodstveno (kadrovsko) prenoviti in zavzeto nadaljevati delo.

Kar zadeva mene, nimam nič proti različnim barvam, imam pa proti istim rdečim, ki so ZVOS pobarvali z rdečo, da bi sebe laže z zeleno.

Zdenka Goriup, Ljubljana

Delo, 3. marca Odslej tudi Demos Ljubljane

Stane Drolic, predsednik izvršnega sveta občine Ljubljana Vič-Rudnik je ravnanje tega sveta na področju urbanizma in ekologije prikazal v skoraj idilični luči. Resno se je treba vprašati, zakaj je potem zamrznil sprejemanje in izvajanje prostorskih načrtov, če so stvari tako idilične. S takim ravnanjem je pri prizadetih občanih volilcih samo pogolbil sum, da so njegove objube in zamrzničev spornih načrtov le predvolilna taktična poteza. Torej, da on sam počne to, kar tako ogorčeno v izrazito starem slogu: kritika je napad!) očita kritikom in, jasno, tudi tekmece.

Občani smo že dolgo pred volilnimi strankarskimi boji, ko se ničče niti slutiti ni, da sploh kdaj bodo, opozarjali odgovorne, da so njihovi prostorski načrti zastareli. V de-

mokraciji, ki naj bi bila neposredna, smo po samopravnih poteh dajali predloge in postavljali zahteve za izboljšanje prostorskega načrtovanja; zahtevali izbirne načrte, neposredno soodločanje, pa smo naleteli zgolj na molk, sprenevanje in izigravanje obljub. Vse to je se ponavljalo od Polikema, barja v širšem smislu, pregrade v Polhovem Gradcu, načrtov za Vič, Glince do Kunstlerjeve kovačije, če omenimo le najbolj razpitte. Vedno enak postopek: najprej molk, potem sprenevanje, nato grožnje z razlastitvijo. Marsikatera teh »rešitev« pa ni bila samo strokovno zastarela, ampak tudi nezakonita.

z vsemi svojimi večletnimi nerešenimi problemi, s katerimi se ubadajo v Sloveniji in v vsej Jugoslaviji že dolga leta. Če ne morda desetletja? ... Kultura (in s tem tudi gledališka dejavnost) pa je »posebnega družbenega pomena« in naj bi torej imela pomembno, odgovornejšo vlogo v razvoju naše družbe. Današnje in jutrisnje!

Številna nerešena vprašanja pa ostajajo v ljudeh »za zaveso« še vedno nerešena; problemi, ki so skrajno boleči, trpki in v določenem pogledu nerazumljivi za družbeni sistem, v katerem gledališki ustvarjalci delajo, živijo, ustvarjajo. Njihovo temeljno delo, umetniško ustvarjanje in izpovedovanje pa je namenjeno samo avditoriju, obiskovalcem, človeku.

Med številnimi trpkimi problemi se bom poskušal osredotočiti na najbolj pereče probleme.

V ospredju je vsekakor vprašanje osebnih dohodkov vseh gledaliških delavcev, njihovo nagrajevanje po delu in rezultatih dela.

— še posebej je boleča stanovanjska problematika, ne samo med mladimi odrskimi ustvarjalci, temveč med vsemi zaposlenimi delavci v slovenskih gledaliških ustanovah,

— omejevanje zaposlovanja samo pogojuje nestrokovnost dela,

— skrb zbuja tehnična opremljenost slovenskih gledališč,

— nerešeni so odnosi med TV in filmom ter vsemi sredstvi avdio-vizualnega sistema glede avtorskih pravic nastopajočih,

— večjo pozornost bo treba nujno posvetiti celoviti kulturi zamejskih Slovencev, italijan- in madžarski manjšini v SR Sloveniji,

— izjemno pozornost pa bo treba nujno posvetiti kulturno-gledališki vzgoji mladih, saj sta v Sloveniji samo dve poklicni lutkovni gledališči!

Nerazumna »ohladitev« odnosov med Srbijo in Slovenijo bi lahko v bodoče pomenila zastoj v kulturno-umetniškem sodelovanju in povezovanju med obema republikama.

V gledališkem ustvarjalnem in umetniškem procesu je povsem nemogoče vpeljati »administrativni« sedem- oziroma osemurni delovni čas. Gledališki ustvarjalec (igralce, pevce, plesalce in druge) je dopoldne na delovnem mestu, na vaji 4 do 5 ur. S pravilniki je zanj določeno dve- do triurno popoldansko delo (študij doma, predpriprave za predstavo itd.). Zvečer (nemalokrat tudi popoldne in na gostovanjih) ima predstavo. Nanjo mora biti fizično, psihično in ustvarjalno ustrezno strokovno pripravljen. Na predstavo mora priti najmanj eno uro pred pričetkom in tedaj dela, ustvarja, izpoveduje. Vse do desete, enajste ure zvečer in nemalokrat tudi dlje. Skratka: svoj »administrativno« določeni delovni čas je krepko presegal in marsikdo od nastopajočih ustvarjalcev bi lahko ob osmi ali deveti uri zvečer dejal, da je že »opravič« svoj 7, 8, 9 ali 10-urni delovni dan in bi lahko zapustil svoje delovno mesto — oder. Pri vseh teh problemih pa seveda ne omenjam ustvarjalno umetniških, izpovednih sposobnosti, ki so temeljnega pomena za strokovno, umetniško odsko delo. Prav tako je tudi neurejeno nagrajevanje ostalih delavcev v gledaliških ustanovah, v administraciji in tehničnih služ-

bah kot tudi nagrajevanje vseh zunanjih, neobdobjih sodelavcev pri oblikovanju gledališke predstave.

Nerešeni problemi pa ostajajo vse bolj pereči, boleči, trpki, povsem nerazumni. Negodovanja, nezadovoljstvo, apatija, protesti mnogih so povsem upravičeni, kljub zavzemanju KSS, dr. Matjaža Kmecla in Vladimirja Kavčiča, da se omenjena problematika čimprej uredi.

Slovensko gledališče je imelo v vsej svoji 200-letni zgodovinski preteklosti izjemno pomembno, odgovorno, nikakor ne lahko vlogo. Prav tako nemalokrat pozabljamo na odgovorno vlogo, ki jo je imelo slovensko gledališče v času NÖB. V vsej preteklosti je slovensko gledališče oblikovalo zavest človeka, pripadnost slovenskemu narodu, slovenskemu jeziku. Ali lahko kdo temu oporeka?!

Od današnje mlade generacije (slovenskih in jugoslovanskih) gledaliških ustvarjalcev je odvisno, kakšna bo slovenska, jugoslovanska gledališka stvarjalnost, kakšno dediščino bomo zapustili prihajajoči mladi generaciji v slovenskem, jugoslovanskem oz. evropskem kulturno-gledališkem prostoru?

Kaj bodo prinesle spremembe v reorganizaciji sisov? V kakšnem finančnem in socialnem položaju se bodo (ponovno?) znašli slovenski gledališki ustvarjalci in vsi drugi delavci v kulturi, ob dokaj neugodnem položaju slovenskega gospodarstva, ki se mu izteka jo moči, pa je vendarle v preteklosti prisluhnilo položaju slovenske kulture in podpiralo njen sicer skromni razvoj.

Menim, da bodo v prihodnje samo delo, boljše, kakovostnejše, pravilno nagrajevanje, večja povezanost s slovenskim gospodarstvom, novi sponzorji v kulturi, večanje številne gledaliških obiskovalcev ter večji poudarek na celoviti kulturno-gledališki stvarjalnosti za otroke in mladino tisti elementi, s katerimi bo lahko slovensko gledališče »prekrmarilo« zapleteni ekonomski in družbenopolitični trenutek današnjega časa. Gledališka stvarjalnost kot najpomembnejša, najplivnejša kulturno-umetniška dejavnost postaja v zadnjem času osrednji povezovalni, ustvarjalni in delovni element v evropskem kulturnem prostoru ter neprecenljiva duhovna in materialna sila, moč sleherne družbe. Razviti del Evrope to tudi spoznava in jo uveljavlja z vso intenzivnostjo. Zavesa se mora dvigniti! In »za njo« se morajo rešiti vsi problemi. Menim, da je v trenutni situaciji samo ena in edina možnost: ali z vsemi delovnimi, kulturno-umetniškimi hotenji in ustvarjalnostjo vstopiti v »Evropo zdaj!«, sicer se kaj lahko zgodi, da postanemo »vaza mračnjaska, nazadnjaške, srednjeveške preteklosti«, in to v srcu sodobne, kulturno razvite Evrope.

Evropa zdaj! Danes — kajti jutri bo morda prepozno!

Franček Drofenik, Ljubljana

O prispevkih na osebne dohodeke

Nekdaj stalne parole in floskule »delavec naše največje bogastvo, delavci lastniki proizvodnih sredstev, delavca osvoboditi dela, ne-

posredni proizvajalci« in še kaj, kar je desetletja bruhal realsocialistični propagandni stroj, vse to je izginilo iz besednjaka političnih pragmatikov. Kaj se je v resnici zgodilo in se dogaja z delavstvom?

Vse pogostejše so pojavljali razne neoptimistične napovedi in poročila o tehnoloških presežkih, delavce se (predvsem prične in nekvificirane) odpušča, zaposlitev je težko dobiti, daljšajo se vrste na »borzah dela«. Najbolj krute pa so tožbe preostalih ljudi, da odpuščajo »navadne« delavce, tistih, ki delajo v takimenovani režiji, ki bi bili dolžni dolgoročno planirati razvoj podjetja, pa ta usoda ne doleti.

Zaposlitev postaja vse bolj negotova in zagotovljeno delo postaja vrednota, ki ji do sedaj nismo izkazovali posebne časti. Tudi solidar- nost je že prebrala svoje gorzorne meje, saj že skoraj tretjina zaposlenih dobiva zajamčene plače. Zgodilo se je, da je delavski razred, tako favoriziran s strani ZKS — Stranke demokratične prenove, postal najbolj ogrožena družbena skupina.

Kaj je možno storiti tukaj in zdaj?

— Ustvariti stimulative možnosti za zaposlovanje v obstoječih podjetjih.

— Odprtiti nova delovna mesta z ustvarjanjem ugodnih investicijskih razmer.

— Spremeniti oz. znižati davek na delo.

Slovenska obrtniška stranka je proučila motivacijske faktorje zaposlovanja in ugotovila, da najbolj nestimulativno na zaposlovanje vpliva ravno »davek na delo« (prispevki na izplačilo OD). Ta davek je postal najpriljubljenejši vir državnih in paradržavnih organov in institucij za napajanje svojih skladov. Ta davek se je pred dobrim desetletjem gibal v približni višini 50 odstotkov na izplačano neto plačo delavca, do letošnjega leta pa se je ta delež povzpел že na okoli 110 odstotkov, seveda odvisno od občine bivališča delavca.

Če si zadevo pobliže ogledamo, lahko ugotovimo, da mora podjetje (podjetnik) zagotoviti izplačilo bruto plače (neto plača + 110 odstotkov), še preden je delo dokončno opravljeno, prodano oziroma za to prejeto plačilo. Na ta način podjetnik kreditira državo z davkom na delo, torej na nekaj, kar še ni dohodek. Dohodek torej nastane šele, ko je izvršen celotni obračun, in šele takrat nastanejo možnosti za delitev. Država z davkom na delo vnaprej postavi minimum dobička podjetniku in ga tudi vnaprej pokasira. Seveda pa pri končnem obračunu dobička (običajno ga sploh ni) ponovno pristavi svojo mošnjo.

V takšnih razmerah nastane visok poslovni tveganje podjetnika, tako da določenih del sploh ne more prevzeti, nizko dohodkovne dejavnosti pa se enostavno znajdejo v izgubah, oziroma mora opustiti določeno delo in odpuščati delavce. Podjetnik se torej lahko odloči samo za takšno dejavnost, ki bo toliko donosna, da bo lahko k delavčevi plači pri- maknil še 110 odstotkov vnaprej zagotovljene- ga dobička.

Upravičeno se lahko vprašamo, ali bi sploh obstajal poslovni interes za investiranje doma- čih in tujih vlagateljev, ko praktično do- bička ne bodo morali deliti. Nekateri podjet- niki, ki so »opravičeli zaključni račun za lansko

leto, že resno razmišljajo o pravilnosti svoje odločitve za podjetništvo. Podjetnik se torej lahko odloči samo za takšno dejavnost, ki bo toliko donosna, da bo lahko k delavčevi plači pri- maknil še 110 odstotkov vnaprej zagotovljene- ga dobička.

Postavlja se torej vprašanje, koga zadeva davek na delo: delavca in njegov sindikat ali podjetnika. Podjetnik se temu poslovnemu riziku izogne s tem, da delavcev ne namešča, oziroma jih celo odpušča, delavce pa se preži- vetju ne more odpovedati. Če smo država vsi državljanji, ne moremo na ta proces gledati brezbržno. Nič ne pričakuje, da bi se drža- va morala odpovedati davku na delo. Tako kot vselej tudi v tem pogledu gledamo v »Evropo zdaj!« in bi pričakovali, da se davki na delo uskladijo z evropskimi normami, ki se gibljejo med 30 in 60 odstotki (tako kot nekoč tudi pri nas). Državi priporočamo, če bomo imeli kaj možnosti odločanja, pa bomo vztrajno zahtevali, da svojo porabo uskladi z možnostmi, sicer bodo zaradi visokih dav- kov cene naših izdelkov tako visoke, kot so in bodo naši ljudje »pokupili« na Koroškem in Gorškem vse razen mleka in kruha.

Kaj lahko storijo prizadeti — to je delavci? Zapustijo naj skorumpirane transmissijske sindikate ter organizirajo svoje in prepričajo, da se jim vsilijo razni »sindikalni biciklisti« starega kova. Pojavijo naj se kot tretji part- ner v trikotniku država — podjetja — sindi- kat. Temeljito naj analizirajo učinke »davka na delo« in presodijo, proti komu lahko stav- najo: proti podjetju ali državi. Da bi v sedanj- i situaciji država spremljala svoj odnos do tega vprašanja, je malo verjetno. Vladajoča struk- tura te države propagira »Evropo zdaj!«, za »malenkost«, kot je izenačenje z evropskimi davki, pa nima časa, še manj pa volje. Sem in tja sicer zaslišimo kakšen klic vpjiočega v puščavi: »Znižajmo obremenitve gospo- darstva«.

Če menite, da je nastopil čas za spremembe, se nam pridružite in podprite našo kandida- cijo na volitvah.

Viktor Brezar, Slovenska obrtniška stranka

Partija se ne opravičuje

Danes je videti skoraj neverjetno, da so bile v preteklosti politične in človeške razmere pri nas res tako grobe, polne brezvestne mržnje in zlonamernih podtikanj. Čudno se zdi, da so lahko majhni oblasti funkcionarji upor- abljali partijsko moč kot svoje orožje in v njenemu imenu napadali sodržavljanje. Da bi jih podrli, osramotili, nadomestili z drugimi boječimi ali enostavno iz neumnosti. Koliko ljudi je moralo na tak način oditi z grenko zavestjo, da so bili zavrženi in da so jih po celem življenju dela diskvalificirali pred prebivalstvom, delavci, sosedi, znanci? Ob takih napadih na osebo se je vsiljevala misel, da je to delovanje načrtno.

Razmere v državi so se nenehno slabšale, življenjska raven delavstva je padala. Kaj boljšega za disciplino državljanov kot ponu- diti narodu iger, ustvarjati skandale, dajati v zobe ljudi, ki so kaj pomenili. Vodilni so bili lahek plen dobro organizirane, bogate državne partije, ki je za svojo nedotakljivost

uporabljala celoten aparat, somišljeniške si- steme v podjetjih, društvih, na terenu, SDK, policiji, inspekcijah in bogve kje še drugod. Istočasno je bil to tudi najlažji način za od- pravo disidentov in onemogočanje njihovih idej. Količno vrsto imen poznamo! Od naj- bolj znanih in vidnih predsednikov in direk- torjev pa do tihih delavskih, pravzaprav nebi- stvenih ljudi, ki so nosili samo krivdo, da so bili nekomu v napoto.

Skupni imenovalec jim je bil položaj, delo, do katerega so prišli za časa ene politične garniture in ki ni več ustrezalo posamezni- kom iz poznejšega partijskega vodstva.

Lahko bi našel vrsto oseb, ki so tako porav- nane svoj dolg. V podjetjih, zavodih, občinah so vodili plačevali za svoje delo in morebiti tudi za nekatere svoje napake z vnaprej pri- pravljenimi procedurami, ki so bile vedno zasnovane na samovolji in oblasti posamezni- kov, ki so uporabljali in pogosto tudi zlorab- ljali partijsko moč in oblast.

Kljub temu se je proces, le začel. Bil je že govor o 25 poslancih in o dachauskih žrtvah kot o skupinah. O posameznikih je teže raz- pravljati. Ti so v družbi ob današnjih velikih skupnih problemih manj pomembni, imajo malo moči in vpliva. Pri tem so bolj ranljivi, manj blizu pozitivni publiki, ki bi jih zastopa- la. V ozkih lokalnih okoljih imajo še vse preveč živih sovražnikov, ki še niso »sestopili z oblasti« — in vprašanje je, ali bodo kdaj.

Sodniki so komunisti, so pač morali biti. Javni tožili, načelniki v javni upravi, mini- stri, direktorji. Koliko časa se bodo držali na svojih dogovorjenih pozicijah! In če se bodo nazven tudi odrekli svojemu komunizmu, bo to zares. Ne le iz oportunitizma?

V novi demokraciji, ki je pred nami, bo lahko zasesti skupščino s poslanci. Teže bo napolni- ti vsa ostala mesta z objektivnimi, neobreme- njenimi ljudmi. In če partija zaradi lastnega ugleda ne bo poskrbela za odstranitev svojih bivših krvnikov, bodo ti na svojih položajih, ki so jih zasedli kot nagrado za zvesto službo- vanje socrealizmu, še dolgo vedrili in oblačili ter morda strahovali svojo okolico.

Leta 1978 so se nad zdravstvom že temeljito zgostili oblaki našega zavoženega sistema. Prehajali smo iz enega v drugi program var- čevanja. Uspevalo nam je še poslovati brez izgube. Leto 1978 je kazalo naravnost zelo dobro finančno sliko. Za to se je tudi mnogi delavcev v Splošni bolnici Koper, katere ravnatelj sem bil, pošteno trudilo. Stiskali smo pri stroških, personalu, varovali smo širino in raven strokovnih programov. Končno smo imeli pred sabo »svetlo bodočnost«, gradili smo novo bolnico.

Seveda je vse terjalo veliko dela ter pogosto tudi hitra in zahtevna osebna odločanja. Ne- kaj tega posameznikom ni bilo všeč. V našem samoupravnem sistemu, ki je bil takrat še dokaj svet, ni bilo tako kot na ladji, kjer kapitan določa smer plojbe. Tukaj so bili k odločanju poklicani vsi močiji, seveda zo- pet in predvsem »avantgarda«.

Bilo je obdobje, ko naj bi bolnico, po Karde- lju »delovno organizacijo«, razdelili na »te- meljne organizacije združenega dela«. Človek ne bi verjel, da je bila taka zahteva mogoča. Zato smo se ji upirali, še najbolj jaz. Zdelo se mi je ne samo nemogoče, ampak tudi smešno in še neodgovorno, predvsem do

bolnikov, pa tudi do uslužbencev bolnice, prav na njih opravljati take zmešane preizku- se. Bolnišnico razdeliti na tozde je bilo nes- miselno. Rentgen naj bi zaračunal svoje storitve kirurgiji, interna okulistiki, vzdrže- valci bi računali svoje delo oddelkom in tako dalje. Za tako majhno organizacijo je bil to čisti nesmisel in neracionalnost. Režija bi šla do zvezde, povezava med delom oddelkov bi šla iz rok. Že tako težko upravljanje bolnišnice bi postalo nemogoče, stroški pa bi jo pokopali, saj bi si vsak tozdz prizadeval le za svoje koristi. Interes celotne bolnice bi bil sekundaren.

Zato sem bil proti temu sistemu. Nasprotoval sem mu dokaj zavzeto tudi na sejah, ki jih je za ureditev zdravstva po prejšnjem vzorcu skliceval komite. Vendar je bil to ne samo klic gluhim ušesom, ampak tudi nezalisano dejanje neposlušnosti danim navodilom. Če- prav je bila taka odločitev neumnost, kot je sicer večinoma bil tudi ostali sistem samou- pravljanja, so ušli zrinili skozi običajne procedure. Bolnica je tako dobila pet tozdoz, jaz pa črno piko.

Ta račun in še druge zamere je bilo treba poravnati. Sklicana je bila seja komunistov bolnice in napadena vodilna struktura. Niso predvideli, da se bodo vse udeležili mnogi nepartijski. Šefi oddelkov so ugovarjali obtož- bam in sestanek se je končal s polomom partije.

Vendar partija takrat še ni poznala poraza. Posvetovali so se na občinskem komiteju, določili novo taktiko, komunistični sekretar Sergej Čehovin je sklical skupno sejo partijs- ke organizacije bolnice in občinskega komi- teta komunistov. Na začetku seje so sprejeli poslovnik, kar je bila domiselna novost, in v prvem členu določili, da je seja tajna. Vse nečlane so odstranili.

Po nekaj urah so na njej sprejeli sklepe, ki so bili ciklostirani že prejšnji dan, cinična proce- dura. Nikakršni argumenti niso pomagali. Obsojda je bila že napisana. Partija je obso- dila posameznika, ki se ji je upal upreti. Seveda to ne bi bilo dovolj za zgledno kazno- vanje. Zato so morali dopolniti obtožbo še z drugim protisamoupravnim delovanjem, tehnokracijo, avtokracijo, in da bi bila disk- valifikacija čimbolj verjetna in popolna, še s predpostavko kaznivih dejanj. Poskrbeli so tudi za časopisni show. K sreči sem trinajst let vodil bolnico pošteno. Ko sem odšel iz nje, sem na primer, imel deset let star avto.

Tozde so v bolnici ukiniti po petih letih. Vendar si še sedaj celijo rane, ki so jih ti povzročili.

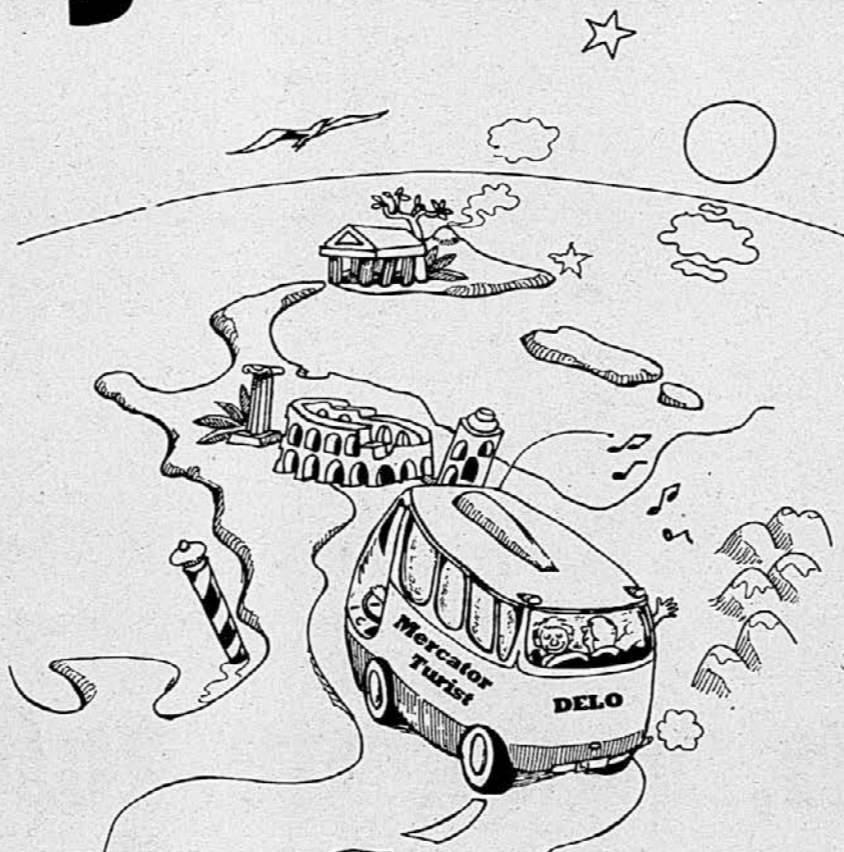
Podatka, da smo v bolnici leta 1978 poslovali visoko akumulativno in pozitivno, niso objavi- li vsem jasno, da so bile takratne obtožbe zoper mene in nekatere druge uslužbenice Bolnice Koper iz trte izvite in da so predstavljale predvsem, kot jim sedaj rečemo, samouprav- ne floskule.

Bilo je to težko obdobje. Koliko drugih do- brih, poštenih, delavnih ljudi je končalo svoje kariere na podoben način! Da o zapornikih na Golem otoku in pobitih po vojni ne gov- rimo. Je bilo pošteno?

Vendar se partija ne opravičuje.

Boris Filla, Portorož

Z DELOM NA ZAKLJUČNI IZLET

Srednješolci! Osnovnošolci!

Vsak novi naročnik, ki ga boste pridobili za časopis Delo, bo vašemu razredu prinesel **10 kilometrov** vožnje v udobnem turističnem avtobusu po Jugoslaviji, z doplačilom pa lahko tudi v tujino.

Razred, ki bo zbral največ naročnikov, bomo še posebej nagradili z **enotedenskim zaključnim izletom po antični Italiji** v organizaciji Mercator Turista.

Akcija traja do konca aprila.

Pri poverjenikih na vaši šoli boste dobili naročilnice za pridobivanje **NOVIH NAROČNIKOV DELA**. Njim boste izpolnjene naročilnice tudi vrnili. Na podlagi teh bomo vašemu razredu pripisovali pridobljene kilometre. Rezultate akcije bomo občasno objavljali v Delu.

Morebitna dodatna pojasnila dobite v najbližji podružnici Dela ali neposredno v propagandi Dela, tel. (061) 315-366, int. 26-54.

Nabirajte kilometre — zapeček je za omahljivce.

DELO ali ne — to zdaj ni več vprašanje — DELO je potovanje!

DRAGIŠA BOŠKOVIČ

Nevarni tokijski balon

Nihče ne more z gotovostjo reči, kako a Japoncem se je to vnovič posrečilo. Ko je namreč v četrtek vrednost delnic na tokijski borzi padla kar za 6 odstotkov, to je skoraj toliko kot prvi dan slavnih borznih infarktov oktobra 1981...

Jugoslovanom se utegne zdeti, da jih to briga ravno toliko kot dogodki na Marsu. A le ni tako. Usoda svetovnega gospodarstva, katerega del, resda nesrečnega, smo tudi mi, je precej odvisna prav od ravnanja in odločitev države, ki ima v enem izmed obdobjev svetovnega gospodarstva ključno vlogo največje svetovne posojilodajalke.

Tako je bilo že od nekaj, svet pa je dobil najdražji nauk o tem v slavnih dvajsetih letih med obema velikima vojnama. Do prve svetovne vojne je svetovno gospodarstvo delovalo tako, da so tedaj vodilne države kupovale obično več blaga od drugih držav, ga plačevale z dobičkom od naložb po vsem svetu (Velika Britanija je denimo tako ustvarjala okrog 8 odstotkov svojega državnega proizvoda, Francija pa štiri do pet odstotkov)...

Amerika je v dvajsetih letih prevzela vlogo najpomembnejšega svetovnega kreditorja.

A konec tega nadvse uspešnega desetletja je glavnemu svetovnemu posojilodajalcu zmanjkalo živcev in denarja, da bi hkrati kreditiral tuje in napolnil vrednosti na Wall Streetu. Tako je bil najpomembnejši krožni tok mednarodnega kapitala, ki je ohranjal takratno gospodarsko rast po vsem svetu, ob gnilih vzvod. Nato je veliki svetovni posojilodajalec sprejel še enega najbolj usodnih sklepov v vsaj svetovni zgodovini: ameriški trg je namreč neprednužno zaprl za tuje blago in tako onemogočil dolžnikom zaslužiti dolarje za odplačevanje dolgov ameriškim kreditorjem...

Ta na hitro povzeta in zato nujno poenostavljena zgodovina omogoča, da vsaj nekaj povejmo kristalno jasno, namreč da je delovanje svetovnega gospodarstva odvisno od pretoka kapitala in blaga prek državnih meja. Če tu pride do hudih prelomov, se ne morejo »restiti« niti največje države. Lahko rečemo, da zdaj gledamo grenke sateže cele vrste nekajdesetletnih poskusov raznih držav, da bi »zbežale z našega planeta«. Kot pravi enkratni Robert Mundell z newyorške univerze Columbia: »Imamo samo eno zaprto gospodarstvo. Svetovno.«

Prav zato vsi tako napeto spremljajo drama

na tokijski borzi. Japonska ima namreč v sedanjem svetovnem sistemu vlogo največjega posojilodajalca. Svetovno gospodarstvo pa že leta nekako te deluje prav zaradi ameriško-japonskega sožitja, v katerem je prva država velika uvoznica kapitala in od drugega sveta kupuje veliko več blaga, kot mu ga proda. Brez presežkov in primanjkljajev v izvozu blaga in kapitala se svetovno gospodarstvo gotovo ne bi moglo izogniti polomu. Od tod tudi zastrašujoča analogija: če bo manjane tokijske borze prisililo japonski kapital v brezglavi umik, kot se je zgodilo z ameriškim na newyorški borzi 1928-29, ali bodo nemara izpolnjeni vsi pogoji za vnovično »veliko depresijo«, kakršni smo bili priče v tridesetih letih.

Taka analogija je zapeljiva, a kajpada tudi vtevana. Res je namreč, da je vrednost delnic na tokijski borzi in na japonskem nasploh presegla vse razumne meje. Že pred dvema letoma je bila denimo »papirnata« vrednost velikanskega japonskega telegrafskega in telefonskega monopola večja od dolgov vseh latinško-ameriških držav, zaradi katerih se je zelena celina znašla na koljenih. Medtem ko vrednost delnic te družbe na drugih svetovnih borzah znaša 12 do 14 letnih dividend (ta čas na Wall Streetu), so delnice povprečne družbe v Tokiju vredne 60 in več letnih dividend. Naravnost neverjetno so napihnjene tudi cene japonskih nepremičnin: te so namreč tako visoke, da je japonsko zemljišče dvakrat »vrednejše« od 25-krat večjega ameriškega zemljišča. Ker ni dovolj možnosti za donosne naložbe v državi, velikanski japonski kapital že leta napihuje cene na tokijski borzi z ogorčenimi bojem za tistih nekaj delnic in drugih papirjev, s katerimi tam še trgujejo. Scenarij za katastrofo se torej glasi približno takole: tokijski balon pušča, japonski kapital se topi in umika iz sveta v lastno državo, medtem ko se drugod naglo zmanjšujeta tako sposobnost za uvažanje kot povpraševanje, svetovno gospodarstvo pa tone v recesijo, če ne še kaj hušjega.

A v tej analogiji najdemo napako. Amerika je namreč v dvajsetih letih posojala drugim državam dolarje, zahtevala od njih, naj vračajo dolgeve v istih valutah in se nato na lasno škodo neprednužno zaprl in tako skoraj doela onemogočila drugim, da bi zaslužili te dolarje. Japonci so v osemdesetih letih prav tako služili dolarje in jih vlagali drugod v svetu, največ v ZDA in če zdaj ne bodo preprečili državam pridobivati dolarjev (mark, frankov, funtov itd.), se scenarij s konca dvajsetih let bržkone ne more ponoviti, vsaj ne v taki obliki in v takih razsežnostih.

A strah, ker se največjemu svetovnemu posojilodajalcu majoje tla pod nogami, je iz dneva v dan povsem upravičeno čedalje hušje. Japonske banke so namreč v različnih državah doslej odobrile za kar 730 milijard dolarjev posojil, samo leta 1989 pa so japonski investitorji nakupili za blizu 160 milijard dolarjev delnic, obveznic itd. (oziroma neposredno

vlagali v podjetja in nepremičnine). Sposobnost japonskih bank, da denimo kreditirajo Japonce ali tuje, je močno odvisna od vrednosti družb ali nepremičnin, ki jih imajo v lasti. In ker so te vrednosti silno napihnjene, je sposobnost 15 največjih japonskih bank za odobravanje posojil skoraj šestkrat večja od kreditne sposobnosti kar 50 največjih ameriških bank. Če in kakor se bodo te vrednosti topile, tako bo podoba o trdnem zdravju japonskih bank postajala čedalje bolj nepreprečljiva, svet pa bo izgubil enega najpomembnejših rezervuarjev prostega kapitala.

Japonska se je doslej nekako vendarle upirala tovrstnim zlovestim izračunom in napovedim, temelječim na zgodovini in usodi drugih svetovnih finančnih trgov. Izkazala se je tudi kot izjemno velikodušna posojilodajalka — mirno je »požrla« celo velikanske izgube, ki jih je imela s svojimi dolarskimi vlaganji, očitno z željo, da ne bi ogrozila dostopa na svoj najpomembnejši izvozni trg. Še pred kratkim je kazalo, da je sloviata državno-poslovna zveza, ki ji pravijo Japan Inc, sposobna nadzirati tudi tokijski finančni balon: takoj ko je začel puščati, je namreč našla pot, kako ustavi prodajo in obdržati izgube v se znosnih mejah. Nedavno tega pa je bil svet priča prizoru, ki si ga prej ni bilo mogoče niti predstavljati — javnemu prepričevanju japonskim finančnim ministrstvom in centralno banko o nadaljnjih smereh japonske tekoče politike, zlasti denarne. Ta prepričevanje je kajpada znamenje,

da je tudi Tokio v skrajni. O hudi zaskrbljenosti v vodilnih svetovnih gospodarskih središčih bržkone dovolj govorno pričča tudi na naglo sklicani sestanki finančnih ministrov »vodilnih« držav, ki bo 11. aprila. Dvojna grožnja, da namreč utegne tokijski finančni balon počiti, in iverganje, ki ga prinaša nemška denarna unija, postavlja menedžerje svetovne ureditve pred novo in res velike preizkušnje.

Medtem ko ne moremo zanesljivo napovedovati, kako se bo ta zaplet nadaljeval, pa lahko na podlagi dosedanjega razvoja dogodkov sklepamo to ali ono tudi v zvezi z našo državo. Ali in koliko denarja nam bodo posodile mednarodne institucije ali države, je docela nepomembno. Svet se ubada z novo velikansko težavo: ni namreč ravno veliko novih možnosti za donosne naložbe kapitala. Tokijski finančni balon je bil tako tudi napihnjen: Japonci je kupil nekaj delnic, ki si bile na prodaj, čez nekaj časa jih je prodal in zaslužil — jense — ker je pač možnost za pametne naložbe zelo malo — vnovič vložil v delnice. Tako je bila tudi podoba sveta osemdesetih let: možnost za donosno vlaganje kapitala so bile zemljepisno omejene zgolj na nekaj bogatih držav svetovnega Severa in nekaj daljnovzhodnih gospodarskih čudežev. Jugoslavija je izgubila cel desetletje in si belila glavo s tem, kdo bi ji kaj posojil oziroma kako preložiti odplačevanje posojil, namesto da bi se posvetila osrednjemu problemu, namreč kako preurediti državo, da bi se tako Jugoslovanom kot tujcem splačalo vlagati v njej. Država, ki se je ukvarjala s tem, pa je pred ravno nasprotnim problemom — prevelikim priložnostno tujega kapitala (denimo Španija). Dokler ne bomo vedeli, kaj vse naša država v svetovnem gospodarstvu, bo to edini recept, vreden vsakega truda. Vsal dokler ne bo (če bo) počil tokijski finančni balon, saj bodo po tem glavne točke svetovnega gospodarskega dnevnega reda docela drugačne tako za ves svet kot za vsako posamezno državo.

ALEKSANDAR TIJANIČ: SRBIJA NA VZHODU

Pošast še vedno udarja z repom

Tudi če odpravimo vse politične razloge za obstoj boljše države, se bo ta v naši državi nadaljeval pač brez njih. Bošjevičev namreč ne potrebuje skandalov. To dokazuje tudi neverjetni skandal, domnevam, da edini te vrste v današnji Evropi, ki se je pripetil v Beogradu prva na dan zdravičev Srbije (28. marca). Direktor državne televizije Dušan Mitevič je namreč v prizadevanju ohraniti monopol nad obveščanjem Srbov — bržkone v sodelovanju z nekim »ne-identificiranim objektom« s srbskega vrha — usli zveznega inspektorja, ki je po eni strani uril oddajanja s skrajami prerezal kabele in tako ustavil program neodvisne televizijske postaje Studio B!

Po mojem mnenju so protesti novinarjev, kulturnih delavcev in celo nekaterih politikov zoper tako vandalsko razkazovanje lastne moči in moči monopolne partije oziroma nje-nega propagandnega aparata docela nerazumljivi. Kajti razlogov za presenečenje gotovo ni: mar naj bi potem, ko so na »veliki« televiziji pred kratkim opravili pomembne rekonstrukcijske kadrovske posege, in po »odstrelu« kakih desetih urednikov, ker so — o groza! — začeli govoriti o »črnih listah« in odgovornosti conductorjev tega medija (mimogrede: se to edino uro programa so motili z elektronskimi napravami, o katerih nihče ni vedel, da sploh obstajajo), mar naj bi torej po vsem tem dovolili prodor v »prazen prostor« (to je priljubljeni boljševisični izraz) majhni televizijski postaji, ki si je kupila opremo in zagotovila ljudi z lasnim denarjem? Če dobro razumem bistvo opozorila, je to zanesljivo znamenje, da komunisti ne bodo dovolili »demokratskega nerada«. Po drugi strani se v tem primeru zastavlja vprašanje: kako resno govori vrh srbske komunistične partije o pluralistični družbi, ko pa se v sistemu, ki ga nadzira, dogajajo take afere. Uradna televizija se ni dala motiti; osrednja večerna poročila so bila namreč posvečena slovesnostim, ki so jih pripravili ob združitvi in sprejemu pri Slobodanu Miloševiću. Predvajani posnetki so lepo kazali »družbeno podobo«, duhovnosti, stari bojovniki, diplomati, generali v slovesnih uniformah, »etiopski« stisk roke z Borisavom Jovicem, ki naj bi zamikal govoricu o medsebojnem sporu, in naposled Miloševićev stavek, namenjen Aliju Šukriji: »Čestitani ti za praznik!«

A za slovesnimi kulisami »prvega rojstnega dne Srbije«, kakor so ga poimenovali nekateri najbolj navdušeni komentatorji, so brez odgovora ostale dileme, postajene ob stran v dneh, ko Srbija — po veliki koreografiji z »zastupljenimi« albanskimi otroki — pravzaprav spreminja celoten varnostni sistem na Kosovu v »priljubljeno upravo«, potem ko so albanizirane varnostne sile pokazale, da niso več narodno nepristranske, in ko se ni spodobilo motiti soglasja. Pa vendar, če sodimo po nekaterih znamenjih, se je znovraj srbske partije začel odkrit spopad med »reformisti« in »ortodoksni« komunisti. Tisti, ki niso prepričani, da je komunizem cilj, ki sam sebe onemogoča, so se umaknili, vsaj na prvi pogled, pred onimi, ki so došli, da z zgodovino ne kaže razpravljati.

ljati in da so nekatere faze, skozi katere so šli slovenski in hrvaški komunisti, zakonitosti. Če sklepamo na podlagi tistega, kar smo lahko šteli še pred nekaj tedni, so spremembe dramatične: srbski komunisti namreč spreminjajo ime svoje partije (koliko duhoviti komentatorji to v spremljalo tak sklep Kučana in Ručana), opuščajo demokratični centralizem (tudi zavoljo tega je bilo prelito na litre krvi) in ne nasprotujejo več zakoniti opoziciji; značilen zanj pa je tudi odločen odnik od prejšnjega stališča srbskih ideologov, tako da zdaj priznavajo celo več opcij v zvezi s prihodnostjo Jugoslavije. Kot je prejšnji teden dejal eden izmed strokovnjakov za ustavo, je docela možno, da bo Srbija spoznala neracionalnost vztrajanja pri federaciji, da bo privolila v federalno-konfederatni ustroj skupne države ali da bo v skrajnem primeru celo predlagala novo državo, v kateri ne bi bilo nekaterih članic sedanje federacije! Bodi tako ali drugače, srbski vrh torej odstopa od »naslova čuvca«, srbski vrh torej odstopa od — naslova čuvca, in — če je verjeti znamenjem — želi v strateškem pomenu pričakati (morebitno) osamosvojitve z zaokroženimi projekti in možnimi odgovori na vsa vprašanja.

Ker so na nedavnem sestanku vrha srbske komunistične partije, ki je bil posvečen njenemu položaju v prihodnjih časih, razpravljali o večini teh dilem, so bolj malo pozorno posvečili analizi partijske strategije, ki ji ni bila v prid. Najostrejši je bil akademik Kosta Mihalović — človek, ki je s številnimi podprij dokaze o zaostajanju Srbije in tako svojčas spodbudil Ivana Stambolića, da je glasno zastavil to vprašanje še za Titovega življenja, pozneje pa je bil »računski center« Miloševićeve skupine — je, na kratko povedano, imel naslednje pripombe: partija s tem dokumentom ne opušta stalistično-boljševistične prakse in se ne oddaljuje od predhodkov o srbskem narodu kot »načelnem in izkoriščevalskem«, kar ne more prinesiti uspeha na volitvah; treba se je odločiti za idejne spremembe oziroma spremembe partijske biti in izoblikovati nov tip partijskih aktivistov. Po Mihalovićevih besedah je nevzdržno, da so v prvih vrstah srbskih komunistov ljudi, ki »ne morejo povedati niti treh stavkov, če jih nimajo zapisanih oziroma niso sposobni polemizirati na kraju samem«. To je bilo doslej najbolj odkrito priznanje, da po odhodu Slobodana Miloševića s partijskega vrha srbski komunisti nimajo vodilnih ljudi, ki bi se lahko uspešno postavili po robu »kučanovcem« ali pa spretno zastopali interese svoje stranke v prihodnjih partijskih spopadih v Srbiji, ki in če bo res prišlo do novih volitev. A Mihalović je očitno namigoval tudi na nekatere srbske predstavnike zunaj stranke. Zlobneži

menijo, da je imel v mislih predvsem Mihaljo Kertes, ki takoj ko vidi na kupu več kot tri ljudi, vključno svojo »kaseto« in začne psihološko masajo.

Stari komunisti imajo prav: če bodo obdržali sedanje merila, bodo komunisti brez Miloševića na svoji listi — stvari pa se utegnje tako zakomplicirati, da bi »Sloba« šel na volivke kot neodvisni kandidat — le težko na volitvah premagal desne stranke ali pa celo stranke centra. Milošević bo torej v vsakem primeru zmagal tudi na teh volitvah, češar pa o komunistih ne bi mogli trditvi ravno z gotovostjo. Ni

Kosovu dvigujejo roko z dvema stegenjema pristoma, »v prihodnje objno«, da ž imajo »vodjo poti, ki bo albanske priseljence popeljal iz naše države« in da bodo »maja sodili pristaem Ivana Stambolića in Enverja Hoxhe«, pa če bo to »gospodina Drnovsku in Šuvarju« všeč ali ne.

Naslednji dan so seveda kajpada na veliko komentirali Kertesove izjave. Marsikdo je menil, da jih ne kaže jemati resno, drugi pa so trdili, da je to javno povedal tisto, kar je pač v predsedstvu Srbije stislat od Miloševića in drugih kolegov. A to je bolj težko verjeti, kajti Kertes je kot najboljši Srb med Madžari, človek, katerega dolžnost je razbremeniti Miloševića javnih stikov in odhodov na majhne in srednje mitinge ter na Kosovu, in — ob takih priložnostih — vselej izgovarjati podobno besedilo, ki načeloma ni slabo, le da mu primanjkuje poanta in da je za človeka z dobrim okusom v njem malce preveč pridevnikov.

A taka »točka« je skorajda praviloma uspešna, razen če so poslušalci, tako kot se je zgodilo minul mesec, ortodoksni četniki, ki so grdo »opsovati« njega in njegovega gospodarja — in ga sredi Beograda prisilili k umiku. Toda Kertes ni sam; je le metafora za ljudi posebnega kova, s katerimi se doslej silno težko polemizirali, ne da bi bili nacionalno izobčeni. Zdaj ko je pluralizem že v povojih, pa lahko tudi v Srbiji rečete kaj proti Kertesu brez bojazni, da boste ob srbsko državljanstvo. Z drugimi besedami povedano, ker ve vse odgovore in ker ne dojamta, da opustitev komunizma pomeni »vrnitev« v zgodovino in ne preskoka iz enega sistema v drugega, s svojo nezmerljivostjo in neekspresivnostjo Kertes deluje marljivo in brez premora, zoper samega sebe in politiko, ki jo zastopa. Njegova prihodnja kariera bo med drugim merilec, ki bo kazal resnost sprememb in zresnevanje srbskega političnega prioriteta.

Pa vendar je Kertes le del zgodbe. Površni beograjski analitiki menijo, da se monopolni časi neke partije, pa naj se imenuje tako ali drugače, iztekajo. Služim, da bodo verniki ikone »trde roke« vsaj s še enim valom dokazali, kako navna so taka pričakovanja. Vsa podjetja namreč prehajajo praktično v roke direktorjev, ki bodo imeli posled neomejeno oblast in ki bodo odločali o plačah, o zaposlovanju in odpušcanju delavcev, še preden bodo vzpostavljali osnovni elementi pravne države ali ustanovljali svobodni sindikati, ki bodo štutili pravice svojih članov. Precej bo odstranjenih tudi v medijih, tako da se posodobitev ne bo izkazala za korak v liberalni kapitalizem, kot vsi pričakujejo, marveč v feudalizem, v katerem bo vsak občan talec v rokah direktorja, imenovane v prehodnem obdobju in programiranega, da zagotovi premoč vodilnih predstavnikom tistega koncepta, ki jih je pripeljal na vrh, oziroma da straši novinarje, delavce, inženirje in zdravnike s takojšnjo odpovedjo, brez pravice do pritožbe. Prepoved oddajanja Studio B je le prvi udarec pošasti z repom, ki bo gotovo prevrnila še veliko »čolnov« in potopila celo vrsto »neplavalcev«.

ANDREJ NOVAK

Volim, voliš, ne voli...

Prihodnje nedeljo bomo šli torej Slovinci po več kakor petdesetih letih na volišča z občutkom, da ne gremo le potrjevat slannate kandidature, doloočne bomo po obredu partijske liturgije; glasovali bomo v prepričanju, da si izbiramo oblast za prihodnja štiri leta.

Se pravi, izbirali bomo tisti, ki bomo šli voliti. Tisti, ki bodo ostali doma, nam bodo prepustili odločitve tudi o svoji usodi. Ker se bodo na ta dan odrekli uveljavljanju temeljne državljanске pravice, se bodo v bistvu sprijaznili s tem, da bodo potlej 1400 dni priznavali oblast, ki jo bodo izbrali drugi.

Doslej so bile bolj ali manj svobodne volitve še na Poljskem, v Sovjetski zvezi, v vrhodni Nemčiji in na Madžarskem. Edino vzhodni Nemci so šli množično na volišča, po mojem zato, ker so bili izredno motivirani — šlo je za podporo združitvi z zahodno Nemčijo — pa tudi zato, ker so glasovali za jasno izražene politične struje. Predvolilna kampanja je bila sicer resda v veliki meri posnetek zahodnonemške politične scene, vendar so v njej vendarle nastopale poglavitne struje današnje evropske politike — konservativna, liberalna in socialdemokratska.

Povsod drugod je nekako 30 do 40% volivcev ostalo doma. Ljudje, ki so razočarani, ker propad komunizma ni čez noč prinesel blaginje, temveč zategovanje pasu, inflacijo in politično razdrobljenost in negotovost. Ljudje, ki si nemara na tihem mislijo, da pod socializmom niti ni bilo tako slabo. Ljudje, ki preprosto ne vedo, kaj kdo zastopa in se zato niso

ogli odločiti, za koga bi glasovali. Ljudje, ki so prepričani, da tako ali tako odločajo drugi, sploh pa je politika kurba. In naposled ljudje, ki se jim je strah tako globoko razžrli v kosti, da ne bodo nikoli več normalni. Ti si dejansko ne upajo na volivce, ker se bojijo, da bi se s tem nekako izpostavili. Oni že vedo.

Prepričan sem, da bi natanko te profile našli tudi v amorfni masi tistih, ki nas spremljajo od ankete do ankete pred volitvami v Sloveniji. In če se bodo te številke poridile tudi v slabi udeležbi na volitvah, potem bo tokrat na prvih svobodnih volitvah po vojni dejansko zmagala stranka neodločnih in tistih, ki mislijo tako kot francoska levica, ki je nekoli škandrala: Elections — piège à cons! Volitive — past za bedake!

To sicer ne bo vplivalo na veljavnost samih rezultatov; o tem, kdo bo novi predsednik in kdo bo sedel v novem parlamentu, bodo pač odločali tisti, ki bodo glasovali. Ne glede na to pa bi bila slaba udeležba na volitvah prava mala katastrofa oziroma svojevrstni izraz nezrelosti ali pa, bolje rečeno, visoka udeležba bi bila potrdilo politične zrelosti Slovincem.

Z ničimer ne moremo v tem trenutku zase in

in gospodarskem razvoju. Povsem tuje pa v tem kontekstu zvenijo narodno-brambovske teze iz našega notranjepolitičnega arsenala.

Petdeset let totalitarnege režima je seveda pustilo globok brazgoino na nacionalnem, gospodarskem in političnem tkivu pa tudi v dušah ljudi. Zdaj vsi skupaj prebolevamo krizo, ki je seštevke naših notranjih stisk. Toda navezovanje nam mora biti vendarle jasno, da smo zdaj pred odločitvami, ki bodo usodno vplivale na našo prihodnost in ki so odvisne predvsem od nas samih.

Kdor se tega zaveda, ne more oklevati ob vprašanju, ali naj gre na volišče ali ne in tudi izbira med kandidati ni more biti tako težka, da bi ga to odvrgnilo od glasovanja.

Izbira je v bistvu preprosta in elementsna, če očistimo sprogelede in navlake, ne moremo spregledati, da gre zdaj za dve opciji — postkomunistično in nekomunistično. Priznam, da poenostavljam, in to namenoma, da bi bil jasejši. Kajti šele pod to osnovni rubriki lahko vpišemo druge razmisleke, ki bodo vplivali na našo odločitev; na primer dejstvo, da so v ZKS popolnoma prevladali socialdemokrati, ki so s trezno in dostikrat

pogumno politiko v minulih letih odprli pot za prehod iz enostranskega v večstrankarski sistem; vendar pa še zmeraj nastopajo na listah komunistične stranke. Da so socialdemokrati samo ena od socialdemokratskih političnih organizacij — od ZKS-SDP prek SZ, ZSMS do zelenih in SDZ — a vendar edini, ki se imenujejo s pravim imenom, čeprav so v politični operativi verjetno šibkejši od komunističnih prepovedovcev, zato pa manj obremenjeni s preteklostjo. Da bo sodelovala na volitvah vrsta skupin, ki niso stranke, ampak skupine priista, stanovske organizacije ali pa skupine demokratov, ki danes ne najdejo pravega mesta v politični mavrici, čeprav so nekateri med njimi (SDZ, pisatelji) odigrali ključno vlogo v političnem preporedu, ker so s svojim pritiskom prisilili komuniste k spreobrnjenju.

Ne glede na to, da je izbira med vsemi temi skupinami težka, se bomo laže dokopali do pametne odločitve, če se bomo zavedali nekaterih temeljnih dejstev: 1. hočemo spremembo na oblast; 2. izbiramo med dvema socialdemokratskima opcijama, od katerih pa se ena še zmeraj imenuje komunistična, druga pa ne; 3. parlament in vlada bosta močnejša, če bo

v skupščini sedelo čim več predstavnikov jasno profiliranih političnih organizacij, ki so blizu splošnim evropskim tokovom.

Politične institucije — predsedstvo, skupščina, vlada — v katerih bodo zastopane 3 ali 4 jasno opredeljene politične skupine, nas bodo laže zastopale v pogajanjih z Beogradom in tudi v navezovanju stikov s političnimi organizacijami na Hrvatskem in drugod v Jugoslaviji, ker je pred začetkom ogledaj o konfederaciji bistvenega pomena. Jasno profilirane institucije bodo tudi najboljše jamstvo, da bo neogibno in mučno vajeniško obdobje parlamentarne demokracije čim krajše in čim manj boleče. To bo tudi najboljša garancija, da se bomo kolikor toliko hiter priljubljeni evropskim standardom v politiki in gospodarstvu, in sicer kot posamezniki in kot narod.

Interesi naroda so tu najtesneje povezani z interesi posameznika, in vendar so jim podrejni, oziroma so od njih odvisni. Po Montesquieuju sem najprej človek in šele nato Slovenec. Na volitve grem torej glasovati za to, da si zagotovim temeljne osebne in politične svoboščine in oblast, ki bo na najboljši način varovala interese Slovenije in jugoslovanskem in svetovni skupnosti — a tudi oblast, ki me bo varovala pred restavracijo totalitarnege režima in policijske države v Sloveniji. Z drugimi besedami, stalisti in dogmatiki, ki so nam kraili svobodo vosa leta po vojni, niso bili Srbi, ampak Slovinci in pred temi se ne bomo obvarovali z odedovitvijo, ampak le s tem, da glasujemo za parlament, ki nam bo zagotovil prehod v resnično demokracijo.